

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Loredana Chiappolini

Portoričani in njihove identitete

Magistrsko delo

Ljubljana, 2016

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Loredana Chiappolini

Mentor: red. prof. dr. Bogomil Ferfila

Portoričani in njihove identitete

Magistrsko delo

Ljubljana, 2016

Zahvala

Najlepše se zahvaljujem mentorju, prof. dr. Bogomilu Ferfili za prijaznost, nasvete in pomoč.

*Posebna zahvala staršem in Davidu ter ostalim najdražjim za podporo, potrpežljivost in
vzbudo.*

Portoričani in njihove identitete

POVZETEK

Namen magistrskega dela je prikazati identitete Portoričanov na otoku in v ZDA, kaj vpliva na njihovo oblikovanje, kako jih Portoričani ohranjajo in kakšne so razlike med njimi. V ZDA danes živi več Portoričanov kot v Portoriku, zato se je tudi postavilo vprašanje o pripadnosti identiteti. Za razumevanje kompleksnosti identitete v kontekstu Portorika, je bilo potrebno upoštevati več dejavnikov.

Predmet analize v nalogi je bil zgodovinski pregled Portorika, in sicer od predkolonialnega obdobja, do španske nadvlade in dodelitve Portorika v last ZDA, odnosa Portorika do ZDA, vprašanje statusa, pomena migracij in dinamike diaspore. Z dodelitvijo ameriškega državljanstva Portoričanom, jim je bilo omogočeno prosto gibanje iz in na otok. Za prebivalce Portorika je značilna visoka stopnja migracij med otokom in ZDA, zato smo se usmerili tudi na pomembnost portoriških diaspor in kako hitro se Portoričani asimilirajo v novo okolje.

Ugotovili smo, da obstajajo razlike med identitetami Portoričanov v Portoriku in v ZDA. osnovane so na razlikah v jeziku, po mestu rojstva, rasi, veri, itd. Značilne se močne diasporne skupnosti, ki sebe predstavljajo kot del portoriškega naroda in s tem ohranjajo identitete. Pomanjkanje asimilacije je delno posledica njihovemu odporu amerikanizaciji. Hitreje poteka pri mlajši generaciji, odvisno pa je seveda od okolja in od posameznika, saj se ta odloči, da ne bo več vzdrževal domače kulture.

Ključne besede: Portoričani, identiteta, migracije, diaspora, asimilacija

Puerto Ricans and their identities

ABSTRACT

The purpose of the master thesis is to show the identity of Puerto Ricans on the island of Puerto Rico and in the United States of America. To show what affects their development, how they are maintaining them and what are the differences between the identities. There are more Puerto Ricans living in the United States today than there are in Puerto Rico, so that is why we are questioning their belonging to an identity. To understand the complexity of identity in the context of Puerto Rico, it was necessary to take several factors into account.

The subject of the analysis in the thesis is a historical overview of Puerto Rico, from pre-colonial period, the Spanish domination and the allocation of Puerto Rico to the United States of America, Puerto Rico's relationship to the United States, the issue of political status, importance of migration and dynamics of diaspora. By granting US citizenships to Puerto Ricans, they are allowed to move freely to and from the island. Residents of Puerto Rico are characterised by high level of migration between the island and the USA, that is why we have focused on the importance of diasporas in Puerto Rico and how quickly Puerto Ricans assimilate into a new environment.

We have found out that there are differences between the identities of Puerto Ricans in Puerto Rico and those in the United States. They are based on the differences in language, place of birth, race, religion, etc. Typical for Puerto Ricans are strong diaspora communities, which represent themselves as part of the Puerto Rican nation and thus preserve the identity. Lack of assimilation is partly due to their resistance of Americanisation. The younger generation assimilates faster, depending on the environment and an individual of course, as they themselves decide to no longer maintain the local culture.

Key words: Puerto Ricans, identity, migration, diaspora, assimilation

KAZALO

1	UVOD	9
2	METODOLOŠKI OKVIR	12
	2.1 RAZISKOVALNA VPRAŠANJA IN HIPOTEZE	12
	2.2 METODOLOGIJA IN STRUKTURA.....	13
3	TEORETIČEN PREGLED IDENTITETE, MIGRACIJ IN DIASPORE	15
	3.1 IDENTITETA	15
	3.1.1 Opredelitev identitete	15
	3.1.2 Kulturna identiteta.....	19
	3.1.3 Nacionalna identiteta	20
	3.2 MIGRACIJE.....	24
	3.2.1 Opredelitev migracij.....	24
	3.2.1.1 Transnacionalne migracije	27
	3.2.2 Tipologija mednarodnih migracij.....	28
	3.2.3 Vzroki in motivi migracij	31
	3.3 DIASPORA	33
	3.4 ASIMILACIJA	36
4	PORTORIKO IN NJEGOV ODNOS Z ZDA.....	38
	4.1 ZGODOVINSKI POGLED	38
	4.1.1 Od predkolonialnega do kolonialnega obdobja.....	38
	4.1.2 Dodelitev Portorika ZDA	41
	4.2 POLITIČNA UREDITEV	43
5	MIGRACIJE PORTORIČANOV IN DIASPORE	45
	5.1 MIGRACIJE PORTORIČANOV	45
	5.2 ZGODOVINSKI POTEK MIGRACIJ PORTORIČANOV	48
	5.2.1 Prvi imigracijski val	49

5.2.2	Drugi imigracijski val.....	51
5.2.3	Tretji imigracijski val	52
6	PORTORIŠKE IDENTITETE	54
6.1	IDENTITETA IN JEZIK.....	56
6.2	MITI IN SIMBOLI IDENTITETE.....	59
6.3	NACIONALNA IDENTITETA.....	64
6.4	KULTURNA IDENTITETA	65
6.5	IDENTITETE IN MIGRACIJE	67
6.5.1	Portoriške diaspore v ZDA.....	68
6.5.2	Asimilacija Portoričanov v ZDA.....	72
6.6	ETNIČNOST, RASA IN IDENTITETA	74
6.7	PORTORIČAN vs. PORTORIČAN	77
7	ZAKLJUČNE UGOTOVITVE IN PREVERJANJE POSTAVLJENIH HIPOTEZ	78
8	LITERATURA.....	83

KAZALO SLIK

Slika 6.1: Zastava Portorika	60
Slika 6.2: Grb Portorika	61
Slika 6.3: Spomenik, posvečen <i>jibaru</i>	62
Slika 6.4: La casita	63

KAZALO TABEL

Tabela 4.1: Rezultati plebiscitov v Portoriku iz let 1967 do 2012	45
Tabela 5.1: Migranti, ki so se iz ZDA vrnili v Portoriko	46
Tabela 5.2: Število Portoričanov v Portoriku in v ZDA od leta 1940 do 2010	47
Tabela 6.1: Identiteta Portoričanov v Portoriku in v ZDA	55
Tabela 6.2: Kraj izvora (rojstva) Portoričanov v Portoriku in v ZDA	56
Tabela 6.3: Uporaba in znanje angleškega jezika pri Portoričanih, ki živijo v Portoriku in v ZDA (starejših od 5 let)	58
Tabela 6.4: Verska opredelitev Portoričanov v Portoriku in ZDA	66
Tabela 6.5: Razlogi za migracije Portoričanov v ZDA	67
Tabela 6.6: Geografska razporeditev Portoričanov po državah ZDA od leta 1960 do 2010	69
Tabela 6.7: Opredelitev rase	76
Tabela 6.8: Značilnosti (socialno-ekonomske) Portoričanov	77

1 UVOD

Portoriko, otok v Karibskem morju, je poseben zaradi svoje naravne lepote in zaradi svojevrstnega statusa med drugimi karibskimi in latinsko-ameriškimi državami. Kot ena zadnjih dveh španskih kolonij (poleg Kube) je Portoriko izkusil najdaljše obdobje pod hispanskim vplivom. Leta 1898 v špansko-ameriški vojni Španija s podpisom Pariške pogodbe preda otok Združenim državam Amerike (v nadaljevanju ZDA). Čeprav je bil uradni politični status Portorika v prvi polovici 20. stoletja nedoločen, je bilo leta 1917 prebivalcem dodeljeno ameriško državljanstvo ter sprejet je bil odlok o človekovih pravicah. Portoriko leta 1952 uradno postane *Commonwealth*.

Z dodelitvijo ameriškega državljanstva je bilo Portoričanom dovoljeno prosto gibanje na otok in z otoka. Sprva je bilo preseljevanje z otoka v ZDA zmerno, po 2. svetovni vojni pa se je znatno povečalo. Glavni razlog preseljevanja je bil ekonomski, v ZDA pa se je povečala tudi industrializacija (Hero 1992).

Migracije so bile vedno povezane z gospodarstvom, saj ko se je zaposlenost nižala, so se tudi migracije v ZDA in obratno. Ti procesi postavljajo migracije Portoričanov v bolj splošen kontekst globalne migracije, kjer je bil eden od najbolj pogostih razlogov, ki je migracije pojasnjeval, ravno iskanje boljšega življenja in preživetja (Olwig in Sørensen 2002, 1–2). Migracije so v različnih oblikah potekale v vsej preteklosti človeštva, zadnje stoletje pa so vezane zlasti na družbeno-ekonomske ureditve nacionalnih držav in s tem globalne procese. V sedanjosti migracije povezujemo z globalno mobilnostjo ljudi, s tokovi kapitala, razmerji med nacionalnimi državami ter z vprašanji identitet, državljanstva, nacionalnosti, kulture, migracijske politike, multikulturalizma itd. Migracije pa niso le pojav geografske mobilnosti, temveč vplivajo tudi na vrsto družbenih in osebnih sprememb ter so odvisne od različnih notranjih in zunanjih dejavnikov. So izredno kompleksen pojav, saj je treba poleg očitnih dejavnikov potiskanja in vleke upoštevati še vrsto kulturnih, socialnih in osebnih dejavnikov (Repič 2006).

Pojem migracij je v zadnjem desetletju dopolnila in razširila izredno popularna kategorija transnacionalnosti, ki jo je Vetrovec na grobo opredelil kot »mnogovrstne vezi in interakcije, ki povezuje ljudi /.../ onkraj meja nacionalnih držav«. S transnacionalnostjo lahko opišemo globalno krepitev družbenih odnosov, ki povezujejo oddaljene kraje. (Repič 2006).

Duany (2002, 21–23) želi pokazati, da so današnja migracijska gibanja povezana z zgodovinskim ozadjem. Migracije ne izhajajo le iz želje po boljšem življenju v državi gostiteljici, temveč tudi po boljšem življenju (preko praks in vrednot) doma. Nadaljne sodobne študije tudi kažejo, da se transnacionalna gibanja (ljudi, blaga in idej) ne nanašajo le na popolno asimilacijo ali izgubo kulturnega ozadja, temveč da ljudje medsebojno sodelujejo in se identificirajo z večimi narodi, državami ali skupnostmi (Olwig in Sørensen 2002, 2).

Migracije potekajo tudi znotraj državnih meja, kot v Portoriku. Portoričani, državljani ZDA, ne prečkajo državnih meja med migriranjem z otoka v ZDA. Res je, da v najožjem pomenu besede ne moremo reči, da so Portoričani narod (tehnično je Portoriko nekorporativno ozemlje ZDA), pa vendar prečkajo kulturne meje (Duany 2002). Portoričani potujejo svobodno in redno med otokom in ZDA, toda vedno se ne vrnejo tja, od koder so prišli. Pomembno je dejstvo, da se Portoričani, ki so migrirali v ZDA, in Portoričani na otoku niso povsem asimilirali v ameriško kulturo, temveč ohranjajo pristno portoriško identiteto, medtem ko živijo skupaj z družbo v ZDA. Migracije so proizvedle spremembe v vseh pogledih življenja, spremembe, ki imajo globok vpliv na način, kako razumemo občutek pripadnosti in samozavesti. Tako lahko pokažemo neposredno povezavo med načinom, kako izoblikujemo našo identiteto z gibanjem po času in prostoru. Z gibanjem od kraja do kraja dodajamo nove elemente procesu, ki oblikuje našo identiteto (Papastergiadis 2000).

Migracije Portoričanov v ZDA lahko kronološko in kvantitativno določimo z različnimi fazami. Za nadaljnje razumevanje vplivov in oblikovanja identitete Portoričanov na otoku in v ZDA je analiza faz pomembna. Prvo večje gibanje ljudi z otoka v ZDA je bilo po 2. svetovni vojni. Med to fazo je večje število ljudi migriralo na območje New Yorka, kjer so delali kot nekvalificirani delavci. Ta migracija je bila posledica političnih sprememb na otoku, zaradi preoblikovanja odnosov med Portorikom in ZDA. Druga faza je bila med leti 1960 in 1970. V tem obdobju se je tok Portoričanov v ZDA nadaljeval, vendar pa se je nekaj migrantov, zaradi prestrukturiranja industrije v New Yorku, vrnilo na otok. Med to fazo so se migrantje iz Portorika razpršili tudi na druga urbana središča po vzhodni obali in srednjem zahodu ZDA. Zadnja faza je potekala od 1980 pa do danes. V tem času se je povečalo število migrantov v ZDA. Vse več ljudi prihaja tudi na Florido. Kljub migriranju pa ljudje niso zamenjali svoje kulture z drugo, temveč so ustvarili novo skupnost. Diaspore so se krepile. Portoriške skupnosti na celini so razvile podporna omrežja, ki spodbujajo in pomagajo skupnostim po celini. Portoričani se zbirajo v različnih društvih, političnih organizacijah in drugih kulturnih institucijah in na ta način skušajo ohranjati svojo identiteto sredi diaspore.

Danes v ZDA živi več Portoričanov kot v Portoriku, zato je vprašanje nacionalne, kulturne in etične identitete še bolj na mestu.

Obstaja ogromno definicij in razlag o tem, kaj je identiteta in kaj ta koncept prinaša. Zasledimo jo v različnih besednih zvezah, kot na primer individualna, skupinska, kulturna, nacionalna identiteta itd. Pogosto se določi z vprašanjem »Kdo sem?« oziroma s tem, kaj identiteta ni (Ule 2000). Identiteta je za Eriksona (Kobal 2000, 25) zaznavanje in doživljanje sebe kot ločenega in drugačnega od drugih, kot doslednega sebi, doživljanje celovitosti in kontinuiranje sebe v času. Je skladnost med posameznikovimi predstavami o sebi, ter o tem, kar zaznava, da drugi pričakujejo in vidijo v njem. Zapleteno pojmovanje Eriksonove opredelitve identitete za Durand-Delvigneja (Kobal 2000, 26) pomeni, da je identiteta proces oblikovanja predstav, ki jih posameznik vzpostavlja o sebi in drugih pod vplivom okolja.

Identitete Portoričanov temeljijo na jeziku, rasi, narodnosti, veri, spolni usmerjenosti, spolu, razredu, nacionalizmu, predvsem pa na mestu izvora (rojstva). Značilni sta hibridnost in kompleksnost. Portoričani sami izhajajo iz različnih okolij, zato so izrazi kot so Portoričan, rojen na otoku, Portoričan, rojen na celini in Nuyoričan uporabljajo kot pojmi za opredelitev pripadnosti. Portoričan, rojen v ZDA, je lahko Portoričan, Nuyoričan, Orlandoričan, Diasporičan itd, odvisno od prostora, kjer se nahaja.

Portoriko, čigar kultura, jezik in zgodovinsko ozadje so povsem drugačni od ameriških in kažejo diferenciacijo med otokom in ZDA. Kot last ZDA je bil Portoriko izpostavljen intenzivnejšemu prodoru ameriškega kapitala, blaga in zakonov v primerjavi z drugimi latinskoameriški državami. Danes Portoriko izkazuje močnejšo kulturno identiteto kot večina karibskih prebivalcev, tudi tistih, ki uživajo politično neodvisnost (Duany 2007).

V svoji magistrski nalogi bom skušala prikazati identiteto Portoričanov na otoku in v ZDA, poskušala bom ugotoviti, ali se razlikujeta oziroma kaj vse vpliva na njo. Da lahko razumemo kompleksnost identitete v kontekstu Portorika, je potrebno upoštevati zgodovinsko ozadje, odnos Portorika do ZDA, vprašanje statusa Portorika, saj je pereč vidik pomen migracij in dinamike diaspore. Za prebivalce Portorika je značilna visoka stopnja migracij med otokom in ZDA, kar pomeni, da razmere na otoku Portoriko vplivajo na značilnosti Portoričanov v ZDA in obratno. Pogledali si bomo tudi nekatere socialno-ekonomske dejavnike in to, kako vplivajo na Portoričana na otoku in v ZDA, saj so pomembni pri oblikovanju identitete. Cilj magistrske naloge bo torej prikazati, kaj vse vpliva na proces oblikovanja, rekonstruiranja in

vzdrževanja identitete Portoričanov, ki ohranjajo živahno identiteto, ne glede na to, ali živijo na otoku ali v ZDA.

2 METODOLOŠKI OKVIR

2.1 RAZISKOVALNA VPRAŠANJA IN HIPOTEZE

Za namen raziskave sem si postavila vprašanja, ki mi bodo služila za smernice pri delu, in sicer: *Kakšne posledice je pustila španska prevlada na Portoričane?, Kako odnos ZDA do Portorika vpliva na oblikovanje identitet Portoričanov?, ter Kako migracije in diaspore vplivajo na oblikovanje in ohranjanje identitet Portoričanov v Portoriku in Portoričanov v ZDA?*

Glede na to, da v ZDA živi več Portoričanov kot v Portoriku, se postavlja tudi vprašanje pripadnosti identiteti, kako poteka interakcija v novem okolju in kako to vpliva na proces oblikovanja identitete.

Znotraj raziskovalnih vprašanj bom postavila naslednje hipoteze:

Hipoteza 1: Migracije vplivajo na identiteto Portoričanov v Portoriku in v ZDA.

Hipotezo bom preverila s pregledom poteka migracij, delovanja diaspor in vpliva migracij, predvsem krožnih migracij, saj naj bi po teoriji krožne migracije vključevale zlasti prispevke diaspore (Medica in Lukič 2011, 61–63). Glede na to, da so za Portoriko značilne krožne migracije, gre za stalna gibanja ljudi med otokom in ZDA, bom z analizo sekundarnih virov preverila, kakšne vplive diaspore migranti prinesejo na otok in s tem oblikujejo identiteto.

Hipoteza 2: Močne diaspore Portoričanov v ZDA vplivajo na to, da se portoriške identitete v ZDA ohranjajo.

Hipotezo bom preverila tako, da bom natančno opisala in analizirala delovanje diaspore. Po teoriji so za obstoj in ohranjanje identitete pomembni simboli, miti, legende, ceremonije, govornice (dialekt, sleng itd.) in rituali (Lukšič-Hacin 1999, 42–43). Z analizo sekundarnih virov bom poiskala in opredelila simbole in mite Portorika. Preverila bom, kako diaspora preko simbolov, mitov, in drugih pomembnih dejavnikov, prispeva k ohranitvi portoriške identitete.

Hipoteza 3: Portoričani v ZDA se niso povsem asimilirali oziroma se težko asimilirajo.

Hipotezo bom preverila tako, da bom najprej podala zgodovinski pregled Portorika, pri čemer bom prikazala, kako so se Portoričani v preteklosti asimilirali pod špansko prevlado. Za hispance namreč velja, da se težko asimilirajo. Analizirala bom sekundarne vire in opredelila dejavnike (jezik, kultura, izobrazba itd.), ki vplivajo na asimilacijo, in preverila, kako je z asimilacijo Portoričanov v ZDA.

Hipoteza 4: Identitete Portoričanov, ki živijo v Portoriku, in tistih, ki živijo v ZDA, se razlikujejo.

Hipotezo bom preverila tako, da bom na podlagi analize sekundarne literature, tujih raziskav in popisov ugotovila, kakšne so bile opredelitve Portoričanov, tako tistih, ki živijo v Portoriku, kot tistih, ki živijo v ZDA. Preverila bom, kako se samoopredeljujejo, kako se identificirajo glede na jezik, raso, vero itd. Na podlagi dobljenih podatkov, bom primerjala identitete. Daniel (2000, 13) meni, da je identiteta Portoričanov v ZDA drugačna od identitete tistih, ki živijo v Portoriku. Portoričani, ki živijo v ZDA, tako kot večina migrantov, so se nekako prisiljeni opredeliti v povezavi s prevladujočimi normami v ZDA.

2.2 METODOLOGIJA IN STRUKTURA

Magistrska naloga je sestavljena iz osmih delov.

Po uvodu in prikazu metodološkega okvirja, kjer je predstavljena tema naloge, raziskovalna vprašanja, opredeljene so hipoteze in metode raziskovanja, s pomočjo katerih bomo prišli do potrebnih podatkov, s katerimi bomo potrdili ali ovrgli hipoteze.

Tretji del vsebuje teoretičen pregled identitete (hibridnosti, nacionalne in kulturne identitete), migracij (transnacionalnih migracij, tipologijo mednarodnih migracij ter njihove vzroke in motive), diaspore in asimilacije. Za opredelitev navedenega bomo uporabili analizo in interpretacijo sekundarnih virov, to so predvsem domače in tuje strokovne monografije ter strokovni članki, na podlagi katerih bomo lahko podali teoretično podlago za nadaljno analizo.

Četrty del predstavlja Portoriko in njegov odnos do ZDA. Na kratko si bomo pogledali zgodovino Portorika, od predkolonialnega obdobja do dodelitve Portorika ZDA in do danes.

Pokazali bomo tudi politično ureditev Portorika. Pri tem bomo uporabili analizo in interpretacije sekundarnih virov, predvsem tuje literature in strokovnih člankov. Uporabili bomo tudi opisno oziroma deskriptivno statistiko, s katero bom ponazorili statistične podatke, ki jih bomo dobili iz obstoječih podatkov Puerto Rico Electoral Commission. Podatki bodo predstavljeni v obliki tabel.

V naslednjem poglavju bomo predstavili migracije Portoričanov in si na kratko pogledali tri valove migracij, ki so zelo pomembni za Portoričane. Uporabili bomo analizo in interpretacijo sekundarnih virov, ter opisno oziroma deskriptivno statistiko iz podatkov popisov US Census Bureau. Podatki bodo predstavljeni v tabelah.

V šestem delu si bomo natančneje pogledali portoriške identitete, mite in simbole, ki so pomembni za vzdrževanje in ohranjanje identitet, pogledali si bomo portoriške diaspore v ZDA, kako poteka asimilacija Portoričanov v ZDA, ter na kratko primerjali Portoričane, ki živijo v Portoriku in v ZDA. Pri tem se bomo oprli na analizo in interpretacijo sekundarnih virov, to je tuja literatura, članki in raziskave, nekateri so dostopni preko spletnih strani. Analizirali in opisali bomo tudi statistične podatke Pew Research Centra in US Census Bureau-ja. Podatki bodo predstavljeni v tabelah. S temi podatki bomo ugotovili, kako se Portoričani samoopredeljujejo, dobili bomo podatke o jeziku, veri, rasi, izobraževanju itd., kar bo pomagalo pri verifikaciji hipotez.

V sedmem delu bomo strnili svoje ugotovitve ter potrdili oziroma ovrgli hipoteze, ki smo si jih postavili na začetku.

V zadnjem delu je naveden pregled uporabljenе literature in virov.

3 TEORETIČEN PREGLED IDENTITETE, MIGRACIJ IN DIASPORE

3.1 IDENTITETA

3.1.1 Opredelitev identitete

V literaturi lahko zasledimo ogromno različnih pojmovanj identitete, besedo pa zasledimo tudi v različnih zvezah, kot so na primer nacionalna, kulturna, skupinska, individualna identiteta in druge. Pogosto se identiteta določi z vprašanjem "Kdo sem?" oziroma s tem, kar identiteta ni. Pojem identitete se tu zamenjuje s pojmom sebstva (self) in individualnosti. To vprašanje ne nagovarja subjekta, da se primerja oziroma da se postavi v odnos, kar je značilno za identiteto. Nastran Uletova (2000, 83–84) je mnenja, da identiteta ni isto kot sebstvo ali kot samopredstavitev. Meni, da identiteta lahko nakaže skupne kakovostne strukture, ni pa struktura sama, je proces. Identiteta se nanaša na skupne temelje in je lahko zaželena identiteta, vendar lahko iz nje izhajajo tudi močne obrambne aktivnosti.

Eden od tistih, ki je pisal o identiteti in je bilo zanj proučevanje le-te tudi osrednjega pomena, je bil Erikson. V različnih opredelitvah, ki izhajajo iz njegove teorije psihosocialnega razvoja, je mogoče najti nek skupni imenovalac. Zanj je, kot piše Kobalova (2000, 25), identiteta "zaznavanje in doživljanje sebe kot ločenega in različnega od drugih, kot doslednega samemu sebi, doživljanje celovitosti in kontinuiranosti sebe v času (progresivna kontinuiteta med tem, kar je posameznik postajal v otroštvu, in med sedanjim stanjem ter pričakovanim stanjem v prihodnosti) ter občutkom psiho-socialne recipročnosti, tj. skladnosti med posameznikovimi predstavami o sebi in tem, kar zaznava, da drugi vidijo v njem in pričakujejo od njega." V razlago identitete je Erikson vpletel dva temeljna pojma, in sicer opazovanje in predstavo, ki odločilno vplivata na tretjega, to pa je presoja. Erikson je bil mnenja, da je identiteta izrazito socialen in dejaven proces, v katerem se posameznik opazuje, vzpostavlja določene samopredstave in se na podlagi teh tudi presoja. Vsi ti procesi se odvijajo le v nenehnem odnosu z drugimi. Erikson je zato sklepal, da je oblikovanje identitete psiho-socialni proces samopresojanja, ki obenem poteka na dveh pretežno nezavednih nivojih (Kobal 2000, 25–26).

Zapleteno pojmovanje Eriksonovega pojmovanja identitete je po mnenju Durand-Delvigneja (Kobal 2000, 26) mogoče strniti v misel, da je identiteta dejavni proces oblikovanja predstav, ki jih posameznik vzpostavlja o samem sebi in drugih pod vplivom okolja. Kobalova (2000,

27–28) tudi piše, da mnogi avtorji razlagajo identiteto preko t.i. občutja identitete. Pri tem izhajajo iz Eriksonove opredelitve identitete, v kateri avtor domneva, da je identiteto mogoče preučevati le preko občutja samega sebe oziroma preko občutja identitete. Erikson (Kobal, 2000, 28) meni, da to občutje temelji na devetih občutjih samega sebe. To so: subjektivno občutje osebne celovitosti, občutje časovne nepretrganosti, občutje čustvene zavzetosti, občutje različnosti, občutje ontološke zavesti, občutje avtonomije, občutje samokontrole, procesi samovrednotenja v primerjavi z drugimi in procesi integracije vrednot in procesi identifikacije.

Identitas oz. *identitatis*, kar pomeni identiteta, ima dva pomena, in sicer absolutna (popolna) identiteta, ki pomeni nedvoumno enakost, in relativna (pogojna) identiteta, kar pomeni istost, vendar v manj ostrem in natančnem smislu, poudarjena je velika bližina enakosti (Južnič 1993, 12).

Berger in Luckmann opredelita identiteto predvsem kot odraz odnosa, ki ga posameznik vzpostavi do samega sebe in do skupine, v kateri biva. Je "element subjektivne realnosti", oblikovan preko družbenih procesov, oziroma pojav, ki nastane v vzajemnem odnosu med posameznikom in družbo. Družbenost identitete se pokaže tako, da posebne zgodovinske družbene strukture ustvarjajo identitetne tipe, ki jih nato v posameznih primerih prepoznamo (Američan ima na primer drugačno identiteto kot Italijan) (Berger in Luckmann v Lukšič-Hacin 1996, 92).

Na začetku smo omenili, da je v literaturi identiteto moč zaslediti tudi v različnih besednih zvezah. Južnič (1993) med drugim omenja osebno (individualizirano) in skupinsko ter pravi, da jo je moč razčleniti tudi na njene pojavne vidike.

Osebna identiteta se nanaša na posameznika in je značilna po svoji dvojnosti. Sestavljena je iz avtoidentifikacije, to je identiteta, ki jo posameznik pripiše sebi, in identifikacije, to pa je identiteta, ki je posamezniku določena s strani družbe (Južnič 1993, 11). Osebna identiteta se nanaša na individualne in osebnostne lastnosti, ki so značilne za posameznika.

Skupinska identiteta je druga identiteta, ki jo omenja Južnič (1993,11). Lahko jo sestavlja samo istost, če gre za manj razčlenjene družbe. V razviti družbi pa je več vidikov pripadnosti in tako več identitet. Med seboj se lahko prekrivajo, se kopičijo in prej ali slej se navežejo na osebno identiteto. Skupine, večje ali manjše, imajo od osebne bolj ali manj ločeno identiteto.

Zato je taka identiteta lahko izločena, da se v njej posameznikova skoraj izgublja (Južnič 1993, 11–12). Skupinska identiteta je lahko toliko heterogena, kot je lahko heterogena pripadnost različnih članov neke družbe.

Identiteta je torej, kako se posameznik ali skupina vidi in se opredeli ter kako jih drugi posamezniki ali skupine vidijo in jih opredelijo. Identiteta se oblikuje skozi proces socializacije in vplivov družbenih institucij, kot so na primer družina, izobraževalni sistem in množični mediji. Koncept identitete je pomemben, saj le z vzpostavitvijo lastne identitete in spoznavanjem identitet drugih lahko spoznamo, kaj nam je z nekom skupno in v čem se razlikujemo, ter zato z njimi tvorimo socialne povezave.

Identiteto je mogoče razčleniti tudi na njene pojavne vidike. Nekaj najpomembnejših pojavnih vidikov identitete po Južniku (1993, 12) so individualno-psihološka raven, antropološki vidik (zanj so na primer pomembne predstave, ki jih ima posameznik ali skupina v čisto svetovnonazorskem smislu, kar pomeni, denimo, kako izrazita so prepričanja o pripadanju človeški vrsti v ločenosti psevdovrst, ki si medsebojno ne priznavajo enakovredne človeškosti, kaj šele človečnosti), s tem je lahko povezana splošna predstava o vstavljenosti človeka v svet, določanje njegovega pomena, smotra in ciljev, kar praviloma zakoličijo vere, pa tudi ideologije; družbeni, kulturni in drugi vidiki, ki izvirajo iz različnih pripadanj in pripadnosti; politična pristojnost, domovinska pripadnost državi ali regionalne in lokalne vstavljenosti. Pogoji za obstoj vseh nadaljnjih identitet človeka je njegova telesna identiteta. Najprej so to tiste, ki izhajajo iz vidnih znakov telesne prepoznavnosti. Južnič (1993, 21) torej meni, da je telo osnova in izhodišče za veliko drugih identitet. Velikokrat druge identitete pripišemo ravno po telesnih karakteristikah. Tako se na naše telo vežejo kulturno-družbene vloge, ki jih opredeljujejo starost, spol in rasa, morfološke posebnosti in njihovo kulturno oziroma družbeno dožemanje (Lukšič-Hacin 1999, 42).

Tako kot je pomembno pridobivanje identitete, je pomembno tudi njeno ohranjanje. Občutek pripadnosti zagotavlja lojalnost, ta pa omogoča obstoj. Za obstoj so pomembni simboli, miti, legende, ceremonije, govornice (dialekt, sleng itd.) in rituali (Lukšič-Hacin 1999, 42–43)

Primarne identitete so nam pripisane z rojstvom in jih ne moremo izbirati (to so etnična pripadnost, rasa, spol), nekoliko drugače je pri sekundarnih identitetah. V življenju te prevzamemo s socializacijo. Sočasno lahko prevzamemo več identitet, ki so lahko povezane s starostjo, spolom, raso, etnično pripadnostjo, narodnostjo, verskim prepričanjem, spolno

usmerjenostjo idr. Za identitete je značilno, da se spreminjajo skozi čas, spreminjajo se tako pri posameznikih kot v družbi. Niso univerzalne, temveč so odvisne od družbe, v kateri živimo (Bučar Ručman 2014, 48). Identitete pa poleg tega, da vključujejo, tudi izključujejo, in sicer vse tiste, ki niso vključeni. Vsi tisti, ki niso »mi«, so izključeni iz skupine in predstavljajo »njih« (npr. si temnopolt, zato ker nisi belec, itd.).

Ker je človekovo identificiranje večplastno, je identiteta neustaljena in prilagodljiva, velikokrat se prekriva z drugimi vrstami skupinskih identitet. Ena takšnih je premikajoča se identiteta. Do nje pride zaradi splošne mobilnosti sodobne razvite družbe (Južnič 1993, 5). V takšno gibanje je poleg drugega vključeno tudi spreminjanje položaja posameznika v procesih družbenih sprememb in njegove fizične mobilnosti (na primer pri emigriranju), pa naj gre za teritorialno mobilnost, mobilnost glede zaposlitve ali drugo. Za migrante je značilno, da ima njihova identiteta v novem okolju toliko možnosti, kolikor je razlik med njimi in ljudmi v novem okolju (etnične, kulturne, rasne). Tudi te so sestavni del skupinskih identitet (Medica 2004, 140; Lukšič-Hacin 1999, 43). Na identitetne vzorce močno vpliva selitve. Pri migracijah pri posameznikih pogosto prihaja tudi do statusnih inkongruenc in identitetnih kriz zaradi odnosa novega, večinskega okolja do migrantov. Ta odnos je povezan tudi s kulturno razliko in predsodki, ki jih ima novo okolje do različnosti. Migranti s selitvijo ne zamenjajo le lokacije, temveč s seboj prinesejo tudi ideje, kulturo, spomine, identiteto, ki so tako direktno med drugim povezani s procesom interakcije. Velikokrat tako pride do sestavljanja oziroma povezovanja identitet oziroma tako imenovanih »hyphenated identities« (Milharčič Hladnik in Lukšič-Hacin 2011, 32). Ta termin je nastal v ZDA in je veljal predvsem za migrante, ki so čutili pripadnost svoji, domači in novi državi ter kulturi. V prenesenem pomenu se uporablja tudi za sodobna pojmovanja identitete kot večplastne, hibridne, sestavljene in kompleksno strukturirane, zlasti pa spreminjajoče se, identitete (prav tam).

Hibridnost se navaja tudi pri obravnavi diasporične in migrantske identitete. Ta koncept se pogosto nanaša, ko opisujemo vplive migracij na identiteto. Hibridnost pomeni neko fuzijo, mešanico, dvojezičnost ali večjezičnost, mozaik in sobivanje. Papastergiadis (2000, 14–170) meni, da je koncept hibridnosti postal eden bolj uporabnih pri predstavljanju kulturnih razlik pri identiteti. Vedno priznava, da je identiteta strukturirana preko pogajanj razlik ter da prisotnost razpok, praznin in protislovij ni vedno znak popuščanja. Oziroma kot meni Bhabha (1994), hibridnost se nanaša na stanje, ko je subjekt sestavljen iz multiplih stvari. Klub temu hibridnost pomeni neko stopnjo selektivne akulturacije. Diaspora in migranti so lahko v

položaju, ko sami izbirajo vidike svoje kulture, ki jih bodo nadomestili s tistimi iz nove kulture in novega okolja. Vendar je obenem hibridnost tudi nekakšen izkaz odpora do homogenizacije ali popolne asimilacije (Prabhu 2007, 12). Hibridni subjekti zgradijo svojo identiteto z željo po ohranitvi povezanosti s svojo domovino, po drugi strani pa ni nujno, da v celoti zavračajo novo okolje in državo gostiteljico. V teoriji je hibridnost proces, ki izhaja iz kombinacije ljudi in kultur. Je pravzaprav stopnja biti nekje vmes, med dvema nasprotujočima si ali različnima stanjema. V nekaterih primerih se ta vmesnost kaže kot harmonija, in sicer harmonija, ki kaže nekakšno povezanost med starim in novim, ne da bi se izgubila preteklost ali asimilirala v novo (Hall 1992). Hibridnost je povezana z migracijami in diasporami. Ukvarja se s transnacionalnostjo, spominom, simboli, toda najpomembneje, igra pomembno vlogo pri nikoli končanem procesu oblikovanja identitete.

Eden glavnih faktorjev pri oblikovanju identitete je jezik. Jezik je sredstvo identifikacije, hkrati pa je pomemben dejavnik, ki vzpostavlja identiteto. Je glavno sredstvo komunikacije med ljudmi. Jezik ni identiteta, je pa njen glavni simbol (Tišljar 2012, 24).

3.1.2 Kulturna identiteta

Kulturno identiteto je moč opredeliti na več načinov. V najbolj osnovni obliki bi pomenila nek občutek pripadnosti. Definicija kulturne identitete je vsekakor večplastna. Predstavlja sintezo vseh drugih identitet, pri pojmovanju kulture v širokem pomenu kot dinamični vrednostni sistem naučenih elementov pričakovanj, konvencij, verovanj in pravil, ki članom določene skupine, med seboj in s svetom, omogočajo stike (Južnič 1993, 179).

Kulturna identiteta je skupinska identiteta. Posamezniku je dodeljena z rojstvom v določeni etični, nacionalni, državni in kulturni skupnosti. Je svojevrstna in ena najkompleksnejših identitet (Kovačev 1996, 55). Je del človekovega samozaznavanja in samozavedanja in je povezana z etničnostjo, vero, nacionalnostjo, družbenim razredom, generacijo oziroma katerokoli socialno skupino, ki ima svojo prepoznavno kulturo. Kultura lahko vključuje vse, od hrane in glasbe do gibov, gest in izražanja.

Južnič (1993, 180) meni, da ker ima kulturna identiteta veliko vidikov, jih je potrebno narediti razpoznavne. Identiteto je potrebno najprej poimenovati, kar je njen kohezijski dejavnik. S

tem jo učvrstimo in nekako ustalimo. Poimenovanje je bistvenega pomena v preciziranju identitete, pa naj bo osebna ali skupinska. Kot drugo pa je potrebno identitete tudi vzdrževati. Da bi se identiteta utrdila, zagotovila, obnavljala in potrjevala, so potrebni simboli, rituali, ceremonije oziroma kolektivno izvajani obredi. To nekako predstavlja jedro kulturne identitete (Južnič 1993, 180–219).

Kulturna identiteta je torej nek skupen smisel pripadnosti, ki vsebuje enaka prepričanja, zanimanja in osnovne principe življenja. Ko se oseba identificira s svojo kulturo, pogosto sprejme tradicijo in navade, ki so ji bile predane. Kulturna identiteta, ki se nanaša na dediščino, jim pomaga identificirati se z drugimi, ki imajo enako tradicijo in osnovni sistem prepričanj.

Teorija kulturne identitete vključuje več vidikov posameznikovega bitja, njihov spol, narodnost, raso, lokacijo, starost, zgodovino in verska prepričanja itd. Vse to skupaj oblikuje kulturno identiteto. S kombinacijo vsakega od teh elementov je ustvarjena teorija, zakaj ljudje delujejo in se obnašajo tako, kot se. Z združitvijo vseh elementov pa se oblikuje prava identiteta posameznika.

Kulturna identiteta je ena od številnih skupinskih identitet, ki pa je povezana še z etnično ali nacionalno. Vse so relacijske, njihov smisel in obstoj pa je odvisen od drugih identitet (Šabec 2006, 146–149). Priljubljena opredelitev povezave med kulturo in nacionalnostjo, narodnostjo ali etničnostjo se dotika primordialističnega pojmovanja skupnosti, ki jo ne le označuje, temveč določa njena kultura (Repič 2006, 104–105). Pripis pripadnosti nekemu narodu se največkrat označuje s kulturnimi simboli in skupnim poreklom. Nacionalne identitete se največkrat sklicujejo na posameznikovo identiteto in kulturo, še posebej pa na tradicijo in skupno poreklo (prav tam).

3.1.3 Nacionalna identiteta

Portoričani tako kot Slovenci, Estonci, in drugi, spadamo med majhne narode. Po mnenju zgodovinarja Miroslava Hrocka se nacionalna identiteta razvija v treh stopnjah: jezikovni, kulturni in politični (Valič Zupan 2002). Slabša gospodarska razvitost razvoj nacionalne identitete upočasni, vendar se s krepitvijo družbene elite, z razvojem sredstev množičnega obveščanja, predvsem pa z izobraževanjem, ki je eden najmočnejših dejavnikov oblikovanja

nacionalne identitete, krepí. Jezik in kultura spadata med osrednje označevalce nacionalne identitete, zlasti majhnih narodov, in imata prav poseben pomen in mesto na področju nacionalnega.

Nacionalna identiteta je po mnenju Južničá (1993) ena izmed najbolj zapletenih, protislovnih in iz raznovrstnih drugih sestavljena identiteta. Rupel (2002) dejal, da je skupinska, narodna identiteta posameznika potrjena pripadnost posameznika neki skupini oziroma nekemu narodu, le-ta pa se potrjuje z različnostjo nasproti drugim skupinam ali narodom. Gre za določena stališča, vrednote, poglede in norme, ki so narodu skupni ter ga zbližujejo ali ločujejo od drugih. Različni pripadniki naroda doživljajo svojo narodno identiteto na različne načine. Moderne komunikacije in vedno bolj pestro in dinamično življenje zbuja dvom v pojem nacionalne identitete. Rupel (2002) je mnenja, da ima nacionalna identiteta kljub temu veliko povezovalno moč. Ljudje so morda pripadniki nekega naroda zaradi koristi, zaradi lagodja ali iz navade. Nacionalna identiteta vsebuje mnoge prvinske, intimne čustvene komponente, na primer domač jezik, s katerim se lahko brez težav sporazumemo. Z nacionalno identiteto se povezujejo preproste in praktične sheme doživljanja in obvladovanja sveta.

Občutje nacionalne identitete temelji na mnogih sestavinah in atributih, ki pri vsaki naciji niso vedno v enaki meri izraženi. Eni so lahko bolj in drugi manj ranljivi ob spremembah in vplivih, ki jih prinašajo integracijski tokovi, zato so lahko na enake vplive in spremembe nekatere nacionalne skupnosti bolj občutljive kot druge. Nacionalna identiteta je po mnenju Muska (1998) zapleten pojav, na katerega lahko gledamo z več vidikov. Še posebno lahko razlikujemo med socialno, emocionalno, motivacijsko, kognitivno, metafizično-transcendentno in moralno sestavno platjo nacionalne identitete.

Musek (1998) trdi, da morajo pripadniki manjšega naroda računati s tem, da bodo integracijski in globalizacijski procesi sodobnega sveta močnejše prizadeli in omajali navedene vidike nacionalne identitete, še posebno tiste, ki jih morebitni učinki multikulturalnosti in multiregionalnosti ne morejo kompenzirati. To morda še zlasti velja za emocionalne, motivacijske in moralne vidike nacionalne identitete, a po njegovih besedah imajo prav ti pri mnogih narodih ključni pomen. Večji pomen imajo pri narodih, ki imajo krajše obdobje zgodovinske suverenosti in državnosti, zlasti še, če gre povrhu za manjše narode. Manj je takšnih ključnih opomih točk, večja je ogroženost identitete ob integracijskih procesih. Primer Portorika je zanimiv; težko bi govorili o zgodovinski suverenosti in državnosti, glede na

dejstvo, da gre za samoupravno nekorporativno ozemlje ZDA, čigar suverenost je odvisna od ameriškega kongresa, imajo pa močno občutje pripadnosti in vezanosti na narod, kar se kaže z nenehnim gibanjem iz ZDA in nazaj na otok. Pomemben del nacionalne identitete so, kot še dodaja Musek (1998, 55–56), nacionalni atributi, torej tista pomembna obeležja in značilnosti (simboli in emblemi), povezane z narodom, v katerih pripadniki nekega naroda najpogosteje vidijo sestavne dele nacionalne identitete. Nacionalne attribute bi lahko razdelili v več kategorij, in sicer v jezikovno, rodovno, multinacionalno, zgodovinsko, versko, kulturno-civilizacijsko, značajsko, politično, ustavnopravno, kulturno-umetnostno, vojaško, gospodarsko, znanstveno, športno, naravno. Kar se zdi ob tem bistveno in kar je Musek (1998, 56) poudaril, je dvoje, in sicer dejstvo, da si ne moremo predstavljati nobene nacionalne identitete, brez vsaj enega (a navadno jih je več) od teh atributov in da se skoraj noben od teh atributov ne pojavlja nujno pri vsakem primeru identitete.

Musek (1998, 56) pravi: »...te attribute je torej treba jemati nekako v smislu znanega pojma "family resemblance" pri večini identitet se pojavlja večina teh atributov (kot se npr. pri večini ptičev pojavlja večina "ptičjih" lastnosti, recimo sposobnost leteti), a pri nobeni se ne pojavljajo prav vsi (tako kot denimo obstajajo ptiči, ki ne letijo).«

Musek (1998, 56) piše, da nam primerjalna analiza nacionalne identitete pri različnih narodih pokaže, da pomen posameznih nacionalnih atributov pri različnih narodih nikakor ni enak. Pri nekaterih narodih prispevajo k nacionalni identiteti bolj eni, pri drugih bolj drugi atributi. Tako so pri nekaterih nacionalnih identitetah v ospredju kulturno-civilizacijski momenti (npr. Kitajci), pri nekaterih zgodovinski in politični (npr. Britanci, Francozi), pri drugih etnični plemenski (mnoga azijska in afriška ljudstva), pri nekaterih gospodarski, pri nekaterih verski (npr. Judje), pri nekaterih vojaški, pri nekaterih kulturni in jezikovni (med temi so gotovo Portoričani). Bučar (1999) tudi pravi, da je narod, ki izgubi svoj jezik, neposredno ogrožen v svoji identiteti.

Koncept nacionalne identitete, ki ga je razvil A. Smith (1992), je kompleksen in abstrakten. Nacionalna identiteta za Smitha je multidimenzionalna in se je ne da skržiti zgolj na en element. Etnija je v preteklosti predstavljala glavni model za oblikovanje nacionalne identitete, zlasti v povezavi z miti, spominom, simboli in vrednotami. Njegova raziskava dokumentira kontinuiteto med etničnimi skupnostmi in modernimi narodi kot osnovo za mobilizacijo ljudi po vsem svetu (Duany 2002, 9). Smith (1986, 22–29) meni, da so osnovne razsežnosti etnije skupna zgodovina, različna kultura, povezava z določenim prostorom,

skupno ime, »*sine qua non*« (mit o skupnem poreklu). Nacionalistične ideologije vključujejo elemente trajnih etničnih identitet za upravičitev ustanovitve držav. V tem smislu narodi niso v celoti izumili tradicije ali si zamislili skupnosti, temveč so zgodovinsko utemeljeni v predhodnih načinih združevanja, kot so sorodstvo in vera. Smith (1992, vii) meni, da narodov in narodnosti ne moremo enostavno razumeti le kot ideologije ali politične oblike, temveč tudi kot kulturne fenomene. Nacionalne identitete so kulturne prakse, ki vključujejo posebne oblike ikon, mitov in ritualov. Smith razlikuje med dvema modeloma nacionalne identitete.

Zahodni model naroda, ki ga imenuje tudi civilni (državljski), vključuje zgodovinsko ozemlje (domovino), skupne zgodovinske mite in spomine, skupno množično kulturo, skupno ekonomijo ter skupne zakonite pravice in dolžnosti. Ta model dopušča, da si ga pripadniki izberejo. Drugi model pa je vzhodni model naroda oziroma etnični model. Elementi tega modela so, da člani izhajajo iz skupnega rodu, se pravi, da je narod predvsem skupnost, ki temelji na skupnem izvoru oziroma rodu. Pripadnik naroda človek postane z rojstvom in tudi če migrira v drugo skupnost, ostane član tiste, v kateri se je rodil. Skupne značilnosti obeh konceptov so torej (Smith 1992, 14–40):

- skupno zgodovinsko ozemlje oziroma domovina;
- skupni miti in zgodovinski spomin;
- skupna množična in javna kultura;
- skupne pravne pravice in dolžnosti za vse člane;
- skupna delitev dela in trg s teritorialno mobilnostjo članov;
- skupna ekonomija.

Vse naštetu pa predstavlja tudi skupne značilnosti nacionalne identitete. Nacionalna identiteta in narod sta visoko kompleksna in abstraktna koncepta, ki temeljita na dimenzijah druge vrste kulturne identitete. Tako jima omogoča, da sta pripeta k mnogim drugim skupinskim identitetam (vere, lokacije, spola, razreda itd.). Nacionalne identitete so večdimenzionalne. Kljub temu da so sestavljene iz analitično ločenih komponent, to so etnične, teritorialne, politično-pravne, ekonomske in kulturne, so združene z nacionalistično ideologijo v močno vizijo človeške identitete in skupnosti (Smith 1992, 10–15).

Smith (1992, 15–17) funkcije nacionalne identitete razdeli na zunanje in notranje. Zunanje funkcije so povezane z ozemljem, ekonomskimi viri ter bogastvom in politično podporo državi in njenim organom. Notranje funkcije nacionalne identitete so socializacija članov kot

državljanov, to se doseže z obveznim javnim množičnim šolskim sistemom. Naslednja funkcija je ustvarjanje družbenih vezi med posamezniki z uporabo simbolov (denar, zastava, himne, spomeniki, obredi itd.), repertoarjem skupnih vrednot in tradicijo (nacionalna identiteta priskrbi skupno dediščino). Z nacionalno identiteto pa si posameznik pridobi samoidentifikacijo skozi skupno kulturo, kjer dobi odgovor na vprašanje, kdo je.

Eden bolj znanih pripadnikov modernistov, Benedict Anderson, je napisal knjigo, s sugestivnim naslovom, *Zamišljene skupnosti (Imagined Communities)*, ki je bila izhodišče za novo razmišljanje o opredelitvi naroda. Anderson (1991, 5–14) opredeli narod, kot politično skupnost, ki si jo zamislijo njeni člani, ki je hkrati omejena in suverena. Se pravi, da skupnosti ne ustvarja njihova realnost ali nerealnost, temveč to, kako si jo člani zamišljajo. Anderson meni, da je narod kot »zamišljena skupnost«, preveč številna, da bi se njeni člani med seboj poznali (tudi pripadniki najmanjšega naroda ne), a imajo kljub temu predstavo o skupnosti ter občutek povezanosti. Zamišljena skupnost je torej opredeljena kot narod, ki je suveren in zamejen. Meje enega naroda so določene z mejami nekega drugega naroda. Pripadnike naroda povezuje trdno tovarištvo. Moderni narodi so se pojavili kot kulturni artefakt proti koncu 18. stoletja v zahodni Evropi. Anderson narod povezuje z nekakšnim zgodovinskim rezultatom in družbenimi produkti komunikacijskih odnosov med ljudmi in njihove rabe medijev. Oprl se je predvsem na nove oblike literarnega zastopanja, kot so novele, časopisni članki, biografije in avtobiografije. Nacionalizem je izražen tudi v državnih institucij in sicer preko popisov, zemljevidov in muzejev. Vsi ti pomagajo določiti in razvrstiti narod kot ločen subjekt. Za Andersona so narodi kulturne stvaritve, ki izvirajo iz družbenih in zgodovinskih procesov. To so ideološki konstrukti z osebnim in skupinskim pomenom.

3.2 MIGRACIJE

3.2.1 Oprelitev migracij

Migracije niso nov pojav, saj nas spremljajo skozi celotno zgodovino. Že od nekdaj so se ljudje selili, razlogi pa so bili različni, politični, socialni ali najpogostejši ekonomski oziroma želja po boljšem življenju. Gre za kompleksen in raznolik proces, zato se pojavlja več

različnih definicij. Pojem sam lahko povezujemo z mejami, državami, kulturami, identitetami itd.

Migracija je bila v klasični socialni teoriji opredeljena kot kritična sila, razumevanje pa je bilo omejeno z dvema faktorjema, na eni strani z restrikcijo identitete migrantov s strani moških priseljencev, na drugi strani pa z dejstvom, da je migracijski proces označen oziroma zaznamovan z opozicijami (tradicija vs. modernizacija, podeželje vs. mesto ali geografija določene religije v nasprotju z državnimi mejami) (Medica in Lukič 2012, 7).

Migracijski procesi so odvisni od osebnih izkušenj, strategij in odločitev, pa tudi od zunanjih, tako političnih, družbenih kot ekonomskih dejavnikov, a hkrati od posameznikov zahtevajo aktivno udeležbo pri oblikovanju kategorij, s katerimi se identificirajo in dajejo smisel svojemu življenju. Proces oblikovanja, ohranjanja in spreminjanja družbenih kategorij ter osebnih in skupinskih identifikacij potekajo v vseh okoljih in kadarkoli, močno pa so opazni predvsem v migracijskih procesih. Pri posamezniku sproščajo točke identifikacij in omogočajo, velikokrat zahtevajo, da se identiteta spremeni in ponovno definira. Večplastnost in spremenljivost identifikacij je pri migrantih nujna in učinkovita strategija. Opazna je v različnih procesih, zlasti tistih, ki zajemajo redefinicije nacionalnih identitet, pomen pripadnosti in identifikacij z domovino ter situacijske oziroma trajne spremembe identitet (Repič 2006, 37).

Migracije so veliko bolj kompleksne kot le spremembna bivališča. Gibanje ljudi je neposredna povezava difuzije, inovacije in interakcije. Ljudje se selijo, z njimi pa tudi stvari, ideje, spomini, kultura, zaznavanje in identitete. Papastergiadis (2000) meni, da migracije v tem smislu, niso samo korak vstran, temveč so korak naprej. Migranti so subjekti, ki sodelujejo v širšem procesu preoblikovanja.

Na Slovenskem se je z migracijami največ ukvarjal Peter Klinar. Migracije je opredelil kot geografsko in socialno gibanje posameznikov ali skupin, ki je zaznamovano s fizično selitvijo v geografskem prostoru, relativno trajno spremembo kraja bivanja ter spremembo posameznikovih socialnih interakcij. Pojem migracije vsebuje tako emigracijo (odseljevanje) kot imigracijo (priseljevanje). Gibanje ljudi iz njihove primarne, emigrantske družbe, izseljevanje, beg v tujino, v imigrantsko družbo to predstavljajo emigracije, medtem ko imigracije pomenijo trajno priselitev oziroma vselitev v imigrantsko družbo (Klinar 1976, 16–17). Kadar govorimo o odselitvi, govorimo o emigriranju, kadar pa o priselitvi v državo, pa o imigriranju.

Danes migracije povezujemo z globalno mobilnostjo ljudi, z razmerji med nacionalnimi državami ter z vprašanji identitet, nacionalnosti, kulture, tokovi kapitala, migracijsko politiko itd. Nastanek kapitalističnega sistema naj bi sprožil moderne oblike migracij, saj z globalnimi in transnacionalnimi povezavami spodbuja kompleksne migracijske procese ter nastanek nacionalnih držav, ki so v pristojnosti urejanja, spodbujanja ter preprečevanja migracijskih tokov (Repič 2006, 38).

Klinar (1976, 17–20) mednarodne migracije opredeli kot:

(1) Fizično gibanje posameznika ali skupine v geografskem prostoru, ki povzroči relativno trajno spremembo prebivališča.

Pri mednarodnih migracijah migranti prestopijo državne meje, se preselijo v tujino in tam ostanejo več kot eno leto.

(2) Sprememba v interakcijskem sistemu.

S selitvijo v novo okolje pride do zamenjave socialnega sistema in kulture, pri čemer se razvijajo novi odnosi, vrednote, norme, vprašanje nacionalne identitete, jezika itd.

(3) Odločitev na osnovi hierarhično določenih vrednot.

Potencialni migranti ugotovijo, da svojih potreb in interesov ne morejo več zadovoljiti in uresničiti doma, obenem pa presodijo, da so možnosti, da jim to uspe v konkretni imigrantski družbi.

(4) Moteče ovire.

Na odločitev o preselitvi vplivata tudi geografska razdalja in socialna distanca.

(5) Socialne dimenzije.

Spremembe v interakcijskem sistemu je moč raziskovati le kot interakcijo med sloji. Ko postanejo migracije množične, se oblikuje vzorec kolektivnega obnašanja, ki ga spodbujajo prejšnje migracije.

(6) Socialni nadzor in kompenzacijske funkcije.

Posledice migracij so lahko pozitivne ali negativne. Pozitivno vrednotenje poudarja nujnost mobilnosti delovne sile, učinkovitejše gospodarstvo, izmenjavo izkušenj, mednarodno sodelovanje, med tem ko negativno ocenjevanje opozarja na težave asimilacije, na pojav diskriminacije in socialne neorganiziranosti ter izkoriščanja.

3.2.1.1 Transnacionalne migracije

Migracij ne moremo gledati le kot preproste družbene pojave selitve iz enega kraja v drugega ter hkratne vključitve ali asimilacije priseljencev v novo družbo. Migracijski procesi so sestavljeni iz več plasti in so med seboj prepleteni. Pri selitvi med državami migranti ohranijo stike z ljudmi iz kraja, od koder so prišli, oblikujejo nove povezave v novem okolju, ki so odvisne od lastnih migracijskih vzrokov in izkušenj, migracijske in integracijske politike ter globalnih tokov in transnacionalnih povezav (Repič 2006, 40). Ves ta proces in večplastnost lahko opišemo z izrazom transnacionalna migracija. To je proces, pri katerem migranti oblikujejo in preoblikujejo svojo istočasno vključenost v več kot eno družbo. Sandoval Sanchez (1997) poudari, da Portoričani, ki živijo v ZDA, ohranjajo močno povezanost z otokom, pogosto potujejo iz ZDA na otok in obratno, tudi večkrat letno. Pojavijo se tudi migracije iz obeh lokacij in v obe. Njihove identitete postanejo del hibrida med obema okoljima.

Transmigranti so imigranti, katerih vsakdanje življenje je odvisno od mnogovrstnih in trajnih povezav zunaj nacionalnih meja, njihove identitete pa se oblikujejo v odnosu do več nacionalnih držav (Gluck Schiller in Basch 1995, 48). Pojem migracije je v zadnjih desetletjih dopolnila in še razširila kategorija transnacionalnosti, ki jo je Vetrovec na grobo opredelil kot »mnogovrstne vezi in interakcije, ki povezujejo ljudi /.../ onkraj meja nacionalnih držav« (1999, 447). Migracije preko meje druge države nič več ne predstavljajo edinstvenega koraka stalnega preseljevanja iz ene države v drugo, temveč se pretvorijo v transnacionalne migracije. Njihove glavne značilnosti so večje razlike v trajanju bivanja v novem okolju, večja frekvenca mobilnosti preko meje, večja sezonska nihanja, kot tudi ustvarjanje večdimenzionalnih gospodarskih, političnih, kulturnih transnacionalnih družbenih prostorov. Duany (2002, 2) je večkrat opredelil elemente transnacionalnosti portoriškega naroda. Trdi, da med tem ko se ljudje gibajo med obema državama, definicije nacionalne identitete, ki

temeljijo na skupnem ozemlju, postanejo manj pomembne, med tem ko transnacionalne identitete pridobijo večji pomen.

Teorije o transnacionalnosti poudarjajo dejstvo, da se mnogi ljudje povezujejo v družbene mreže in oblikujejo skupnosti, čeprav ne živijo v isti državi, temveč v drugi. Mnogovrstni konteksti, ki jih imenujejo tudi transnacionalni socialni prostor, tvorijo kompleksen niz vplivov, ki se tikajo oblikovanja socialnih identitet in ga omogočajo. V svetu, ki omogoča nove oblike transnacionalnih povezav, se migracijske izkušnje in procesi oblikovanja identifikacij kaj hitro spreminjajo (Repič 2006, 41–42).

3.2.2 Tipologija mednarodnih migracij

V strokovni literaturi lahko zasledimo različne opredelitve in teorije migracij. Strokovnjaki jih tudi delijo po različnih merilih in kriterijih. Pogledali si bomo razvrstitev po Klinarju (1976, 32–49):

1. **Politične migracije:** tipologija političnih migracij se deli na migracije beguncev, brezdomcev, izgnancev in drugih. Politične imigracije vplivajo na položaj imigrantov v imigrantski družbi, saj so le-ti privilegirani, če jih primerjamo z drugimi imigranti, takrat, kadar jih imigrantska družba podpira iz zunanjepolitičnih razlogov. Pogosto so deležni diskriminacije, še posebej kadar so nezaželeni oziroma imigrantska družba ni pripravljena na njihov prihod, zaradi tega težko najdejo delo. Domačini so do njih sovražni in nestrpni, saj se širijo stereotipi, da jim jemljejo delo in ogrožajo njihov standard. V novi imigrantski družbi se pogosto počutijo osamljene in odtujene, tolažijo pa se z dejstvom, da bo bivanje v tujini le začasno, saj pričakujejo padec novega političnega režima, sami so namreč pripadniki starega (Klinar 1976, 41–43).
2. **Ekonomske migracije:** sem prištevamo tiste, pri katerih prevladujejo ekonomski vzroki in motivi. V te vrste migracije se vključujejo zlasti delavci, ki so delavci že v emigrantski družbi, oziroma tisti, ki ta status pridobijo po prihodu v novo družbo. Delavec imigrant išče delo oziroma boljše delovne razmere in zato zapusti domače okolje. Med ekonomske migrante se vključujejo tudi strokovnjaki, ki migrirajo zaradi boljših delovnih razmer, možnosti napredovanja in strokovnega izpopolnjevanja.

Emigranti, ki so manj izobraženi in kvalificirani, odhajajo pretežno iz manj razvitih okolij, med tem ko bolj izobraženi in kvalificirani delavci ter strokovnjaki predvsem iz bolj razvitih območij (Klinar 1976, 40–41).

3. **Moderne migracije:** moderne migracije se pričnejo s kapitalistično družbo. Moderni migranti so usmerjeni k novim poklicem ter novim ekonomskim in političnim odnosom industrijskega liberalnega kapitalizma. Med moderne migracije se prištevajo še plantažne migracije (imigranti so nosilci naprednejše ekonomije, ki sloni na moderni tržni orientaciji, na kolonializmu in politični dominaciji nad domačini) in kolonialne migracije (imigranti s prenosom nove tehnologije in socialnih odnosov povzročijo, da se življenje v kolonijah popolnoma spremeni) (Klinar 1976, 32–34).
4. **Sodobne migracije:** v razvitem monopolnem kapitalizmu so se razvile številne nove značilnosti mednarodnih migracij, pojavile pa so se tudi nove oblike. Težko je naštet vse bistvene lastnosti sodobnih migracij, ker se je sestava imigrantov ves čas spreminjala. Emigriralo je vedno več kvalificiranih delavcev in strokovnjakov, ki so se selili tako v razvitejša območja kot tudi v manj razvita, kjer je bila potreba po strokovnjakih velika. Na zmanjševanje obsega sodobnih migracij je pomembno vplival razvoj nerazvitih emigrantskih družb (Klinar 1976, 34–37).
5. **Trajne in občasne migracije:** sodobne migracije zgubljajo trajni pomen in postajajo občasne. Dejavniki, ki opredeljujejo trajnost ali občasnost migracij, so geografska razdalja med imigrantsko in emigrantsko družbo, različni poklici imigrantov, kulturna sorodnost med obema družbama, ki pospešuje kroženje migrantov. Pokazatelji občasnih migracij so intenzivni stiki imigrantov prek dopisovanja, tiska, pogostih obiskov doma, kulturnih prireditev, ki jih za njih pripravi emigrantska družba, in drugo. Imigranti prihajajo domov na občasne obiske, da se lahko sami prepričajo o spremenjenih razmerah, ki so jih spravile v imigracijo. Še dva dejavnika, ki opredeljujeta občasne migracije, sta izobraževanje otrok imigrantov v njihovem materinem jeziku in pošiljanje prihrankov domov. Značilnost trajne migracije je, da se imigranti odločijo ostati v novi družbi za stalno, vključujejo se tudi v višje stopnje asimilacije (Klinar 1976, 43–45).

- 6. Organizirane in neorganizirane migracije:** moderne in sodobne migracije postajajo vedno bolj organizirane, med tem ko spontane, neorganizirane migracije izginjajo. Od organiziranih migracij imajo prednosti zlasti imigrantske družbe, ki načrtujejo razsežnost in sestavo imigracije glede na svoje ekonomske potrebe in zmožnosti. Istočasno pa so med ekonomske razlage načrtovanja dodani še politični, ideološki in kulturni razlogi. Jasno je, da imigrantska in emigrantska družba svojo migracijsko politiko lahko vodita le z organiziranimi migracijami. Neorganizirane, spontane oblike migracij so zunaj nadzora emigrantske in imigrantske družbe in njihovih institucij (Klinar 1976, 45–46).
- 7. Konservativne in inovacijske migracije:** konzervativne migracije so tradicionalne, saj emigranti v novem okolju iščejo takšne razmere, kot so ji imeli v prejšnjem okolju. Moderne in zlasti sodobne migracije so v večini primerov inovacijske. Inovacijske migrante novo okolje zelo privlači, ker jim obeta vključitev v modernejšo tehnologijo, v naprednejše socialne odnose, da bodo napredovali in prispevali k razvoju. Inovacijski imigranti spreminjajo svoje življenjske razmere, istočasno pa vplivajo na ekonomski in kulturni razvoj imigrantske in njihove emigrantske družbe (Klinar 1976, 47–48).
- 8. Prostovoljne in prisilne migracije:** ločimo prostovoljne in prisilne migracije, a je potrebno omeniti, da je vsaka migracija opravljena pod določenim pritiskom in gre tedaj le za relativno prostovoljno dejanje. V normalnih situacijah prevladujejo dejavniki privlačenja v imigrantske družbe nad dejavniki potiskanja iz emigrantskih družb. Na eni strani gre za prostovoljno odločanje migrantov glede na njihove ekonomske in osebne vzroke ter motive, po drugi pa ukrepi, organizirane in nadzorovane migracije omejujejo njihovo prostovoljnost. Pojavljajo se tudi številne politične migracije, ki jih uvrščamo v tip prisilnih migracij (Klinar 1976, 46–47).
- 9. Beg možganov:** v sodobnih migracijah je zelo opazen beg možganov; izraz uporabljamo, kadar govorimo o migracijah izobraženih delavcev. To ni slučajno, saj je temelj sodobnega razvoja potreba po znanju, moderni tehnologiji, zato vsepovsod povprašujejo po strokovnjakih. Ti se selijo iz manj razvitih v bolj razvite družbe, ne le zaradi boljših materialnih in delovnih razmer, pač pa tudi zaradi možnosti napredovanja, specializacije, nadaljnjega izpopolnjevanja in sodelovanja z ustreznim

strokovnim krogom. Bistveno manjši je tok migracij strokovnjakov iz razvitih v manj razvite družbe. Pri tem prevladujejo občasne migracije. Pojav bega možganov v teoriji predstavlja dva modela, in sicer kozmopolitski-liberistični, pri katerem strokovnjaki opravljajo svoje delo tam, kjer imajo za to najboljše možnosti, ter nacionalni model. Za razvoj nacionalnih skupnosti je potrebno vsaj minimalno število domačih strokovnjakov. Gledano dolgoročno prinaša beg možganov manj razvitim družbam veliko škodo, saj s tem izgubljajo investicije v šolanje svojih strokovnjakov. Po drugi strani pa imajo razvite družbe od prihoda tujih strokovnjakov velike koristi, saj za šolanje niso prispevali nič. Negativne posledice, ki se opazijo, se kažejo z upadom zanimanja za šolanje domačih strokovnjakov (Klinar 1976, 48–49).

Migracije pogosto potekajo v nekakšnih vzorcih. Prewit Diaz (1994, 21–24) govori o pretežno štirih oblikah, ki so migracije, remigracije, prehodne in krožne migracije. Migracije se nanašajo na prehod iz ene državo v drugo (npr. iz Portorika v ZDA), remigracija se nanaša na vrnitev v državo izvora (npr. vrnitev v Portoriko). Prehodne migracije se nanašajo na ponavljajoče se gibanje iz druge države v drugo oziroma na naknadno lokacijo. Krožna migracija se nanaša na stalno gibanje iz ene države v drugo in nazaj. Takšen primer je Portoriko, saj se ljudje nenehno gibajo med otokom in ZDA. Duany (2002) ga imenuje »narod na poti«.

Krožna migracija je po definiciji del začasnega migracijskega režima. Obstajajo tudi vmesniki, ki jo spremenijo ali v trajno ali pa v končno vrnitev v izvorno okolje. Krožne migracije omogočajo večkratno začasno bivanje v tujini in ponavadi vključujejo iste skupine ljudi. Sheme krožnih migracij temeljijo na prefinjenem mehanizmu za selektivno organiziranje mobilnosti tujih delavcev z zagotovilom njihove vrnitve domov. Programi krožnih migracij vključujejo zlasti prispevke diaspore (Medica in Lukič 2011, 61–63).

3.3.3 Vzroki in motivi migracij

Splošna izhodišča za raziskovanje vzrokov migracij največkrat izhajajo iz *teorije o dejavnikih odbijanja in privlačevanja* ali tako imenovane »pull-push« *teorije*, ki se pojavljajo tako v emigrantski kot v imigrantski družbi. Teorija poskuša razložiti vzroke, selektivnost, smer toka in razsežnost migracijskih gibanj le prek delovanja dejavnikov odbijanja in privlačevanja. Iste

dejavnike, na primer v emigrantskem okolju, različni sloji vrednotijo in ocenjujejo drugače, zato je potrebno pri tem upoštevati posebne interese posameznih slojev (Klinar 1976, 23; Lukšič-Hacin 1995, 53).

Dejavniki odbijanja so na primer ekonomska stagnacija, zmanjševanje državnih virov, brezposelnost, nizki dohodki, padec standarda, politična in vse druge vrste diskriminacije, naravne katastrofe, omejene možnosti za osebni razvoj in drugi. Med dejavnike privlačenja pa sodijo ekonomski razcvet, dvig standarda, višji osebni dohodki, možnosti zaposlitve, izobraževanja, povezano družinsko in sorodstveno življenje in drugi (Klinar 1976, 24).

Na odločitev, da se je posameznik izselil, je vplival splet različnih dejavnikov, z možnostjo, da je eden od njih prevladoval, zagotovo pa so se med seboj dopolnjevali. Med posamezniki vsekakor prihaja do velikih razlik v doživljanju in dojemanju potreb (Lukšič-Hacin 1995, 52–53).

Klinar poudarja, da se le s teorijo o dejavniki odbijanja in privlačenja ne da enostavno razložiti vzrokov in motivov migracij. Trdi tudi, da je poleg dejavnikov odbijanja in privlačenja potrebno natančno analizirati tudi socialno okolje, zgodovinske značilnosti obeh družb, vpliv tradicije v emigrantski družbi in subjektivne dejavnike (zavest o prikrašanju in možnostih, vrednotenje dejavnikov odbijanja in privlačenja, subjektivno interpretiranje dveh socialno-ekonomskih sistemov). Pri odločitvi o migriranju so pomembni racionalni in emocionalni elementi, zaradi katerih je pri analizi potrebno upoštevati socialno-psihološko-osebnostne značilnosti (Klinar 1976, 25–26).

Klinar (1976, 27) piše o lastni tipologiji vzrokov migracije, ki so:

(1) Ekonomski in demografski vzroki

Sem sodijo možnost zaposlitve, dvig življenjskega standarda, boljši dohodki, možnosti izboljšanja ekonomskega položaja, ki vzpodbujajo migriranje iz ekonomsko nerazvitih področij v razvita družbena področja (Lukšič-Hacin 1999, 54–55). Ekonomski vzroki spodbujajo emigracijo v prehodnih obdobjih, ko na primer prihaja novi ekonomski sistem, ki bo nadomestil starega, tesno pa so povezani tudi z drugimi spodbudami za emigracijo (Klinar 1976, 28–29).

(2) Politični in vojaški vzroki

Politični odnosi se ves čas spreminjajo. Srečujemo se z vojnami, revolucijami, prevrati, diskriminacijami, političnimi preganjanji, vse to spremlja politične migrante, ki zamenjujejo politične sisteme in iščejo več političnih pravic, več svobode in družbo, ki bi sprejemala njihove politične ideje (Lukšič-Hacin 1999, 55; Klinar 1976, 29–30).

(3) Osebni in družinski vzroki

Osebni motivi so zelo številni in raznovrstni. Posredno so povezani z družinskimi odnosi. Hud ekonomski položaj v družini spodbudi k emigracijam, težave s prilagoditvijo celotne družine v novi družbi pa odločitev otežujejo. Prav družinski odnosi motivirajo imigrante k remigraciji. Poleg družinskih odnosov so pomembni tudi drugi primarni odnosi, ki so primerni pri odločanju o migraciji. Tak je prijateljski odnos, saj ga je težko razdreti, istočasno pa ga je v novem okolju zelo težko vzpostaviti na novo (Klinar 1976, 30).

3.3 DIASPORA

Gibanje ljudi je staro, kot je staro človeštvo. Dandanes so, zaradi različnih razlogov, skupnosti migrantov razpršene po celem svetu. To so ljudje v diaspori. Diaspore so močno povezane gibanjem ljudi, natančneje z mednarodnimi migracijami. Sama beseda diaspora izhaja antične grščine in se je prvič uporabila v grškem prevodu biblije. Izhaja iz *speiro*, kar pomeni sejem in *dia*, kar pomeni čez.

Diasporo definiramo kot skupino ljudi s skupnim izvorom, ki bivajo bolj ali manj na stalnem mestu, zunaj meja svoje etnične ali verske domovine, naj si bo domovina resnična ali simbolična, in so neodvisni ali pod tujim nadzorom. Pripadniki diaspore se opredelijo sami, ali pa jih označijo drugi, tako znotraj kot zunaj svoje domovine. Kot del narodne skupnosti svoje domovine so pogosto pozvani, da sodelujejo ali pa so drugače povezani z zadevami, ki so povezane z domovino (Shain in Barth 2003, 452). Koncept diasporične skupnosti se nanaša na skupino ljudi, ki si deli povezanost do svoje domovine, medtem ko živijo v drugi državi. Pomembno je, kako si ljudje, narodnih in etničnih manjšin, zamislijo sebe kot del skupnosti, ki je razpršena od domovine. Četudi gre za novejša generacije (druge, tretje generacije priseljencev), se nekateri ljudje še vedno povezujejo s to deželo, regijo ali kulturo. Nekateri se nemara tam niti niso rodili, nekateri pa imajo samo posredne vezi preko svojih staršev.

Oprelitev diaspor, navedena v Slovarju slovenskega knjižnega jezika, je, da je to narodnostna ali verska skupnost, ki živi raztresena na ozemlju druge narodnosti ali vere.

Safran (1995, 83) trdi, da se danes diaspora in natančneje diasporične skupnosti uporabljajo za metaforične oznake različnih kategorij ljudi kot na primer izgnancev, političnih beguncev, izseljencev, tujih prebivalcev, etničnih in rasnih manjšin, ki so izpostavljene sodišču itd. Skratka, na skoraj enak način, kot je geto prišel do opredelitve, da gre za različne oblike prenatrpanih in desprivilegiranih urbanih okolij.

Migranti pogosto oblikujejo skupnosti kot vir zaščite, kjer lahko nadaljujejo s skupnimi interesi in vrednotami. Pri izgradnjah teh skupnosti oblikujejo tudi prepoznavno identiteto, kot je diaspora (Brettell 2008). Te diaspor povezujejo različne skupnosti ljudi, ki so tako bolj skupaj, ko se enkrat ločijo od doma. Povezujejo jih miti in spomini na domovino, odtujenost v novi državi, želja po morebitni vrnitvi domov in skupinska identiteta (Sanchez 2008, 16).

V zadnjih letih se je med strokovnjaki povečalo zanimanje za pojem diaspor. Lie (1995) meni, da je prišlo do spremembe fokusa pri obravnavi mednarodnih migracij. Namesto študija mednarodnih migracij je poudarek pogosto na transnacionalnih diasporah. Novi diskurz o diaspori torej pomeni, da je prejšnji interes na migracijah in asimilaciji sedaj prešel na študije o transnacionalnih omrežjih in skupnostih (Lie 1995). Oblikovanje transnacionalnih skupnosti se nanaša na splošni proces globalizacije v sodobnem svetu. Vprašanja transnacionalnosti, deterritorialnosti in globalizacije so teme, ki se pogosto pojavljajo med strokovnjaki, ki se ukvarjajo z migracijami. Koncepta diaspor in transnacionalnosti imata neko skupno osnovo. V nekaterih primerih so diaspor opredeljene kot nek gradbeni element za transnacionalne skupnosti, v drugih pa so le primer transnacionalne skupnosti (Sanchez 2008, 21). Toda transnacionalnost ima drugačen pomen, kar je vidno iz prostorov, kjer imajo na eni strani diaspor skupno zgodovino razpršenosti, mitov in spominov na domovino in njeno stalno podporo ter skupinsko identiteto (Clifford 1994, 305), na drugi strani pa se transnacionalnost nanaša na dejanske mreže socialnih, političnih in gospodarskih vezi, ki jih ljudje vzdržujejo in razvijajo preko meja (Olwig in Sørensen 2002, 5). Glede na to diaspor označujejo predvsem neko mentalno stanje pripadnosti. Osnova temu so bila lahko fizična gibanja, ki so se zgodila pred generacijami. Transnacionalnost pa se je oblikovala s sedanjimi gibanji med vsaj dvema narodoma oziroma državama in se kažejo kot odnosi med mejama (Olwig in Sørensen 2002, 5–6).

Vzpostavitev diasporične skupnosti ni enoten proces in se lahko razlikuje od ene skupnosti do druge, v isti družbi, in v različnih državah. Cohen (Eliezer 2010, 1) tu loči med »trdno« diasporo, ki jo zaznamujejo močni miti o skupnem izvoru v »stari deželi« (domovini), ter med »tekočo« diasporo, ki je sestavljena s pomočjo novih kulturnih povezav.

Po naravi so diaspore različne, saj so lahko konstruirane na podlagi vzrokov, obsega in časa migracij, na podlagi pristopa interakcije s političnimi, kulturnimi, ekonomskimi in družbenimi pogoji območij selitve in sprejema v državi sprejemnici ter pogleda na lastno kulturo in domovino (Ancien in drugi 2009, 10).

Razvrstitev diaspor je težavna, saj se skupine čez čas prekrivajo oziroma spreminjajo. Cohen (2008, 4–6) je opredelil pet ključnih skupin diaspor (posamezna skupina ima lahko elemente druge skupine):

1. Diaspora žrtev oziroma ubežnikov (populacija, ki je izgnana ali državo zapusti npr. židovska, afriška, armenska itd).
2. Delavske diaspore (migracije zaradi dela in ekonomskih razlogov npr. indijska, japonska, turška, italijanska).
3. Trgovinske, poslovne oziroma strokovne diaspore (migracije zaradi iskanja odprtih trgovinskih poti npr. kitajska, japonska, libanonska).
4. Imperialne oziroma kolonialne diaspore (migracije med tistimi, ki želijo ohraniti imperije npr. britanska, španska, ruska itd).
5. Brezteritorialne, hibridne, postmoderne oziroma kulturne diaspore (migracije skozi proces verižnih migracij npr. karibska ljudstva, muslimani, Indijci itd.).

Diaspore so bile vzpostavljene kot zahtevne tradicionalne državne institucije državljanstva in lojalnosti in kot pomembna funkcija odnosa med domačo in mednarodno politiko. Predvsem pa se obravnavajo kot moč pri oblikovanju identitete (Shain in Barth 2003, 449–450).

Koncept diaspor se po mnenju Safrana (1995, 83–84) uporablja za izseljence v manjšinskih skupnostih, katerih člani si delijo več značilnosti (vsaka diaspora ne kaže vseh naštetih značilnosti niti ne bodo prisotne do iste stopnje skozi daljše obdobje v vseh okoljih):

- oni ali njihovi predniki so razpršeni iz določenega izvirnega središča (domovine) v dve ali več tujih regij;
- ohranjajo kolektivni spomin in pogled na prvotno domovino, vključno s tem, kje se nahaja, z njeno zgodovino in dosežki;

- verjamejo, da niso (in verjetno ne morejo biti) popolnoma sprejeti s strani države gostiteljice, in se zato čutijo delno odtujene in izolirane od nje;
- so mnenja, da je domovina njihovih prednikov njihov pravi, idealni dom in kraj, v katerega se bodo (ali bi se morali), ob pravih okoliščinah, oni ali njihovi potomci na zadnje vrniti;
- so mnenja, da bi se morali kolektivno zavzemati za ohranjanje, obnovitev, varovanje in blaginjo svoje prave domovine;
- še naprej so tako ali drugače povezani, tako osebno kot posredno, z domovino. Njihova etnična zavest in solidarnost sta pomembno opredeljeni z obstojem takšnega odnosa.

Glede na to opredelitev lahko upravičeno govorimo o današnji armenski, turški, portoriški, kubanski, grški, pretekli poljski diaspori. Safran med drugim tudi trdi, da se diasporične skupnosti zanašajo na institucije, ki jim lahko pomagajo pri oblikovanju občutka za identiteto. Te institucije služijo kot nekakšni oblikovalci oziroma pospeševalci pri usvarjanju in ohranjanju kolektivnega spomina in kohezivnosti, pri oblikovanju skupnosti.

Diaspora ne more biti in si ne želi biti asimilirana oziroma se popolnoma zlit v družbo države gostiteljice. Vendar so brez oblikovanja neke skupne zavesti pripadnosti vsekakor v nevarnosti asimilacije. Da bi se ji izognili, ljudje v diaspori poskušajo oživiti, oblikovati in ustvariti svoje umetniške, jezikovne, ekonomske, verske, kulturne in politične prakse (Hua 2005, 191).

3.4 ASIMILACIJA

Migranti in njihove skupnosti v dolgotrajnem procesu prevzamejo mišljenje, vrednotenje, kulturo in ravnanje družbe, v katero so se preselili. Neposrednih posledic se ne zavedajo. Pri prevzemanju tuje kulture migranti izgubljajo lastno kulturo in nacionalno identiteto (Klinar 1976, 141). Proces prilagajanja tujcev novemu okolju so sociologi poimenovali asimilacija. Zgodnjo in vplivno definicijo sta postavila Robert Park in Ernest Burgess, ki sta asimilacijo opredelila kot proces prepletanja, v katerem si oseba in skupine pridobijo spomin, čustva in drže drugih oseb ali skupin. Proces sta poimenovala družbeni stik, končni rezultat pa asimilacija. Kasneje je asimilacija opredeljena kot proces in rezultat. Park zanjo uporabi

termin socialna asimilacija (Gordon 1964, 62–63). Glede na njegovo definicijo je asimilacija proces, s katerim narodi različnega rasnega izvora in z različnimi kulturnimi dediščinami, ki zasedajo skupno ozemlje, dosežejo kulturno solidarnost, ki je zadostna, da ohranijo svoj nacionalni obstoj.

Asimilacija je torej proces, pri katerem si prej različni in ločeni skupini delita kulturo in se družbeno združita. Ko družba opravi s procesom asimilacije, se razlike med skupinama zmanjšajo. Običajno se v realnosti pojavljajo procesi dvosmerne asimilacije. To pomeni, da dve kulturi med seboj vplivata vzajemno. Migranti so vezani na svojo izvirno kulturo, z njo so povezani s socializacijskim procesom, življenjskimi izkušnjami, primarnimi odnosi in tradicionalnimi vrednotami in navadami. Prav zaradi tega ne morejo kar naenkrat izraziti ravno takšnega nivoja lojalnosti do nove kulture. Dvosmerna asimilacija pomeni, da kulture segajo druga v drugo, se spajajo in nastanejo nove zmesi kulture (Klinar 1976, 141).

Asimilacija je družbeni proces, zato lahko asimilacijski proces steče takrat, ko imajo migranti možnost stika z domačini in njihovimi institucijami, kar je odvisno od pripravljenosti obeh strani. Popolno asimilacijo si lahko predstavljamo kot konec asimilacijskega procesa, ko dobimo odnos separacije in diferenciacije. Značilnosti popolne asimilacije so na primer izguba lastne kulture, sprejem nove kulture, sklepanje mešanih zakonov itd. Popolna asimilacija se torej pojavi takrat, ko domačini migrantov ne štejejo več za tujce in ko se slednji ne počutijo več tujci v novem okolju. Med migranti in domačini ni mogoče opaziti razlike v obnašanju in zunanjem videzu (Klinar 1976, 142).

Asimilacija pa ni nujno posledica medsebojnih stikov med migrantskimi skupinami in novo družbo (v novem okolju). Številne etnične migrantske skupnosti so kljub temu, da so v dolgotrajnih stikih s prevladujočo večino, ne asimilirajo. Asimilacija migrantov torej ni edina rešitev. Etični kulturni pluralizem pomeni takšne odnose, ko se etnične skupine medsebojno spoštujejo in sprejemajo, med tem ko bivajo skupaj in med seboj tekmujejo. Kulturni pluralizem je torej v nasprotju s konceptom asimilacije, ki kot pravi Klinar (1976, 141–142), pomeni kulturno uniformiranost. Razlogi, da se neka etnična skupina ne asimilira, bi lahko bili, da ena od obeh etničnih skupin nasprotuje prevzemanju kulture druge skupine, da so medsebojni stiki ozko definirani in regulirani z običaji in tradicijo. Kulturna različnost n različna ekonomska struktura obeh skupin zagotovo prispevata k temu, da ne pride do asimilacije (Klinar 1976, 142).

Končni produkt asimilacijskega procesa so lahko tudi kulturno pluralistične imigrantske družbe. Imigranti se v nekaterih socialnih območjih akulturirajo v imigrantsko družbo, v ekonomskih, političnih ali tudi drugih odnosih, imigrantska družba pa jih v teh odnosih sprejema, med tem ko na drugih področjih, kot so kulturni, družinsko, religiozno, pa migranti ohranijo svoje posebnosti. To lahko vodi do popolne asimilacije, vendar doseže le posamezne stopnje asimilacije, ali do adaptacije (pluralistične integracije) (Klinar 1976, 142–144).

Bistvo asimilacije je torej prevzemanje tuje kulture in načina življenja. Brez disperzije migrantov med vse socialne razrede in sloje nove družbe ostajajo migranti na ravni socialne manjšine, kar je v nasprotju s popolno asimilacijo. Sam proces asimilacije migrantov je odvisen od dejavnikov, ki proces pospešijo oziroma ga zavirajo. Rezultat interakcije med pričakovanji, željami, potrebami migrantov na eni strani ter možnostmi, ki jih nudi imigrantska družba. Asimilacijski proces je zapleten, dolgotrajen in redko pripelje do popolnejše asimilacije migrantov, saj se obojestranska skladnost težko doseže (Klinar 1976, 144–145).

4 PORTORIKO IN NJEGOV ODNOS Z ZDA

4.1 ZGODOVINSKI POGLED

4.1.1 Od predkolonialnega do kolonialnega obdobja

Karibski otok Portoriko, ki leži med Velikimi in Malimi Antili, ima zelo bogato zgodovino. Poseljen je že skoraj 6000 let. Avtohtoni prebivalci Portorika so prišli z vzhodne obale današnje Venezuele in Trinidada z zaporednimi migracijami. To so bili Avraki, etnična skupina, ki so jo našli po vsej Južni Ameriki, vse do južnega dela severne Argentine. Ti ljudje, ki se razlikujejo od prvih prebivalcev Karibov, so razvili kmetijstvo, ki je temeljilo na pridelavi manioke. Uporabljali so tudi kanuje, ki so jim omogočali premikanje z enega otoka Antilov na druge. Ocenjuje se, da je bilo približno pol milijona Aravakov na Karibih. Niso veljali za tako napredne kot drugi avtohtoni prebivalci Novega Sveta – na primer Mehike, centralne Amerike in Andov (Collado-Schwarz 2012, 1). Taini, ki so bili del Aravakov, naj bi veljali za miroljubno ljudstvo, ki so se poleg lova in ribolova, ukvarjali s kmetijstvom.

Organizirani so bili v hierarhično politično strukturo, *chiefdom* oziroma poglavarstvo (Morales Carrion 1990, 6).

Moderna zgodovina Portorika se je začela leta 1493 v Vatikanu, kjer je papež Aleksander VI s papeško bulo podelil Španiji oziroma katoliškim španskim kraljem vse dežele, ki jih odkrijejo njihovi kraljevi odposlanci (Fernandez in drugi 1998, xiii). Portoriška kolonialna preteklost se je tako začela z vstopom Evropejcev leta 1493, s Kolumbovim drugim popotovanjem v Ameriko. Portoriko se je takrat imenoval Boriken oziroma Boriquen, kot so ga poimenovali avtohtoni Taini. Kolumb ga je hitro preimenoval v San Juan Bautista. Z imenom je skušal ustreči kraljici, saj je otok poimenoval po njenem sinu. Otok je postal španska kolonija, ki so jo vodili uradniki, imenovani v Španiji. V začetku 16. stoletja je Juan Ponce de Leon, kasneje tudi prvi kolonialni guverner, ustanovil prvi španski naselbini, eno na severni obali, ki se je sčasoma poimenovala San Juan, in drugo na jugozahodni obali, imenovano San German (Collado-Schwarz 2012, 2). Španski naseljenci so ustanovili prvi sistem *repartimiento*, pod katerim so bili domačini razdeljeni pod španske uradnike, ki so jih uporabljali kot sužnje. Leta 1512, pod pritiskom rimokatoliške cerkve, so obstoječi sistem preoblikovali v t.i. sistem *encomiendo*, ki je bil namenjen končanju izkoriščanja. Zakoni so preprečevali uporabo kakršnekoli oblike kaznovanja avtohtonega prebivalstva.

V začetku je bil poudarek kolonialne ekonomije na rudarstvu plemenitih rud, zlasti zlata, kot delovno silo pa so uporabili domorodce, bodisi kot sužnje bodisi kot prisilne delavce. Pomemben poudarek španske kolonialne ekonomije je bil na zlatu, a ko so bila najdišča izčrpana, so bile osrednjega pomena plantaže sladkorja, ingverja in kasneje kave (Morales Carrion 1983, 33–36). Prva faza kolonialne družbe in gospodarstva ni trajala dolgo, saj ni bilo veliko mineralnih surovin. Poleg tega pa, kot se je zgodilo v večini evropskih kolonialnih podvigov v Ameriki, je le v nekaj letih po prihodu Špancev, dramatično začelo upadati število avtohtonega prebivalstva, kar je bila posledica težkih delovnih razmer v kombinaciji z izpostavljenostjo nalezljivim boleznim in vojnām (Collado-Schwarz 2012, 2). Taini, ki niso bili izkoreninjeni, so bili hitro asimilirani s strani španskih kolonistov. Zgodovinarji domnevajo, da je okoli leta 1540 od prvotnih 30.000 ostalo le še okoli 2.000 Tainov (Fernandez in drugi 1998, xiv). Zaradi same lokacije je bil Portoriko v zgodnjem obdobju kolonializma tudi tarča piratov in gusarjev.

Do 17. stoletja je bila španska oblast nad ameriškimi in karibskimi kolonijami oslABLJENA. Hkrati pa se je Španija spopadala še z drugimi kolonialnimi silami, kot sta Nizozemska in

Anglija. S predajo španske krone dinastiji Buorbonov se je pokazalo prizadevanje za spodbujanje gospodarske in upravne reforme, za modernizacijo imperija in ustavitvilo razjedanja kolonialne moči. Zaradi vojaških grožen San Juanu so bile reforme nujne. Nove politike so spodbudile izvozno gospodarstvo, ki je temeljilo na tropskih proizvodih, kot so sladkor, kava in tobak. Zaradi povečanega števila prebivalstva je bilo ustanovljeno več novih mest (Collado-Schwarz 2012, 4). Do leta 1802 je v Portoriku živel 163.192 prebivalcev, večina teh so bili belci in mulati, okoli 30.000 pa je bilo črncev, tako svobodnih kot sužnjev. Sredi 17. stoletja so Španci namreč v večjem številu prevažali sužnje z zahodne Afrike, kajti Tainov je bilo zaradi španskega zatiranja vedno manj.

V tem času se je med Portoričani pojavil močan čut identitete, ki je bil s časom le še močnejši. Prav ta močni čut identitete je bil od takrat dalje prepoznavna lastnost Portoričanov, takšna, ki je preživela politično lojalnost in nepredvidljivost (Collado-Schwarz 2012, 4).

Od konca 17. do začetka 19. stoletja je kar nekaj revolucij vodilo k padcu tradicionalnih oblasti v Ameriki. Španija je izgubila ameriški imperij, ohranila je le še dve koloniji, Kubo in Portoriko. Sužnji in Taini so se skupaj upirali proti Špancem v začetku in na sredini 19. stoletja, vendar so bili Španci uspešnejši. Odvisnost od suženjskega dela se je zmanjšala, kot se je umirila gospodarska rast. V naslednjih desetletjih so gibanja za enakopraven položaj vedno bolj prihajala na plano. Kot pravi Schmidt-Nowara (2009, 16), nasprotovanje suženjstvu v Portoriku ni nastalo zaradi suženjske marginalnosti otoške ekonomije in družbe, temveč kot načrtovana rešitev za upad otoškega gospodarstva in politične odvisnosti.

Leta 1873 je Španija ukinila suženjstvo in osvobodila afriške sužnje. Do tedaj so bile zahodnoafriške kulturne tradicije že globoko prepletene z avtohtonimi portoriškimi in španskimi osvajalci. Sodobna »rasa« Portoričana je torej spreminjajoča se mešanica avtohtonih, afriških in evropskih elementov, pomembnih predvsem zaradi družbene in politične zmede in nedoslednosti, ki jo je povzročila takšna mnogoterost, ki je dodatno zapletla vprašanje identitete v Portoriku.

Portoriko je leta 1897 s špansko vlado podpisal *Autonomic Charter* (listino o avtonomnosti), ki naj bi pomenila konec dolgega boja za doseg sodelovanja pri upravljanju otoka. Čeprav je španski protekcionistični sistem ostal v veljavi, je Portoriko imel pomembno vlogo (Fernandez in drugi 1998, xviii). Stopnja samouprave, ki je bila dodeljena Portoriku, je bila veliko večja kot so jo ZDA pripravljene priznati še danes. Listina ne bi bila predmet

sprememb, razen na pobudo zakonodaje Portorika. Določila listine niso bila nikoli uresničena, saj so Američani med vojno leta 1898 premagali Špance (Collado-Schwarz 2012, 6).

Kot rezultat štiristoletne prevlade Španije, Portoriko danes daje prednost pomenu njihove španske dediščine. Prebivalce se identificirajo s španskim jezikom kot svojim nacionalnim jezikom, njihova osnovna vera je rimokatoliška, prav tako pa so za svoje vzeli španske kulturne običaje. Leta 1898 je bil imperij, ki jim je vladal tako dolgo, zamenjan z mlajšim, močnejšim političnim organom, čigar oblast nad Portorikom bo sprožila najbolj ostra in kompleksna nacionalistična čustva v zgodovini otoka.

4.1.2 Dodelitev Portorika ZDA

Čeprav je špansko-ameriška vojna takoj povzročila kubansko vojno, so ZDA zavlačevale pogajanja za mirovno pogodbo, dokler niso zasedle še Portorika, ki so ga videle kot veliko strateško vrednost za morebitno kontrolo na Karibskem morju (Fernandez in drugi 1998, xx). Portoriko ima v primerjavi z drugimi karibskimi otoki edinstveno zgodovino odnosov z ZDA. Konec špansko-ameriške vojne in ratifikacija Pariške pogodbe je tako dodelila Portoriko ZDA. Slednje so se prvič soočile z izzivom vodenja čezmorske kolonije s prebivalstvom, ki ni bil kulturno prilagodljivo in ki se ni želelo politično integrirati. Od tedaj je bil Portoriko najstarejša kolonija na svetu (Collado-Schwarz 2012, 7). Večina Portoričanov se je na konec španske oblasti in začetek ameriške odzvala z upanjem na politične in družbene izboljšave. Namesto da bi malemu narodu omogočile neodvisnost, pa so se ZDA lotile amerikanizacije portoriškega prebivalstva. Proces je bil daljnosežen in je skušal nadomestiti portoriške vladne, gospodarske in družbeno-kulturne ideologije z ameriškimi vrednotami (Caban v Duany 2002, 61-64). Po obdobju dveh let vojaške oblasti na otoku je leta 1900 Kongres sprejel Foraker Act, ki je nadomestil vojaški režim s civilno vlado. Zakon je dovoljeval številne pomembne prednosti. V skladu s tem zakonom bi guvernerja Portorika in njegove izvršilne uradnike določil predsednik. Vsi civilni guvernerji do leta 1946, ki jih je določil ameriški predsednik, so bili Američani (Rivera-Ramos 2001, 36). Isti zakon je ustvaril tudi zakonodajno telo, in sicer izvršilni svet z enajstimi člani, ki ga prav tako določi predsednik. Del vlade je še predstavniški dom s petintridesetimi izvoljenimi člani, sodni sistem z vrhovnim sodiščem in okrožno sodišče ZDA in komisar v Kongresu, ki nima glasovalne pravice (Collado-Schwarz 2012, 7). Po več kot desetih letih od sprejetja zakona je poleg španščine na otoku uradni jezik

postala še angleščina. Uradno ime otoka se je spremenilo v bolj angleško, "Porto Rico", vendar se je leta 1932 po odobritvi Kongresa preimenoval nazaj v "Puerto Rico". V tem obdobju se je na vrhovnem sodišču pojavilo pet primerov, imenovanih *Insular cases*, ki so se dotikali zapletene razprave o ustavnih pravicah Portoričanov kot pripadnikov ameriških ozemelj. V vseh petih primerih je vrhovno sodišče odločilo, da so Portoričani člani nepriključenega ozemlja (unincorporated territory) ZDA in so zato državljani Portorika, ne ZDA (Malavet 2007). S tem so potrdili absolutno avtoriteto ZDA v vseh teritorialnih zadevah, kar je ponovno potrdilo status Portorika kot neke vrste postkolonialne kolonije (Duany 2002, 12–15).

Leta 1917 je bil podpisan in sprejet *Jones Act*. S tem je bil dosežen največji mejnik v odnosu med ZDA in Portorikom, saj so s tem zakonom Portoričani postali ameriški državljani. Poleg tega je zakon ločil portoriško oblast na tri ločene veje, izvršilno, sodno in zakonodajno. Volitve so vsaka štiri leta. Odredil je, da je angleščina uradni jezik v Portoriku, vzpostavljene pa so bile še številne druge določbe, ki so bile povezane s portoriškim gospodarstvom in volilno pravico (Morales Carrion 1983, 187–198).

Obstajajo teorije, da so ZDA prav v tem obdobju dodelile državljanstvo Portoričanom zaradi bližajočega vstopa ZDA v prvo svetovno vojno. Le tri tedne po sprejetju zakona so ZDA vstopile v vojno, dva meseca kasneje je bilo uzakonjeno obvezno služenje vojaškega roka in več kot 20.000 Portoričanov je bilo vpoklicanih (Maldonado-Denis 1972, 19).

V nobenem trenutku v teh letih ni nihče resno pomislil, da bi priznal neodvisnost Portorika ali integral Portoriko kot eno od držav ZDA. Portoriko je imel, tako kot Panama, pomemben strateški pomen in ga je bilo potrebno ohraniti, še posebej v času, ko je bila politična situacija v Evropi težka (Collado-Schwarz 2012, 8). V obdobju med 1917 in štiridesetimi leti si je ZDA intenzivno prizadevala amerikanizirati Portoriko. Zares so se prizadevanja po amerikanizaciji otoka začela že takoj po invaziji ZDA (Grody 2009). Vključevala so napore, da bi bila angleščina edini jezik, ki bi se uporabljala v upravi in v šolah. To je tudi pomenilo, da bi se v vseh šolah v Portoriku učili zgodovino ZDA. Spremenili so imena portoriških šol v ameriška, kot so Washington, Jefferson in podobna, v šolah pa so vsak dan tudi peli ameriško pesem (Fernandez in drugi 1996, xviii–xix). Kljub odločnemu trudu ZDA s postopki asimilacije je Portoriko ohranil svoj jezik, veliko svojih in politična prizadevanja.

Prva pomembna sprememba v povojnem obdobju se je zgodila leta 1946 z imenovanjem prvega portoriškega guvernerja. Kongres je sprejel *Elective Governor Act*, ki je Portoričanom

omogočil izvolitev svojega guvernerja. Z veliko večino je bil izvoljen Luis Muñoz Marin (Collado-Schwarz 2012, 11).

Med leti 1950 in 1952 se je politični položaj Portorika spremenil. Kongres je leta 1950 sprejel zakonodajo, ki je ustvarila nov politični status *commonwealth* oziroma *Estado Libre Asociado*, kot je bil imenovan po špansko. 25. julija 1952 je bila nova ustava Portorika podpisana. S tem je Portoriko postal samoupravno nekorporativno ozemlje ZDA. Ta novi položaj je dovoljeval, da so Portoriko izbrisali s seznama Združenih Narodov (v nadaljevanju ZN) ozemelj, ki niso samoupravna, ZDA pa ni več potrebno poročati odboru ZN za dekolonizacijo (Fernandez in drugi 1998, 332–333). Vsi ti ukrepi so omogočali večjo samoupravo, ne da pa se spremeniti dejstva, da portoriška suverenost še naprej ostaja v ameriškem kongresu (Collado-Schwarz 2012, 12). Trenutni položaj in s tem odnos med Portorikom in ZDA se izpodbija tako znotraj otoka kot izven njega. Namesto da bi se odnos razjasnil, se je še zapletel.

4.2 POLITIČNA UREDITEV

Portoriko je samoupravni *commonwealth* v sodelovanju z ZDA. Portoričani so danes ameriški državljani in se lahko prosto gibajo po ZDA. Imajo ameriški potni list, ki jim omogoča tudi mednarodna potovanja. Skupne so valuta, obrambna politika in trgovina (Odishelidze in Laffer 2004, 24). Portoriko ima nadzor nad svojimi notranjimi zadevami. Volijo svojega guvernerja, senatorje in predstavnike v portoriški kongres, ne volijo pa ameriškega predsednika, ki je hkrati tudi njihov predsednik. Guverner je izvoljen na splošnih volitvah za mandat štirih let, ki se prične z drugim dnem v januarju, po letu izvolitve, in se konča z dnem nastopa funkcije njegovega naslednika. Portoriko je razdeljen na 78 občin (*municipios*), ki jih vodijo župani in občinske skupščine. Imajo tudi rezidenčnega komisarja v kongresu, ki pa nima pravice glasovanja. Ker Portoriko ni neodvisna država, ne more biti zastopan v Združenih Narodih, ustanoviti zunanje trgovine ali imeti svoje vojske. Veliko jih meni, da je bil *commonwealth* ustvarjen le kot začasen položaj med državnostjo ali morebitno neodvisnostjo, a kljub temu obstaja še danes. Še vedno politični status ostaja nejasen, med neodvisnostjo in popolno vključitvijo ZDA. Na otoku danes živi približno 3,6 milijonov ljudi (CIA 2016), med tem ko v ZDA živi okoli 5,2 milijonov Portoričanov (Census 2014). Motivi za veliko migracijo Portoričanov v ZDA so predvsem ekonomski.

Glavne razlike med Portorikom in 50 ameriškimi državami so izjeme iz nekaterih vidikov notranjega davčnega zakonika. Portoričani ne glasujejo v vsaki hiši kongresa (senat in predstavniški dom), Portoričanov, ki živijo na otoku, so neuupravičeni, da volijo na predsedniških volitvah. Prikrajšani so tudi za prihodke, ki so rezervirani le za ameriške države (Collado-Schwarz 2012, 12–13).

Diskusije o politični situaciji Portorika v ameriškem kongresu so zelo pomembne. Poleg tega, da se ukvarjajo z vprašanjem definiranja politične prihodnosti otoka, so se razširile in vključujejo tudi vprašanje portoriške identitete. Oblikovanje portoriške identitete je bilo vedno neposredno povezano z zgodovinskim vplivom njihovega odnosa z ZDA, še bolj pa z njihovimi političnimi dimenzijami. Politični sistem je vsekakor pogojen s statusom. Na otoku obstajajo tri politične stranke, ki so bile ustanovljene kot odgovor na vprašanje statusa. Vsaka predstavlja drugačno mnenje o položaju (državnosti, *commonwealth* in neodvisnost), a hkrati spodbuja svojo razlago o portoričanstvu. Portoričani torej ne volijo le politične stranke in kandidatov, temveč volijo tudi ideološko opcijo z različno interpretacijo o Portoriku in njegovih ljudeh kot kolektivni skupini (Sanchez 2008, 48). Najpomembnejše politične stranke na otoku so New Progressive Party ali PNP, ki je za državnosti, Popular Democratic Party ali PDP, ki podpira *commonwealth* in za neodvisnost pa je usmerjena Puerto Rican Independence Party ali PIP.

Leta 1967 je bil izveden prvi plebiscit o političnem položaju Portorika. Volilci so z večino potrdili nadaljevanje položaja *commonwealth*. Preostali plebisciti, ki so bili izvedeni, da bi določili politični status Portorika, so bili leta 1993, 1998 in 2012. Rezultati omenjenih plebiscitov so prikazani v Tabeli 4.1. Pri drugih dveh, čeprav z majhno razliko, je ostalo stanje nespremenjeno. Leta 2012 je večina glasovala za zavrnitev trenutnega stanja in je volila, da Portoriko postane država. Plebiscit je bil nekoliko sporen, saj so nasprotniki poskušali prepričati ljudi, da bi se glasovanja vzdržali v celoti, in trdili, da je bilo glasovanje neveljavno.

Tabela 4.1: Rezultati plebiscitov v Portoriku iz let 1967 do 2012

Registrirani volivci	1967		1993		1998		2012	
	Število	%	Število	%	Število	%	Število	%*
Neodvisnost	4.248	0,6	75.620	4,4	39.838	2,5	74.895	4
Commonwealth	425.132	60,4	826.326	48,6	993	0,1		/
Svobodna pridružena država (Free association)	/		/		4.536	0,3	454.768	24,2
Državnost (Statehood)	274.312	39	788.296	46,3	728.157	46,5	834.191	44,4
Nič od navedenega	/		/		787.900	50,3	/	
Prazne / neveljavne	3.601	/	10.748	0,7	4.846	0,3	515.348	27,4
Volilna udeležba	707.293	66,4	1.700.990	73,5	1.566.270	71,3	/	72,6

*veljavnih

Vir: Puerto Rico Electoral Commission

Politične debate v Portoriku so tesno povezane z vprašanjem nacionalne identitete, kot pa kažejo volilni rezultati, je politična prihodnost Portorika še vedno negotova. Edini, ki lahko sprejema odločitve glede političnega položaja otoka, pa je kongres, saj je bilo tako določeno v Teritorialni klavzuli (Territorial Clause).

Čeprav se Portoriko šteje kot ozemlje ZDA, pa ima otok kot samostojna država svojo himno, udeležuje se olimpijskih iger in sodeluje lepotnem tekmovanju Miss Universe.

5 MIGRACIJE PORTORIČANOV IN DIASPORE

5.1 MIGRACIJE PORTORIČANOV

Študije o gibanju ljudi med Portorikom in ZDA se razlikujejo od večine študij, ki jih najdemo v literaturi o mednarodnih migracijah, v dveh pomembnih stvareh. Prva je, da se Portoričani ne soočajo z nobenim zakonom, ki bi jim omejeval bodisi izstop iz Portorika ali vstop v ZDA. Portoričani so ameriški državljani in se zato lahko prosto gibajo med otokom in ZDA.

Obširnost in sestava migracijskih tokov je pravzaprav v celoti odvisna od socialnih in ekonomskih dejavnikov med Portorikom in ZDA. Drugo pa je, da so portoriške migracije v ZDA označene z veliko verjetnostjo povratnih migracij oziroma remigracij. Za razliko od večine povratnih migracijskih tokov sta obsežnost in sestava portoriških dobro dokumentirani v javno dostopnih zbirkah podatkov (Ramos 1992, 49–50). Spodnja tabela, Tabela 5.1, prikazuje število remigrantov v določenih obdobjih prejšnjega stoletja. Podrobnejši potek in razloge za vrnitev, bomo predstavili v posameznih valovih portoriških migracij.

Tabela 5.1: Migranti, ki so se iz ZDA vrnil v Portoriko

Leto	Remigranti
1950-1959	34.000
1960-1969	129.105
1970-1979	137.474
1990-1999	79.956

Vir: U.S. Census Bureau (1953; 1963; 1982; 2001).

Migracije potekajo tudi znotraj državnih meja. Portoričani, državljani ZDA, ne prečkajo državnih meja med migriranjem z otoka v ZDA. Res je, da v najožjem pomenu besede ne moremo reči, da je Portoriko narod (tehnično je »nekorporativno ozemlje« ZDA), pa vendar prečkajo kulturne meje (Duany 2002). Portoričani potujejo svobodno in redno med otokom in ZDA, toda vedno se ne vrnejo tja, od koder so prišli. Pomembno je dejstvo, da se Portoričani, ki so migrirali v ZDA, in Portoričani na otoku, niso povsem asimilirali v ameriško kulturo, temveč ohranjajo pristno portoriško identiteto, medtem ko živijo med in skupaj z družbo v ZDA. Migracije so proizvedle spremembe v vseh pogledih življenja. Te spremembe imajo globoke vplive na način, kako razumejo pripadnost in samozavest. Tako lahko pokažejo neposredno povezavo med načinom, kako izoblikujejo svojo identiteto z gibanjem po času in prostoru. Z gibanjem od kraja do kraja dodajamo nove elemente procesu, ki oblikujejo našo identiteto (Papastergiadis 2000).

V zadnjem stoletju je torej milijone Portoričanov migriralo v ZDA. Po podatkih U.S. Census Bureua je bilo leta 2006 število prebivalcev v Portoriku 3.927.776, število Portoričanov, ki so živeli v ZDA, pa 3.987.947. Prvič se je zgodilo, da je število Portoričanov, ki so živeli v ZDA, preseglo število Portoričanov, ki so živeli doma, v Portoriku. Podatki o številu Portoričanov, ki živijo na otoku in v ZDA, od leta 1940 pa do 2010, so predstavljeni v Tabeli 5.2. Ocenjujejo, da je bilo leta 2013 število Portoričanov, ki so živeli na otoku okoli 3,6 milijone (CIA 2016) v ZDA pa naj bi jih živelo že 5,2 milijonov (U.S. Census 2014). Glede na te podatke trenutno več Portoričanov živi zunaj Portorika, kot pa na samem otoku. Ta položaj je dal prostor diasporični skupnosti, ki je postala večja od celotnega prebivalstva na otoku. Prav zato je opredelitev pojma portoričanstva proces, ki sega daleč onkraj meje otoka.

Tabela 5.2: Število Portoričanov v Portoriku in v ZDA od leta 1940 do 2010

Leto	Portoriko	ZDA
1940	1.869.255	69.967
1950	2.210.703	301.375
1960	2.349.544	887.662
1970	2.712.033	1.492.396
1980	3.196.520	2.013.945
1990	3.522.037	2.727.754
2000	3.808.610	3.406.178
2006	3.927.776	3.987.947
2010	3.725.789	4.623.716

Vir: od 1940–1950, U.S. Census Bureau (1953); od 1960–1980, U.S. Census Bureau (1963, 1982); od 1990–2006, U.S. Census Bureau (2008); za 2010, U.S. Census Bureau (2010).

Migracije Portoričanov v ZDA so rezultat dolgo trajajočega odnosa med ZDA in otokom. Politični in ekonomski posegi ZDA v Portoriku so oblikovali pogoje za taka gibanja med obema ozemljema. Če uporabimo besede Duanyja (2002, 6) je kot posledica Portoriko postal

narod na poti, ki gradi svojo nacionalno identiteto, sestavljeno iz večih plasti raznolikih implikacij.

Prewitt Diaz (1994, 33–98) v primeru Portorika govori o petih stopnjah migracije, ki so opredeljene kot:

- (1) *Pričakovanja pred migracijami* (priprava na odhod, ki je na eni strani poln evforije, na drugi strani pa strahu in tesnobe).
- (2) *Migracija* (migracija kot dejanje, ki je polno pozitivnih in negativnih konotacij).
- (3) *Hiperkompenzacija v zgodnjem obdobju po migraciji* (osnovno prizadevanje je preživeti v novem okolju; za to stopnjo so značilne tri faze, in sicer preživetje, odprava neskladnosti oziroma zanikanj, ki so predmet vpliva novega okolja, ter jasen fokus in zavestna pozornost).
- (4) *Dekompenzacija po začetnem obdobju evforije* (pojavi se približno po dveh letih prihoda v novo okolje. Za to obdobje je značilen poskus, ki bi zagotovil kontinuiteto družine v smislu identitete in njene združljivosti z okoljem).
- (5) *Eventualna prilagoditev* (daljše je prilagajanje migrantov, večji učinek prinašajo na naslednje generacije).

5.2 ZGODOVINSKI POTEK MIGRACIJ PORTORIČANOV

Portoričani so torej z dodelitvijo ameriškega državljanstva, ko jim je bilo dovoljeno prosto gibanje na otok in iz njega, v večjem številu prihajali v ZDA. Sprva je bilo preseljevanje z otoka v ZDA zmerno, po 2. svetovni vojni pa se je znatno povečalo. Glavni razlog preseljevanja je bil zlasti ekonomske narave, v ZDA pa se je povečala tudi industrializacija (Hero 1992).

Migracije Portoričanov v ZDA lahko kronološko in kvantitativno določimo z različnimi fazami. Za nadaljnje razumevanje, kako migracije vplivajo in oblikujejo identitete Portoričanov na otoku in v ZDA je analiza faz pomembna.

5.2.1 Prvi imigracijski val

Portoričani so migrirali v ZDA, odkar je otok postal njihova last. V prvih desetletjih 20. stoletja so Portoričane najemali za delo kot sezonske delavce na Havajih (Rosario Natal 1983; Maldonado-Denis 1980; Mintz 1972). Na Havajih so namreč pridelovalci sladkorja potrebovali delavce, saj so želeli tekmovati z Japonsko in Korejo. Nekateri so delali v tako težkih razmerah, da je njihova situacija že precej spominjala na suženjstvo, ki je bilo pred kratkim odpravljeno na Portoriku (Fernandez in drugi 1998, 211). Ko je Portoriko postal last ZDA, deset let kasneje, je 1910 U.S. Census predvideval, da je bilo Portoričanov, ki so živeli v ZDA, okoli 1.500 (Sanchez 2008, 56). Te številke so se še povečale, ko je bil leta 1917 sprejet Jones Act, saj so z njim Portoričanom dodelili ameriško državljanstvo, otok pa je postal nekorporativno ozemlje. S tem je bilo olajšano gibanje delovne sile v ZDA, kar je občutno povečalo število migrantov z otoka v dvajsetih letih prejšnjega stoletja. Teh naj bi bilo okoli 11.000 (Sanchez 2006, 56). Prav tako so v tem obdobju, obdobju prve svetovne vojne, Portoričani prihajali v ZDA, da bi zapolnili mesta, ki so jih potrebovali za namen vojne (Fernandez in drugi 1998, 211). Poleg tega pa so jih v ZDA potrebovali, saj se je zaradi vojne zmanjšala migracija ljudi iz Evrope in so potrebovali novo delovno silo (Marquez 2004).

V 30-ih letih je globalna ekonomska kriza prizadela tudi industrijo sladkorja v Portoriku, kar je prisililo veliko podeželskih delavcev, so odšli v mesta in si poiskali zaposlitev. Dodan pritisk urbanih skupnosti je povzročil poslabšanje gospodarskih in življenjskih razmer v mestih na otoku (Marquez 2004). Do leta 1930 je v ZDA prebivalo že več kot 50.000 Portoričanov, po podatkih U.S. Census-a pa naj bi jih bilo do leta 1940 že skoraj 70.000. V tem obdobju so Portoričani v ZDA prihajali z ladjami, ki so plule iz San Juana do New Yorka. Med leti 1900 in 1940 se je tako z otoka priselilo 73.000 prebivalcev, kar je povprečno 1.825 ljudi na leto (Rivera-Batiz in Santiago 1996, 45).

Kljub temu pa je največje število imigrantov prišlo v 50-ih letih; to je bilo poznano tudi kot velika migracija (The Great Migration). V tem obdobju je v ZDA prišlo neto 47.000 Portoričanov (Rivera-Batiz in Santiago 1996, 45). V 50-ih je bilo možno enosmerno letalsko vozovnico iz San Juana do New Yorka kupiti že za manj kot 50 dolarjev, za vse tiste, ki si je niso mogli privoščiti, so omogočili tudi plačilo na obroke (Marquez 2004). Portoriška vlada, administracija Munoz Marina, je dovolila majhnim lokalnim letalskim družbam, da so znižale cene letalskih vozovnic. Pomembna je bila ustanovitev nove, to je bila Trans

Caribbean, ki je letela med San Juanom in New Yorkom. Ustanovljena je bila, da je zadostila potrebam obsežnih migracij. Do leta 1950 je število Portoričanov v ZDA preseglo 300.000.

Porast migracij v tem obdobju je mogoče pripisati različnim razlogom. Prvi razlog so omejene zaposlitvene možnosti v Portoriku in skušnjave po obilju, nizkokvalificiranem, proizvodnem delu v New Yorku, ki je bilo kot dodaten dejavnik pri migraciji iz otoka v ZDA. Drugi razlog je bila cvetoča povojna ekonomija z relativno blaginjo v ZDA, hkrati pa so bili stroški potovanja z otoka razmeroma nizki, kar je migracije še spodbudilo. Tretjič so bile množične migracije odgovor na inducirano migracijo, ki so jo začeli v vladajoči stranki PDP, ki je podpirala commonwealth. Migracijo, ki je bila povzročena s strani vlade, so ohranjali z argumentom, da ima otok problem s prenaseljenostjo, ki se je kazala v presežku dela in visoki stopnji brezposelnosti v tem času (Daniel 2000, 8; Whalen in Vazquez-Hernandez 2005, 7).

Administracija Munozza Marina morda ni odkrila emigracij, je pa naredila vse, da je pri tem pomagala. Kot del inducirane migracije je leta 1947 Portoriko sprejel zakon za določitev javne politike vlade Portorika glede migracije v ZDA. Politika je določila, da bo otoška vlada pomagala emigrantom pri zaposlitvi in prilagoditvi (Earnhardt 1982, 47). Vse to je povzročilo, da se je leta 1948 oblikovala Priseljenska agencija (Migration Division) v New Yorku, ki je pomagala Portoričanom najti zaposlitev, jih znala pomiriti pred strahovi in jim olajšati celoten proces. Olajšati so jim želeli življenje po migraciji (Marquez 2004). Bayer (Bayer 1984, 44–45) še meni, da je upočasnila oblikovanje vodilne politične moči Portoričanov v mestu.

V tem obdobju je prišlo do pomembnih dogodkov, ki so spremenili ekonomske in socialne razmere v Portoriku. Ekonomski razvoj Portorika je napredoval predvsem zaradi prehoda kmetijskega gospodarstva v industrijski gospodarski sistem. ZDA so ustanovile zvezne sklade za programe za izboljšanje infrastrukture na otoku, za preprečevanje bolezni ter za okrepitev vojaške strukture na otoku (Rivera-Batiz in Santiago 1996).

Posledica velike migracije je bil nastanek portoriških t.i. sosesk (»barrios«, geto) v mestu New York, v južnem Bronxu, Spanish Harlemu, predelu Manhattna in v Brooklynu (Sanchez 2006:58). Te soseske so bile podobne »Portoriku v malem« (»Little Puerto Rico«), saj so bile označene s portoriškimi običaji in navadami.

5.2.2 Drugi imigracijski val

V obdobju od 60-ih do 70-ih let se je migracijski tok spremenil. Drastično se je zmanjšalo število prebivalcev z otoka v ZDA, pojavil pa se je povečan prirast migrantov, ki so se vrnili v Portoriko. V začetku leta 1965 je bilo zato migriranje Portoričanov označeno kot ponavljajoče se gibanje z otoka v ZDA in obratno (Lorenzo-Hernandez 1999, 989). Ta vzorec migriranja so strokovnjaki poimenovali krožna migracija.

V ZDA so v tem času premaknili proizvodne centre v nekatere nerazvite države, s tem pa so številni Portoričani ostali brez delovnih mest. Gospodarske razmere na otoku pa so se izboljšale, zaradi česar se je veliko Portoričanov, ki so živeli v ZDA, vrnilo na otok, čeprav jih je veliko še vedno migriralo v ZDA (Ortiz 1986, 613). Na otoku so se povišale tudi minimalne plače, prejeli pa so tudi več denarja iz zveznih skladov. V veliki meri so vse to bili faktorji, ki so spodbudili Portoričane, da so se vrnili na otok. Število migrantov, ki so se vrnili na otok, se je v zgodnjih 70-ih še precej povečalo, v nekaterih letih je celo preseglo število ljudi, ki so odšli z otoka v ZDA. To se je nadaljevalo do zgodnjih 80-ih (Perez 2005, 185). Med 60-imi in 70-imi leti prejšnjega stoletja se je v Portoriko iz ZDA vrnilo blizu 300.000 migrantov. Podatki o migrantih, ki so se vrnili iz ZDA v Portoriko od 50-ih pa do 90-ih let prejšnjega stoletja, so prikazani v Tabeli 5.1.

Migranti, ki so se vrnili v Portoriko, so na otok tako ekonomsko kot socialno vplivali. V večini so to bili to predvsem nekvalificirani delavci z bistveno nižjo izobrazbo in niso imeli veliko uspeha na trgu dela v ZDA (Rivera-Batiz in Santiago 1996). Večino migrantov, ki so se vrnili na otok, so sestavljali nizko izobraženi in nekvalificirani prebivalci, s čimer so ustvarili presežek nizkoizobraženih in nekvalificiranih delavcev na otoku.

V Portoriku se je pojavilo že precejšnje število Portoričanov druge generacije, ki so bili med migranti, ki so se v večjem številu vrnili na otok. Veliko Portoričanov je namreč imelo otroke, ki so jih vzgojili v ZDA. Druga generacija prebivalcev se je od svojih kolegov na otoku, zaradi izpostavljenosti vrednot in običajev prevladujočih skupin, razlikovala. V večini primerov niso govorili špansko oziroma so ta jezik govorili s težavo, velikokrat so mešali angleščino in španščino, kar je znano kot »špangleščina« (»Spanglish«) (Maldonado-Denis 1980, 55). Vse to kaže, da so migracije vplivale na oblikovanje identitete.

Kljub velikemu številu migrantov, ki so se vrnil na otok, pa so podatki U.S. Census-a pokazali, da je bilo ob koncu drugega vala imigracij v ZDA že skoraj 1,5 milijona Portoričanov. V tem obdobju so se Portoričani, ki so doživeli gospodarski uspeh, počasi začeli premikati v druge dele New Yorka, v druga mesta in države. Med leti 1940 in 1970 je v New Yorku število Portoričanov s 60.000 naraslo kar na 800.000 (Marquez 2004).

5.2.3 Tretji imigracijski val

Od 80-ih let prejšnjega stoletja do danes se je migracija Portoričanov v ZDA še povečala. Novi migrantje so znatno napredovali v izobrazbi, pridobili so strokovne, vodstvene, tehnične, administrativne in prodajne položaje z višjimi dohodki kot predhodni migranti.

Po podatkih U.S. Census Bureau na bi v 80-ih in 90-ih letih prejšnjega stoletja v ZDA prišlo več kot četrt milijona (neto število) migrantov, kar je predstavljalo več kot 7% celotne populacije v Portoriku leta 1980 (Marquez 2004).

Duany trdi, da so bile migracije v 50-ih letih prejšnjega stoletja ene najbolj dramatičnih v zgodovini. Podatke iz obdobja od 2005 do 2014 kažejo, da je potekal še en velik migracijski val, podobno obsežen kot tisti iz obdobja med 1951 in 60, le nižji v relativnem smislu (Caraballo-Cueto 2015, 22).

Zadnji val migrantov s Portorika v ZDA je edinstven. V preteklosti so se Portoričani usmerili v večje urbane centre, kot so New York, New Jersey in Connecticut, ter v industrijska središča Ohia in Illinois. Čeprav še danes migrirajo na te lokacije, pa so se za razliko od prej, začeli naseljevati na jug in zahod, v države, kot so Florida, Kalifornija in Teksas (Marquez 2004; Sanchez 2006, 61).

Spremembe v plačah in razlikah v brezposelnosti med Portorikom in ZDA so povzročile tretji val migracij. V tem času je bila večina izseljencev kvalificiranih in razmeroma visoko izobraženi. Med bolj vidnimi skupinami delavcev, ki so odšli z otoka, so bile medicinske sestre, zdravniki in inženirji. Te specifične skupine so iz otoka odšle zaradi višjih plač in izboljšanja zaposlitvenih možnosti za njihove poklice v ZDA (Rivera-Batiz 1989, 10).

Od leta 1990 naprej je število Portoričanov v ZDA začelo naraščati hitreje kot število prebivalcev na otoku. Med leti 1990 in 2000 je število Portoričanov v ZDA naraslo za 25%,

med tem ko je otoško prebivalstvo naraslo za približno 10% (Marquez 2004). Glede na podatke U.S. Census Bureau je leta 2006 v ZDA živel več Portoričanov kot pa na otoku (podatki so predstavljeni tudi v Tabeli 5.1).

Študija, ki jo je Christenson naredil za Census Bureau, je pokazala, da je večina Portoričanov, ki je prišla v ZDA, mladih odraslih, starih med 15 in 39 let. Migranti, ki so se vrnil na otok, pa so bili stari 50 let in več (Marquez 2004). Kot smo že omenili, so ljudje, ki danes odhajajo z otoka, splošno izobraženi strokovnjaki, ki iščejo bolj plačane službe in bolj kvalitetno življenje. Največ se jih odpravlja na Florido. Število hispanskih prebivalcev v ZDA se povečuje. Vedno več je povpraševanja po delovni sili z znanjem španščine. S tem se daje možnost kvalificiranim špansko govorečim posameznikom. Razvoj gospodarstva v Portoriku pa tudi čuti posledice, saj iz otoka odhajajo izkušeni in izobraženi ljudje, ki jih je težko zamenjati. Čeprav se Portoričani še vračajo nazaj na otok, pa se to zgodi v kasnejših letih, kar prispeva le k staranju otoškega prebivalstva in ne toliko k razvoju gospodarstva.

Glede na projekcije, ki jih je naredil U.S. Census, je pričakovati, da se bodo trendi izseljevanja nadaljevali v tolikšni meri, da se bo število Portoričanov v ZDA v primerjavi z otokom podvojilo. Pričakujejo tudi, da bo vse več ljudi prihajalo na Florido in ta bo nadomestila New York kot največje in najpomembnejše središče Portoričanov v ZDA (Sanchez 2006, 69).

Leta 2014 so v Pew Research Centru za U.S. Census Bureau naredili raziskavo med Portoričani, ki so se rodili na otoku in so med leti 2006 in 2013 prišli v ZDA (glej Tabelo 6.5). Glavni razlogi za njihov prihod so bili ekonomski in tisti, povezani z zaposlitveno priložnostjo, kar je menilo kar 42% vseh vključenih v raziskavo. 38% jih je v ZDA prišlo zaradi osebnih vzrokov, povezanih z družino (Cohn in drugi 2014).

Glede na Klinarjevo (1976, 27–49) tipologijo, gre pri Portoričanih največ za ekonomske migracije, saj je največkrat vzrok in motiv migracij ravno želja po zaposlitvi, po boljšem življenju. V zadnjem obdobju se vedno več pojavlja tudi beg možganov, kajti izobraženci odhajajo v ZDA, saj so možnosti za boljše plačilo tam veliko večje.

Migracije Portoričanov so povzročile razvoj diasporične skupnosti v ZDA, ki predstavlja pomemben del portoriške družbe. Identitete se v diaspori preoblikujejo in rekonstruirajo. Diaspora tako zastavlja vprašanja, ali se identiteta Portoričanov strogo opredeljujejo le znotraj teritorialne meje ali tudi onkraj nje in ali je identiteta Portoričanov ena ali jih je več.

6 PORTORIŠKE IDENTITETE

V Portoriku ali zunaj njega imajo Portoričani dober občutek za nacionalno identiteto. Kljub temu pa ima, ko pride do opredelitve in definiranja svoje skupnosti, vsak Portoričan svojo razlago in pomen. Tako kot identiteta sama je tudi portoričanstvo daleč od tega, da bi bilo absolutno, namesto tega ga raje označujejo s hibridnostjo in kompleksnostjo. Cornell in Hartman (1998, 73–77) trdita, da so identitete spremenljive, pogojene in raznolike. So več kot le oznake. Poleg tega vključujejo sprejemljivost ljudi, njihovo izbiro, možnost izbire, zaznavanja, odpornost, zavrnitve in drugo. Portoriške identitete so osnovane na razlikah v jeziku, etničnosti, rasi, spolu, spolnosti, razredu in na mestu izvora (rojstva). Portoričanstvo torej pomeni različne stvari za različne ljudi na različnem prostoru ob različnem času (je kontekstualno).

Glede na dejstvo, da so Portoričani državljani ZDA, ima to vpliv na dojemanje portoričanstva. Svojo identiteto oblikujejo kot Portoričani, toda istočasno tudi kot Američani. To predpostavlja ustvarjanje in oblikovanje hibridnih identitet, ki so vključene v procesu fuzije in mešanice, dvojezičnosti in večjezičnosti ter sobivanja. Ta hibridnost potrjuje, da je identiteta oblikovana preko nekakšnega pogajanja o razliki (Papastergiadis 2000, 170). Ko gre za člane večjezičnih skupin, kot so Portoričani, jezik prevzame tako funkcionalno kot elementarno vlogo pri konstrukciji identitete.

Portoriške identitete se ne razlikujejo le po oznakah »Američan«, temveč tudi od hispanskih/latino skupin iz kjerkoli iz Latinske Amerike. Prihajajo iz raznolikih ozadij, zato se izrazi kot so »Portoričan, rojen na otoku«, »Portoričan, rojen v ZDA« in »Nuyoričan« uporabljajo kot glavni dejavniki pri opredelitvi pripadnosti. Portoričani, rojeni v ZDA, so lahko Portoričani, Nuyoričani, Floriričani, Orlandoričani, odvisno torej od lokacije. Vsaka skupina Portoričanov prihaja z drugačno interpretacijo portoričanstva, ki temelji na različnih izvorih, politični in kulturni vključitvi, gospodarstvu in tudi vrednotah, tradiciji, prepričanjih in navadah. Že tukaj se kažejo prve razlike identitet med Portoričani.

Portoričani v Portoriku sami sebe opredeljujejo kot Portoričane (glej Tabelo 6.1), in sicer 69% vseh. 2,5% jih meni, da so Američani, 2,1% da so Španci, 0,8% pa se jih opredeljuje za hispance.

Tabela 6.1: Identiteta Portoričanov v Portoriku in v ZDA

Identiteta	Portoričani v Portoriku	Portoričani v ZDA
	v %	v %
Portoričani	69	55
Američani	2,5	28
Španci	2,1	-
Dominikanci	1,7	-
Hispanci/Latinosi	0,8	14
Drugo	23,9	3

Vir: Census 2010 (2011).

Portoričani, ki živijo v ZDA, se se s 55% opredelili kot Portoričani, 28% se jih je identificiralo kot Američani, 14% pa kot hispanci.

Tu vidimo odstopanja pri identiteti Portoričanov. Večina Portoričanov tako v Portoriku kot v ZDA se sicer opredeli kot Portoričani, vendar je razlika kar očitna. Še zlasti se vidi razlika, pri opredelitvi za Američane; za njih se opredeli le 2,5% Portoričanov na otoku v primerjavi z 28% Portoričanov v ZDA. Portoričani so državljani ZDA, se pravi, da so Američani, vendar se kljub temu identificirajo z otokom.

Kot smo že večkrat omenili, se portoriške identitete osnovane tudi glede na kraj izvora oziroma rojstva. V tabeli 6.2 je prikazano, kje so se rodili Portoričani, ki živijo v ZDA, in kje tisti, ki živijo v Portoriku. 92% vseh Portoričanov, ki živijo v Portoriku, se je tam tudi rodilo, preostalih 8% se je rodilo drugje. Kar 70,9% vseh Portoričanov v ZDA, se je rodilo v ZDA in 29,1% se jih je rodilo v Portoriku. Vidimo, da danes v ZDA živi večji del Portoričanov, rojenih prav tam, se pravi druge in tretje generacije Portoričanov, ki so migrirale v ZDA in tam tudi ostale oziroma so tam ostali njihovi potomci.

Tabela 6.2: Kraj izvora (rojstva) Portoričanov v Portoriku in v ZDA

Izvor rojstva	Portoričani v Portoriku	Portoričani v ZDA
	v %	v %
Portoriko	92	29,1
Rojeni drugje:	8	70,9
ZDA	-	68,2
Tujina	-	2,7

Vir: Census 2010 (2011).

Portoriška identiteta pomeni več kot le dejstvo, da si rojen v Portoriku. Predstavlja kulturo, kako si bil vzgojen. Večina Portoričanov, ki živi v ZDA, je bilo rojenih v ZDA, pa jih kljub temu večina meni, da so Portoričani. Identificirajo se z otokom, ker so bili njihovi starši rojeni tam in ker so bili tako vzgojeni. Portoričanstvo je povezano z dediščino, pa naj si bo to kulturna, družbena ali verska. Vidimo, da identiteta temelji na pojmu prvobitnosti, kjer je pomembna zgodovina in izvor skupine v katero si se rodil. Smith (1992) je menil, da je narod utemeljen s sorodstvenimi vezmi. Biti Portoričan torej ne temelji le na tem, da si rojen v Portoriku, temveč v povezanosti do otoka. To dobiš preko družinske linije, ki pa mora imeti neposredno povezavo z otokom, kar pomeni, da so starši tam rojeni.

Kot smo že omenili so za Portoričane, ki živijo v ZDA značilne še druge opredelitve njihove identitete, in sicer na podlagi tega, ali so rojeni na otoku ali v ZDA, identificirajo se tudi kot Newyoričani, Phillyričani, Diasporičani, itd., v primerjavi z njimi, pa se Portoričani, ki živijo v Portoriku, identificirajo zgolj kot Portoričani. Tu lahko vidimo, da se kaže razlika med identitetama Portoričanov na otoku in v ZDA.

6.1 IDENTITETA IN JEZIK

Glavni znak identitete je jezik in vse njegove variante (narečja, slengi, idiomi itd.). To je osrednji simbol pripadnosti, ki je povezan s socialnim okoljem. Jezik je glavni znak za

razpoznavanje drugih skupin in simbol pripadnosti lastni skupini. Ni identiteta, je pa njen glavni simbol (Tišljár 2012, 24). Portoriko je, kot smo lahko spoznali v prvem delu, ozemlje ZDA že več kot sto let. Jezik je bila najbolj stalna tema v kulturni politiki Portorika. Vpeljava španščine v javno izobraževanje leta 1949 je portoriški vladi dovolila, da je samostojno delala na izobraževalni politiki, kljub temu pa imajo politične in gospodarske vezi z ZDA velik vpliv tudi na jezik na otoku. Uradna jezika v Portoriku sta španščina in angleščina, vendar kljub temu večina približno 3,6 milijona Portoričanov na otoku kot materni jezik govori špansko. Španščina je jezik, ki se največ uporablja v vsakodnevnem življenju in opravljanju zadev v portoriški družbi. Kljub dolgoletni povezanosti z ZDA tako ostaja v Portoriku prevladujoč jezik španščina, in ne le to, veliko Portoričanov ne govori obeh jezikov.

Raziskave, ki so bile opravljene v zadnjih letih, so pokazale (glej Tabelo 6.3) da le okoli 5% Portoričanov, ki živijo na otoku, angleščino uporablja oziroma govorijo doma. 80% Portoričanov govori angleški jezik slabše kot »zelo dobro« (Lopez in Rohal 2014, 26). Iz teh podatkov sicer ne vidimo kje, kdaj in zakaj se angleščina uporablja, so pa podatki vsekakor uporabni, saj se v njih vidijo spremembe, ki nastajajo skozi čas. Težava pri podatkih iz popisov je tudi v tem, da pri odgovorih nikoli ne vemo, ali so popolnoma resnični, pretirani ali ublaženi. Kljub temu pa pokažejo nek okvir. Pri teh 5% Portoričanov, ki doma govorijo angleško, gre po vsej verjetnosti za remigrante, drugo ali tretjo (ali kasnejšo) generacijo Portoričanov oziroma njihovih potomcev, glede na številne krožne migracije, ki so, kot smo že omenili, značilne za Portoriko (Duany 2002). V primeru Portorika vidimo, da angleščina ni uspela zamenjati španščine kot prevladujočega jezika, se pa po vsej verjetnosti že kažejo vplivi v jeziku.

Tabela 6.3: Uporaba in znanje angleškega jezika pri Portoričanih, ki živijo v Portoriku in v ZDA (starejših od 5 let)

Uporaba angleščine	Portoričani v Portoriku	Portoričani v ZDA
	v %	v %
Edini govoreči jezik doma	5	38
Ne govorijo doma le angleško:	95	62
... govorijo zelo dobro	15	45
... slabše kot zelo dobro	80	17

Vir: Lopez in Rohal (2014, 26).

Lingvisti, ki so proučevali španščino v Portoriku, menijo, da je zelo podobna karibskim različicam, še posebno kubanski in dominikanski, vendar se po nekaterih značilnostih od njiju loči, predvsem pri izgovarjavi in besednjaku. Kot smo že omenili, pa so v jeziku vidni vplivi ZDA, kar je glede na tesen odnos razumljivo, in sicer v pogosti uporabi anglicizmov in prevzetih besed v portoriško španščino, vendar se vplivi ne omejujejo zgolj na jezik.

Jezik je element, ki je ustvaril največ polarizacijskih argumentov. Soobstoj dveh jezikov v državi, španščine in angleščine, ki pa funkcionira predvsem v španščini in pri čemer angleščina ni mogla globoko prodreti v vsakdanjost in v bistvo portoriškega načina življenja sili tiste, ki sodelujejo pri tem dialogu, da se postavijo na stran enega ali drugega jezika oziroma na stran obeh. Zentella (1990, 84) meni, da je obstoj oziroma preživetje španskega jezika za mnoge postalo neločljivo povezano s preživetjem portoriške identitete in portoriškega naroda samega.

Španski jezik ima za Portoriko več kot le simboličen pomen. Je temeljno orodje, ki ga večina Portoričanov uporablja za komunikacijo, je pa tudi stična točka portoriške identitete. Pomemben je tako v političnem kontekstu in v neposrednem nasprotju z angleško govorečimi ZDA. Ne le, da španski jezik diferencira Portoričane od angleško govorečih, temveč položaj o jeziku prav tako služi kot označevalec skupin za ljudi z različnimi političnimi pogledi na otoku.

Za Portoričane v ZDA je jezik, v tem primeru španščina, osrednji faktor pri definiranju nacionalne identitete, ne samo na otoku, temveč tudi v ZDA. Ravno na osnovi jezika so temeljijo opredelitve in trditve o pripadnosti. Je tudi prvi znak hibridnosti, kot smo že omenili. Simbolizira glavno razliko med Portoričani, ki živijo na otoku, in tistimi v ZDA. 38% vseh Portoričanov v ZDA doma govori le angleško, v primerjavi s 5% v Portoriku. Od tistih, ki doma ne govorijo angleško (to je 62%, v primerjavi s 95% v Portoriku), jih 45% govori angleško zelo dobro. Podatki so predstavljeni v Tabeli 6.3. Rezultati kažejo, da kljub dejstvu, da Portoričani v ZDA govorijo špansko doma, se angleščina hitro širi kot sredstvo komunikacije v vsakodnevnem življenju zunaj doma. Jezik ni le osrednji dejavnik v skupinski identiteti, je tudi temelj osebne identitete. To, da bo španščina postala drugi jezik Portoričanov v ZDA, bo imelo neposreden vpliv tudi na skupinsko identiteto skupnosti.

Nove generacije se lažje in hitreje asimilirajo v ameriško kulturo. To se dotika tudi hibridizacije Portoričanov v ZDA. Kot smo rekli, hibridni subjekti zgradijo svojo identiteto z željo po ohranitvi povezanosti s svojo domovino, po drugi strani pa ni nujno, da v celoti zavračajo novo okolje in državo gostiteljico. Vidimo, da sprejemajo elemente iz ameriške kulture in jih integrirajo v svoje vsakdanje življenje. Kljub temu da Portoričani želijo ohraniti jezik, je angleščina seveda potrebna. Zunaj svojih domov in skupnosti jim španščina ne bo pomagala, potrebujejo angleški jezik.

6.2 MITI IN SIMBOLI IDENTITETE

Simboli so igrali pomembno vlogo pri identifikaciji (Ramos 2011). Portoričani imajo simbole, kot jih imajo druge države. Imajo zastavo, himno, grb, ples, šport in olimpijsko reprezentanco, tekmujejo na lepotnih tekmovanjih. Vendar pa otoku manjka najbolj osnovna zahteva za narod-državo, to je neodvisnost. Kljub temu pa so Portoričani ponosni na svoje simbole in se z njimi identificirajo. Poleg simbolov so pomembni tudi zgodovinski miti, saj, kot pravi Smith (1992, 11–16), so to značilnosti nacionalne identitete.

Zastava Portorika, na Sliki 6.1, predstavlja in simbolizira otok Portoriko in njegove prebivalce. Zastava je bila ustvarjena leta 1895 v portoriškem delu kubanske revolucionarne stranke, kjer so zagovarjali neodvisnost Portorika in Kube pod španske oblasti (Flagspot).

Slika 6.1: Zastava Portorika

Vir: CIA (2016)

Pred letom 1952 je policija aretirala vsakogar, ki se razkazoval zastavo, zaradi nepokorščine do ZDA. Ko je istega leta Portoriko postal *commonwealth*, je zastava tudi uradno postala simbol otoka. Sestavljena je iz petih enakih vodoravnih rdečih in belih pasov. Na dvižni strani je moder enakokrak trikotnik, v katerem je na sredini bela petkraka zvezda. Zvezda simbolizira Portoriko. Tri strani trikotnika označujejo izvršilni, zakonodajni in sodni del oblasti. Modra pomeni nebo in obalne vode, rdeča simbolizira kri, ki so jo prelili bojavniki, bela pa predstavlja svobodo, zmago in mir (CIA 2016).

Najstarejši simbol Portorika je v grb (glej Slika 6.2). Med nacionalnimi grbi v Ameriki ima najdaljšo uradno veljavnost. Današnjo obliko ima od leta 1976.

Na sredini je osrednja figura grba. To je srebrno jagnje z zastavo (tudi srebrno z rdečim križem), ki sedi na rdeči knjigi; ta simbolično prikazuje knjigo Razodetja. Vse to je povezano z Janezom Krstnikom, zavetnikom otoka. Zeleno ozadje ščita predstavlja vegetacijo otoka. Ščit je obrobljen s 16 različnimi elementi, od katerih gradovi in levi predstavljajo Kraljevini Kastilijo in Leon, jeruzalemski ključ pa Kraljevino Jeruzalem. Pod ščitom je zapis v latinščini, moto Portorika, "*Joannes est nomen eius*" (»Janez je njegovo ime«), ki se nanaša na prvotno ime otoka (Worldatlas 2016).

Slika 6.1: Grb Portorika

Vir: Worldatlas (2016)

La Boriquena se nanaša na prvo poimenovanje otoka »Boriken« ali »Borinquen«, kot so ga poimenovali avtohtoni prebivalci. Glasba je nastala leta 1867 spisana kot ples z romantičnim besedilom. Lola Rodriguez de Tio, pesnica in revolucionarka, je napisala besedilo, ki pa se je vladi zdelo preveč subverzivno, zato je novo napisal Manuel Fernandez Juncos. Himna Portorika je bila leta 1952 uradno sprejeta, besedilo pa šele leta 1977 (National anthems 2016).

Eden od sodobnih simbolov Portorika je tudi šport. Športno udejstvovanje, tu mislimo zlasti na Olimpijske igre, kot simbol skupinske identitete, je v Portoriku presenetljivo pomembno. Portoričani so tako postali mednarodno prepoznavni kot država, s tem tudi posredujejo nacionalno identiteto zunanjemu svetu (Morris 1995, 69–71).

Poleg simbolov so pomembni tudi miti. Eden pomembnejših v Portoriku je mit o *jibaru*, na Sliki 6.3. Marljivi delavci so redko počaščeni za prispevek k narodu. *El jibaro* je preprost, marljiv, podeželski človek, ki je obdeloval zemljo in skrbel za svojo družino. Vedno ga bilo moč zlahka prepoznati po njegovi obleki, to so bile hlače ter srajca, po mačetnem nožu in tradicionalnem klobuku. Ta je znan kot *pava*. *Pava* ali slamnati klobuk je v ZDA prikazan kot vizualna ikona Portoričanstva. Pojavlja se na folklornih festivalih, v javni šoli v Brooklynu, prikazan je na razstavi na institutu Smithsonian (Duany 2002, 7). Perezova (2004, 58) piše, da

je duhovni in moralni simbol portoriške identitete. Je zgodovinski lik, ki predstavlja skupno preteklost. Jibaro je postal simbol čistega, podeželskega tradicionalnega portoriškega bistva, ki se ga niso dotaknile ameriške spremembe. Vedno je to bil bel moški, ki simbolizira moškost in špansko dediščino. Kljub temu da danes večina Portoričanov dela v pisarnah in uživa v lepših stvareh, je *jibaro* naredil vtis na portoriško kulturo.

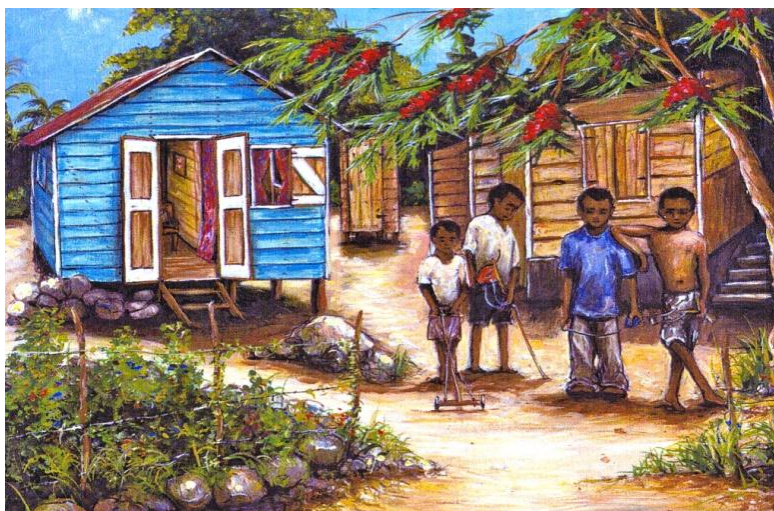
Slika 6.2: Spomenik, posvečen jibaru

Vir: Puertorico (2016)

Poleg omenjenih simbolov in mita so za Portoriko simboličnega pomena tudi glasba, hrana in *la casita* (glej Slika 6.4). To je je tradicionalna ruralna lesena hiška, ki je pobarvana z živimi barvami in okrašena z značilnimi portoriškimi predmeti.

Slika 6.3: La casita

Vir: Pinterest (2016)

Za Portoriko so zelo pomembne tradicija in navade. Portoriško kulturo je namreč mogoče videti in občutiti skozi celo leto, še posebno pa okoli božiča, ko ljudje praznujejo tradicionalne *parrandas*. To je portoriška oblika petja pesmi, pri katerem se zberejo družina, prijatelji in sodelavci. Po tradiciji se to zgodi sredi noči z namenom, da presenetijo nekoga, ki že spi (Fernandez in drugi 1998, 255). Portoričani najverjetneje praznujejo najdaljši božič. Praznovanja se pričnejo že ob koncu novembra in za zaključijo konec januarja.

Zelo prepoznavna in znana je tudi portoriška glasba, in sicer zvrsti bomba, plena, danza, reggeaton in zelo poznana salsa.

Tipična, prepoznavna in tradicionalna hrana Portorika, *comida Criolla*, so *arroz y habichuelas* (riž in fižol), *chuletas* (svinjski zrezki), *asopo* (pikantna paradižnikova juha z rižem in piščancem ali morskimi sadeži), *chicarrones* (hrustljava suha svinjska skorja), *lechon asado* (pečen odojek, specialiteta Portorika), *sofrito* (omaka iz paprike, zelišč ...), *mofongo*, *alcapurrias*, *pasteles* itd.

Portoriko je zelo poznan po rumu, zlasti pa po svetu zelo znanem koktejlu Piña Colada. Poznani pa so tudi po znamkah ruma Bacardi, Don Q in Captain Morgan.

Simboli in miti so pomembni za ohranjanje vzdrževanje, utrjevanje, obnavljanje in potrjevanje identitete. Predstavljajo tudi jedro kulturne identitete (Južnič 1993; Lukšič-Hacin 1999). So pomemben, sestavni del nacionalne identitete, nacionalni atributi, kot jih imenuje

Musek (1998, 56), v katerih pripadniki naroda najpogosteje vidijo sestavne dele nacionalne identitete.

6.3 NACIONALNA IDENTITETA

Skupinska identiteta Portoričanov je bila pod vplivom odnosa med otokom in ZDA, vendar so Portoričani ohranili identiteto, ki je različna in ločena od njihove suverene oblasti. Ne glede na to, kje se nahajajo, v Portoriku ali v ZDA, Portoričani pokažejo močan čut za nacionalno identiteto. Pri opredelitvi svoje identitete so se oboji opredelili za Portoričane (glej Tabelo 6.1).

Španščina v Portoriku je zelo pomemben dejavnik pri opredelitvi nacionalne identitete. Je prevladujoč jezik, saj le 15% Portoričanov zelo dobro govori angleški jezik (glej Tabelo 6.2), ki je drugi uradni jezik na otoku. Prepričani so, da je španski jezik tudi ključnega pomena, pri vzdrževanju kulturne identitete. Morrisova (1995, 60) piše, da portoriška identiteta izhaja iz njihove nacionalnosti ali iz tega, da so del Portoričanov, človeške kolektivnosti, ki jih družijo kri, dežela, zgodovina, želja, kultura in usoda.

V najožjem pomenu besede Portorika ne moremo pojmovati kot naroda, kljub temu to velikokrat zasledimo. Koncept narod temelji na jeziku, veri, ozemlju in skupni zgodovini. Če gledamo nacionalnost, ni nič lažje, saj so tudi tu razlike. Ali gre za željo po samoupravi in suverenosti ali temelji na enakosti in kulturnem ozadju (Hutchinson in Smith 1994, 4–7). Razprave o narodu in nacionalizmu so različne in nasprotujoče. Pogosto so poenoteni simboli tisti, ki razlikujejo skupni jezik, mit o skupnem poreklu, vero itd. od drugih. Portoričani so poenoteni s simboli, ki predstavljajo pomemben del njihove identitete. Ti simboli so njihova zastava, himna, mit o jibaru, olimpijske igre itd. Ponosno se pohvalijo z njimi, saj v njih zbujajo ponos, hkrati pa se z njimi tudi ločijo od drugih, na primer od ZDA.

Veliko ljudi kot cilj Portorika ne vidi samostojnosti. Kljub temu imajo nek tip samouprave, niso samostojni.

Andersonova (1991, 5–14) opredelitev naroda je, da gre za zamišljeno skupnost, ki je suverena in zamejena. Zanj so narodi kulturne stvaritve. Narod je zamišljen, saj se njegovi člani ne bodo poznali niti srečali, kljub temu pa se bodo videli kot del enotne skupnosti.

Potrebno je videti, kako si skupina zamisli sebe kot politično, suvereno skupnost. Kot smo že večkrat omenili, večina Portoričanov živi v ZDA in se vidi kot del skupnosti v Portoriku. Nekaj več o tem bomo povedali nekoliko kasneje.

Nobena od omenjenih opredelitev se popolnoma ne ujema s Portorikom, saj nobena ne opredeli naroda, ki nima države. Vendar ali lahko narod razumemo le preko političnega položaja. Politični nacionalisti vidijo državo kot odločilnega pomena za zagotovitev političnih aspiracij za skupino, med tem ko kulturni nacionalisti dojemajo državo kot naključno, saj je bistvo naroda njena prepoznavna civilizacija. Ta se kaže kot produkt njene zgodovine, kulture in geografskega profila. V tem smislu je narod »naravna solidarnost« in ni le določen v svojem političnem izvoru, temveč temelji na občutjih in strasti, ki so bile določene v zgodovini in naravi (Hutchinson in Smith 1994, 122).

V raziskavi, ki jo je naredila Morrisova (1995, 78–95), ko vprašani govorijo o Portoriku, govorijo o narodu, ki ima skupno zgodovino, jezik, običaje, tradicijo oziroma skupno kulturo, zastopanje na olimpijskih igrah. Občutek enotnosti, skupnega ozemlja, zgodovine, vse to so dejavniki, ki nekako prevladujejo med nacionalističnimi gibanji po svetu. Skozi oči kulturnih nacionalistov lahko rečemo, da ima Portoriko obliko nacionalizma in nacionalni sentiment. Ta občutek pa gre enotnosti in tovarištva tudi preko meje, ki jo določa otok.

6.4 KULTURNA IDENTITETA

Portoriška kultura je zelo raznolika. Je nekakšna mešanica tainske, španske in afriške kulture. Vpliv Španije je zelo očiten v portoriški kulturi, tako kot v večini Latinske Amerike. Najbolj se to kaže v španskem jeziku in v katoliški veri. Portoriška španščina je dialekt standardne španščine. O tem smo že govorili. Vpliv Tainov se najbolje vidi pri imenih mest in vasi, pri hrani, pri različnih opisih predmetov (npr. tobak), naravnih pojavih in gospodinjskih pripomočkih. V portoriški španščini so vidni afričanski vplivi, in sicer je afriški govor prispeval besede in vplival na glasoslovje in skladnjo. Afriški vplivi se čutijo v tradicionalnih plesih »bomba« in »plena«. Eden najmočnejših simbolov kulture, je kar otok sam s svojo naravno lepoto in kraljevimi palmami. Otok je znan po svoji tradicionalni glasbi, plesu in domači hrani. Simboli in miti, ter sama tradicija, kar smo že podrobneje predstavili, so pomembni za pridobivanje in ohranjanje identitete.

Kulturna identiteta v Portoriku se torej primarno vrti okoli španskega jezika, katoliške vere in drugih vrednot, kot sta spoštovanje in dostojanstvo (Duany 2002, 23).

Morrisova (1995, 69–96) je izvedla raziskavo med vplivnimi člani portoriške družbeno politične elite. Kot glavne označevalce portoriške kulture so najpogosteje navedli navade, tradicijo in celo kulturo samo. Drugi pogosti odgovori so bili vera, tradicionalna portoriška hrana, glasba (ki je ni nikjer drugje na svetu), vse kar predstavlja Portoriko, način življenja in kot najbolj pogost odgovor, govorjenja, in sicer vse od načina govora do samega jezika. Poudarek na družini in družinskih vezeh je prav tako eden od pomembnih dejavnikov. Ta je značilen tudi za druge latinskoameriške kulture. Kulturo povezujejo tudi s portoriško identiteto.

Tabela 6.4: Verska opredelitev Portoričanov v Portoriku in v ZDA

Vera	Portoričani v Portoriku	Portoričani v ZDA
Krščanska:	97	87,5
Katoliška	85	65,2
Protestantska	12	22,3
Drugo	3	12,5

Vir: CIA 2016; Lopez in Velasco (2011, 2–4).

Kot smo videli, je vera eden od glavnih označevalcev portoriške kulture. Večina Portoričanov v Portoriku, 85%, kot tudi tistih v ZDA, 65,2%, je katoliške vere (glej Tabelo 6.4). Več je tistih, ki živijo v Portoriku. Katoliška vera je, kot smo že omenili, vpliv španske nadvlade. 12% Portoričanov v Portoriku je protestantske vere, med tem ko je pripradnikov iste vere 22,3% Portoričanov v ZDA. Protestantska vera je posledica vpliva ZDA. Tu se kaže nekoliko odstopanja. Portoričani v ZDA so že nekoliko bolj naklonjeni protestantski veri, kar kaže na vpliv, ki ga imajo ZDA nanje. Ne moremo reči, da katoliška vera ni več prevladujoča vera pri Portoričanih v ZDA, se pa že kaže porast protestantske vere.

Kljub temu da so med Portoričani, ki živijo na otoku, in tistimi v ZDA razlike pri kulturnih elementih, pa oboji menijo, da je kultura indikator identitete, čeprav so stališča o tem, kaj sestavlja to kulturo, od posameznika do posameznika različne. V primeru kulture je pomembna avtentičnost portoriških izkušenj, tako v Portoriku kot v ZDA.

6.5 IDENTITETE IN MIGRACIJE

Portoričani so v ZDA prišli že z oblikovano identiteto. V veliki meri je to nekakšen produkt izkušenj, ki so jih pridobili v rojstni državi. Te izkušnje pa lahko pridejo v nasprotje z različnimi družbenimi in kulturnimi izkušnjami v ZDA. Ko so prišli v ZDA, so s seboj prinesli svojo kulturo, prav tako pa so se soočili z asimilacijo prevladujočih kulturnih norm. Ves ta proces se pokaže v oblikovanju nove identitete, kot je migrantska skupnost. Migranti oblikujejo značilno identiteto, ko so izpostavljeni novim kulturnim, družbenim, političnim in ekonomskim okoliščinam v novem okolju.

Tabela 6.5: Razlogi za migracije Portoričanov v ZDA

Razlogi	Portoričani rojeni v Portoriku
	v %
Povezani z zaposlitvijo (ekonomski)	42
Osebni/družinski	38
Upokožitev	7
Stanovanje/nastanitev	7
Drugo	6

Vir: Cohn in drugi 2014.

Glavni razlogi za migracijo Portoričanov (glej Tabelo 6.5) so povezani z zaposlitvijo, teh je 42%. Veliko Portoričanov, 38%, migrira v ZDA zaradi družine in z njo povezanih razlogov. Po Klinarjevi (1976) tipologiji migracij gre tu za ekonomske migracije. Glede na 7% tistih, ki

migrirajo zaradi nastanitve oziroma stanovanja, in tistih, ki so upokojeni, lahko domnevamo, da gre za stalne migracije. Vzroki oziroma motivi za migracije so ekonomski ter osebni in družinski.

6.5.1 Portoriške diaspore v ZDA

Kot smo že omenili, naj bi leta 2013 v Portoriku živel približno 3,6 milijone Portoričanov (CIA 2016), v ZDA pa že okoli 5,2 milijona (U.S. Census 2014). Te številke predstavljajo zanimiv demografski pojav, saj število portoriške diaspore v ZDA presega število Portoričanov na otoku. Portoriko je postal razdvojen narod kot rezultat dolge zgodovine kolonializma in množičnega preseljevanja, ki ga je spremljal.

Z željo po višjih plačah in boljšemu življenju se je izseljevanje Portoričanov najprej usmerilo v New York in druga večja mesta v severovzhodnem delu ZDA, kot so Philadelphia, Boston in Chicago. Kasneje so se začeli seliti tudi v druga večja mesta po ZDA. Največji porast v zadnjih dvajsetih, tridesetih letih je bil na Floridi, kar se vidi v Tabeli 6.6. Zanimivo je, glede na bližino med Florido in Portorikom, da Florida že od začetka množičnih preseljevanj ni bila bolj priljubljena destinacija. Poleg Floride pa se je v zadnjih dvajsetih letih največ Portoričanov preselilo v Pennsylvanijo, Texas in Massachusetts. V New Yorku sicer še vedno živi največ Portoričanov, vendar je v zadnjih letih upadel prihod novih migrantov. Kljub temu, da severovzhodni koridor ostaja glavni cilj Portoričanov, se je prebivalstvo na široko razširilo po vseh ZDA (Cohn in drugi 2014).

S pričetkom migracij in prihodom vse večjega števila Portoričanov v ZDA, so začele nastajati in se oblikovati portoriške skupnosti. Portoričani so si pomagali pri migriranju, pri nastanitvi, pri iskanju zaposlitve in ustvarjanju skupnosti. Pri tem so se lahko najbolj zanesli na družino in prijatelje (Whalen 2005, 1). Diasporična skupnost, ki jo je prinesel prvi val migracij, je nastala v New Yorku. Portoričani so z leti ustvarjali svoje male *soseske* v Bronxu in vzhodnem Harlemu, ki je bil kasneje znan kot Španski Harlem. Ime pa je dobil ravno zaradi močne prisotnosti Portoričanov v soseski. Portoriški migranti so si tam ustvarili svoje kulturno življenje. Veliko so se ukvarjali s športom, kot sta boks in baseball (portoriška baseball ekipa v New Yorku »Nepremagljivi San Juan Baseball Club«) (Duany 2002, 187).

Tabela 6.6: Geografska razporeditev Portoričanov po državah ZDA od leta 1960 do 2010

Države	1960	1980	2007	2010
Kalifornija	28.108	93.038	164.460	189.945
Florida	19.535	94.775	725.724	847.550
Illinois	36.081	129.165	168.916	182.989
Massachusetts	5.217	76.450	232.375	266.125
New Jersey	55.351	243.540	401.230	434.092
New York	642.622	986.389	1.082.620	1.070.558
Pennsylvania	21.204	91.802	309.644	366.082
Texas	6.050	22.938	96.896	130.576
Druge države	78.345	275.848	938.340	1.135.799
Skupaj	892.513	2.013.945	4.120.205	4.623.716

Vir: za 1960-1980, U.S. Census Bureau (1963, 1982); za 1990-2007, U.S. Census Bureau (2008); za 2010, U.S. Census Bureau (2013).

Strokovnjaki se ne morejo povsem poenotiti in uporabljati skupne terminologije, ki bi se nanašala na Portoričana, ki živi v ZDA. Predlagane alternative so bile Neo-Rican, Nuyorican, Niuyorrican, nuyorriqueno, Portoričan, rojen v ZDA, Boricua, Diaspo-Rican in celo American, toda nikoli Portoriški-američan (Duany 2002, 28). Zanimivo je, da čeprav je sestavljena oziroma deljena identiteta (»hyphenated identity«), kot jo omenjata Milharčič Hladnikova in Lukšič-Hacinova (2011, 32), tako zelo značilna za ZDA, se za Portoričane ni nikoli »prijela«. Najpogostejši izraz, ki je sprva označeval Portoričane, ki so živeli v ZDA, je *Nuyorican* (Whalen 2005, 3). Beseda je sestavljena iz New Yorka in Portorika in se nanaša na prebivalce ali kulturo portoriške diaspore, ki se nahaja v New Yorku ali bližini. Za nekatere predstavljajo drugo generacijo migrantov, ki so se rodili v ZDA (Duany 2002, 24). Čeprav ima za nekatere beseda negativno konotacijo, jo drugi pripadniki te skupnosti ponosno uporabljajo in z njo identificirajo svojo zgodovino in kulturno pripadnost s skupnimi predniki, medtem ko je ločen od domačega otoka, tako fizično kot prek jezikovnih in kulturnih

sprememb. Razdalja je ustvarila dvojno identiteto, ki jih na eni strani še vedno nekako povezuje z otokom, po drugi pa se vidi vpliv tako geografske kot kulturne asimilacije (Cintron in drugi 2012, 4). Tudi v drugih mestih so si Portoričani oblikovali podobne izraze, na primer *Philly Rican*, Portoričani v Philadelphiji in *Chi-town Rican* Portoričani v Chicagu.

Podobno kot druge skupine, ima tudi portoriška skupnost dolgo zgodovino razpršenosti. Zadnji demografski razvoj kaže, da so se Portoričani v ZDA razpršili po vsej državi. Duany (2002) je ta proces opisal kot preoblikovanje in ga označil za nacionalizacijo te skupnosti po vsej ZDA.

Razen v New York in New Jersey, je veliko Portoričanov migriralo v Illinois in Pennsylvanijo (glej Tabelo 6.6), oziroma v Chicago in Philadelphio, kjer se je prav tako ustvarila močna diasporična skupnost. Po podatkih U.S. Census Bureau (2011) so tri skupnosti z največjim številom Portoričanov prav New York City, Philadelphia in Chicago. Zanimivo je, da v slednjega, prvi Portoričani niso prišli z otoka, temveč iz New Yorka, četudi jih najprej ni bilo veliko. Več jih je prišlo po drugi svetovni vojni, kjer so delali za nizke plače, ko pa so se nastanili, so se jim pridružile še družine in število se je začelo drastično povečavati.

Portoriška skupnost v Chicagu se uveljavlja in postaja vse bolj politično aktivna (Cintron in drugi 2012). V Chicagu se nahaja Paseo Boricua (»*Puerto Rican Promenade*«), to je svet portoriške skupnosti v malem. Gre za edino uradno priznano portoriško sosesko, kakršne je nima niti New York, čeprav tam živi največ Portoričanov. Ulica je posvečena Portoriku in portoričanstvu. Paseo Boricua je tako imenovani paradni konj vse portoriške enklave. Soseska, dolga približno dva kilometra in označena z dvema jeklenima portoriškima zastavama (Slika 6.1 prikazuje portoriško zastavo, simbol Portorika), ki naj bi bili tudi največji portoriški zastavi na svetu (vsaka tehta okoli 45 ton in je visoka cca. 18 m). Predstavlja politično in kulturno prestolnico portoriške skupnosti na srednjem vzhodu. Na vsakem koraku je moč slišati znano salso, reggeatoo, plena in merengue glasbo, ter zavonjati prave portoriške kulinarične specialitete (Cintron in drugi 2012). Videti je mogoče tudi tipično portoriško *casito* (glej Slika 6.4), to je tradicionalna ruralna lesena hiška, pobarvana z živimi barvami in okrašena s portoriškimi predmeti. Je tudi prva lokacija izven otoka, ki ima dodeljeno pravico do izobešanja uradne zastave Portorika. Vsako leto se zbere ogromno število ljudi, ki praznuje ob javnih prireditvah in dogodkih, kot so Dan treh kraljev, *Desfile del Pueblo* (»Ljudska parada«) in *Fiesta Boricua* (»Festival Portorika«). Paseo Boricua je ena najuspešnejših zamisli skupnosti Portoričanov v ZDA (Flores-Gonzales 2001).

Portoriška parada ob dnevu Portorika se v diaspori praznuje že skoraj 60 let. Prvič je bila leta 1958 v New Yorku, ko je zamenjala prejšnjo parado ob hispanskem dnevu. Leta 1995 je parada postala znana kot *National Puerto Rico Day Parade* in je vključevala celotno portoriško diasporo v ZDA (Welcome to Puerto Rico). Poleg velike parade v New Yorku se istočasno odvije še 50 manjših parad po ZDA. Parade formalno predstavljajo portoriško kulturo vsem Portoričanom in Neportoričanom. Parada pokaže drugim družbam, kdo so, in kako bi bili radi prikazani kot skupnost. Skozi te rituale, Portoričani prikažejo svojo prisotnost kot skupnost in svojo moč kot kulturno prepoznavna skupina. S parado Portoričani ustvarijo povezavo med ZDA in Portorikom. Portoričani uporabljajo simbole, kot so zastava, prepoznavne pesmi, hrano, folklorna oblačila, oblačila od doma in tako ustvarijo »zamišljeno skupnost« (Anderson 1991, 12) preko skupnih prednikov. Za nekatere Portoričane so parade, festivali itd, edina slika, ki jo imajo o Portoriku. Portoričani, ki so bili rojeni v ZDA, morda to bolj velja za drugo oziroma tretjo generacijo, morebiti še nikoli niso bili v Portoriku, vendar si lahko prav preko kulturnih predstav in simbolov, prikazanih v paradi, predstavljajo Portoriko. Na ta način se ustvarjajo in preoblikujejo skupinske identitete, hkrati pa se Portoričani oblikujejo in preoblikujejo načine, kako drugi dojemajo njih. Tako prikažejo svojo portoričanstvo preko kulturnih elementov kot so simboli, plesi, glasba, oblačila, hrana itd. Te prakse bodo vsekakor zagotovile potrditve njihove identitete kot identitete kulturno prepoznavne skupine še naslednjim generacijam. S tem se v diasporah prispeva k ohranjanju portoriške identitete.

Za portoriške diasporične skupnosti je značilno, da imajo svoje banke (npr. Banco Popular), cerkve, svoje medije, tako tiskane (npr. El Nuevo Dia) kot radio in TV, zasebne univerze iz Portorika, zavarovalniška podjetja itd. Vse te institucije imajo nek simboličen pomen za Portoričane. Ustvarjajo občutek domačnosti, kar naredi novo okolje bolj prijazno Portoričanom. So nekakšni osrednji elementi skupnosti, ki pripomorejo k temu, da se Portoričanstvo ohranja tudi v diaspori oziroma v ZDA. Tako kot je trdil Safran (1995), se disapore zanašajo na institucije, ki služijo ohranjanju kolektivnega spomina in ustvarjanju občutka identitete.

Portoriška skupnost, ki velja za tradicionalno špansko, se z izpostavljenostjo ameriški kulturi vse bolj amerikanizira. Čeprav so prve generacije Portoričanov bolj tradicionalne, so kasnejše, rojene v ZDA, tradicionalno portoriško kulturo združile z ameriško. Najbolj je zaznamovana s tesno povezanostjo z otokom in pričakovanji Portoričanov, da se bodo nekoč vrnil.

Kot smo že omenili, so diaporične skupnosti del portoriškega naroda, saj so ves čas neposredno povezane s Portorikom. Povezane so z intenzivnim in pogostim kroženjem ljudi, identitet, kapitala, praks, tehnologije in blaga oziroma surovin. V zadnjem desetletju so strokovnjaki dokumentirali dvosmeren kulturni tok med družbami, ki so prejemale in pošiljale »vplive«, preko množičnih migracij (Duany 2003, 429). Takšna gibanja idej, navad in družbenega kapitala je Levittova (2001) poimenovala »družbeno nakazilo«. Portoričani, ki se ves čas gibljejo med otokom in ZDA, ne nosijo s seboj le daril, temveč tudi svoje kulturne prakse, izkušnje in vrednote, kot so dostojanstvo in spoštovanje. Portoričani niso omejeni le na otok, temveč živijo tudi v diasporičnih skupnostih v ZDA. Kulturni vpliv migracij (se pravi remigrantov in krožnih migrantov) je vsekakor prisoten in vpliva na oblikovanje identitet Portoričanov tako na otoku kot v ZDA, je pa res, da je bilo to slabo raziskano in bi bile potrebne sistematične raziskave. Da bi lahko analizirali stalne socialno-kulturne vezi med diasporo in skupnostjo izvora, Portorikom, bi bil potreben transnacionalni pristop k sodobni portoriški kulturi, ki se razprostrira tudi zunaj ozemeljskih meja (Sciller in drugi 1992; Basch in drugi 1994 v Duany 2003, 428–430). S tem bi lahko potrdili hipotezo, da migracije vplivajo na identitete Portoričanov v Portoriku in v ZDA.

Postavljajo se vprašanja in odpirajo polemike o tem, kakšne dolgoročne posledice bodo pustile velike selitve Portoričanov izven svojega ozemlja. Duany (2002, 36–37) meni, da so veliki premiki portoriškega prebivalstva v zadnjih šestdesetih letih oslabili ideološke prostore tradicionalnih diskurzov naroda, ki temelji na nekem razmerju med ozemljem, krajem rojstva, prebivališčem, državljanstvom, kulturo, jezikom in identiteto.

6.5.2 Asimilacija Portoričanov v ZDA

Portoriško-ameriška asimilacija je bila uspešna, a pomešana z resnimi težavami. Veliko Portoričanov v ZDA ima visoko plačana uradniška delovna mesta. Portoričani, ki živijo zunaj New Yorka, se lahko pohvalijo z višjo stopnjo izobrazbe in višjim dohodkom na prebivalca kot na primer njihovi kolegi iz drugih latinskih skupin, tudi kadar te skupine predstavljajo večji delež lokalnega prebivalstva. Kljub temu, pa poročila U.S. Census Bureau kažejo, da je za vsaj 27% Portoričanov, ki živijo v ZDA, revščina zelo resen problem. Kljub domnevnim prednostim, ki naj bi jih prinašalo ameriško državljanstvo, so Portoričani na splošno ekonomsko najbolj prikrajšana latinska skupnost v ZDA. Portoriške skupnosti v urbanih

področjih pestijo težave, kot so kriminal, droge, slabe možnosti za izobraževanje, brezposelnost in razbitje tradicionalno močne družinske strukture. Ker je veliko Portoričanov tudi mešanega špansko-afriškega porekla, se ukvarjajo z rasno diskriminacijo (iste vrste, kot jo doživljajo afriški Američani v ZDA) (Green 2008).

Portoričani si želijo ostati ameriški državljani, vendar so nekoliko previdni, saj ne želijo izgubiti svoje individualnosti in kulturnih značilnosti. Prestrašeni so, da bi postali del prevladujočega trenda, da bi se asimilirali, skratka, bojijo se postati Američani.

Že od nekdaj so imeli hispanci težave z asimilacijo. Vera, jezik in ohranjanje kulturnih vrednot, so bile tri stvari, ki so hispance ohranjale povezane. Jezik je že od nekdaj veljal za veliko oviro Portoričanov v ameriških mestih. Ne želijo govoriti angleško, četudi se jo vsi učijo v šolah. Veliko se jih nastani v ZDA, kjer morajo govoriti angleško. Izobrazba je ključ v procesu asimilacije in integracije Portoričanov v prevladujoči tok ameriške družbe (Braucébrian, 2004).

Socialno-demografske značilnosti migrantov imajo pomemben vpliv za njihovo asimilacijo. Če migrant prihaja iz pretežno podeželskega okolja, bo njegova prilagoditev urbanemu življenju veliko težja, kot migrantu, ki prihaja iz urbanega okolja (Macisco 1968, 25). Z asimilacijo so povezane tudi druge spremenljivke, ki pa so večinoma v povezavi s socialno-ekonomskim položajem skupnosti. Ena takšnih je urejenost bivanja oziroma posest ali najem hiš. V New Yorku, kjer živi največ Portoričanov, je 24% njih lastnikov hiš (U.S. Census 2015).

Izkušnje portoriških priseljencev v ZDA so edinstvene v primerjavi z drugimi manjšinskimi skupinami. Portoričani, na splošno, so nenaklonjeni asimilaciji v prevladujočo ameriško kulturo, to pa je tesno povezano s političnim in gospodarskim odnosom med Portorikom in ZDA. Glede na položaj, ki ga imajo Portoričani, je selitev v ZDA enostavna, še posebej v primerjavi z drugimi skupinami. Enostavno gibanje pomanjkanje asimilacije še spodbuja. Veliko Portoričanov je prišlo v ZDA v iskat delovnih mesta, na koncu pa so se eventuelno vrnili na otok. V preteklosti se je to že pokazalo, ko je v 50-ih letih ogromno Portoričanov prišlo v ZDA, kjer so delali za najnižje plače, z minimalnimi možnostmi napredovanja. Po izgubi služb (veliko gospodarstva se je začelo seliti v manj razvite dele ZDA), so se začeli vračati v Portoriko. Pri Portoričanih so pogoste tudi medsebojne poroke in drugi dejavniki, ki tudi vsekakor vplivajo na asimilacijo skupnosti ali njeno pomanjkanje (Rodriguez 1977).

Če je bistvo asimilacije prevzemanje tuje kulture in načina življenja, kot pravi Klinar, potem lahko rečemo, da se Portoričani niso asimilirali, saj je vez s tradicionalno portoriško kulturo močna. Kljub temu da se ZDA odločno trudijo s postopki asimilacije, je Portoriko ohranil jezik, veliko običajev in politična prizadevanja. Portoričani, ki so migrirali v ZDA, in Portoričani na otoku se niso povsem asimilirali v ameriško kulturo, temveč ohranjajo pristno portoriško identiteto, medtem ko živijo med in skupaj z družbo v ZDA (Duany 2002).

Duany (2002, 36–37) trdi, da se portoriški migranti in njihovi potomci niso povsem asimilirali v ameriško kulturo, če je merilo asimilacije opustitev španskega jezika in zamenjava z angleškim, postati deljena etnična manjšina ali prekiniti in opustiti njihovo čustveno povezanost z otokom. To pomanjkanje asimilacije je delno posledica njihovega odpora amerikanizaciji in javnemu diskurzu, iz katerega ta odpor izhaja. Po drugi strani pa je tako imenovani proces hibridizacije, kot ga imenuje Duany (2002, 36), hitro napredoval, še posebno pri drugi in tretji generaciji tako imenovanih Nuyoričanih. Kljub temu pa so močne diasporične skupnosti v New Yorku, in tudi drugje po ZDA, ustvarile in izoblikovale svojo identiteto primarno kot portoriške, sebe pa predstavljajo kot del portoriškega naroda.

6.6 ETNIČNOST, RASA IN IDENTITETA

V Portoriku je etničnost le še en delček v kompleksni sestavljanke identitete, vendar se razlikuje od značilnosti, kot je jezik, saj je pogosto prostislovna in poljubna. Razlikovanja etničnosti v Portoriku temeljijo zgolj na fizičnih značilnostih, naj bo to barva kože, obrazne značilnosti ali struktura las, med tem ko sta v ZDA rasa in etničnost pogosto zamenjani in v zelo ostro črno-belem klasifikacijskem sistemu, je kakršna koli vrednost črnega, črno (Seda-Bonilla 1972).

Že pri zgodovinskem pregledu smo videli, da so bili avtohtoni prebivalci Portorika Taini, po odkritju otoka so tja prihajali Španci in tudi drugi Evropejci, ti pa so kot delovno silo pripeljali afriške črnce.

Portoriški model rasnih odnosov ima kar nekaj prepoznavnih značilnosti. Večina Portoričanov ne meni, da je rasa primarno vprašanje rodu, tako kot Američani. Portoričani poudarjajo fizičen videz pri predstavi rasi in identiteti. To pomeni, da oseba, ki je mešanega porekla, ni avtomatično del črnske skupine v Portoriku (Duany 2002, 245). Portoričani so razvili rasni

besednjak, ki se nanaša na stereotipne rasne značilnosti, zanje, da »kinky« lasje pomenijo slabo (»*pelo malo*«). Prav tako razlikujejo med črnci in mulati, med tem ko Američani vidijo obe skupini kot nebelce. V primerjavi z ameriškim modelom, ki stremi k dihotomnemu (belci in nebelci), portoriški model temelji na trojni shemi.

Rasni predsodki v Portoriku so izraženi v nešteto oblikah, na primer v ljudskem humorju, lepotnih tekmovanjih, medijskem prikazovanju in političnemu vodstvu. Na vseh teh področjih so ponavadi belci upodobljeni kot bolj inteligentni, privlačni, prefinjeni in sposobni kot na primer črnci (Duany 2002, 246). V Portoriku, kot tudi v ZDA, je prepričanje o premoči belcev in o tem, da so črnci manj vredni, prevladalo že od obdobja kolonialnega suženjstva.

V Portoriku je v splošni rabi vsaj devetnajst različnih rasnih kategorij. Nekaj od teh je (Duany 2002, 237–238):

- *Blanco (a)* – bel
- *Blanquito (a)* – dobesedno: malo bel; figurativno: višji razred, elitist
- *Colorao (a)* – rdečeglavec, rdečkasta koža
- *Rubio (a)* – blond, svetlolas(a)
- *Cano(a)* – blond, svetla koža
- *Jincho (a)* – bledokožec; včasih ima pomen lahko tudi negativno konotacijo
- *Moreno(a)* – temnejša koža; največkrat temnejši mulat
- *Mulato(a)* – mešana rasa; redko uporabljeno v javnosti
- *Negrito(a)* – dobesedno: malo črn; pogosto uporabljeno naklonjenos
- *Prieto(a)* – temnejše kože; ponavadi zaničljivo
- *Grifo(a)* – temnejše kože s »kinky« (skodranimi) lasmi; ponavadi zaničljivo
- ...

V Portoriku se priljubljenih rasnih kategorij ne da enostavno poenostaviti na nasprotni belo in črno kot na primer v ZDA. Kot smo že omenili, v Portoriku velja trodelni model. Ljudi nekako razdelijo v tri glavne skupine – med črne, bele in rjave. Razdeljeni so primarno glede na kožno pigmentacijo in druge fizične lastnosti, kot so struktura las, obrazne značilnosti, ne glede na njihove prednike.

Tabela 6.7: Opredelitev rase

Rasa	Portoričani v Portoriku	Portoričani v ZDA
	št. prebivalcev %	št. prebivalcev %
Belci	73,4	53,1
Črnci/Afroameričani	7,3	8,7
Drugo	19,3	38,2

Vir: Census 2010 (2011).

Raziskave, ki jih je delal US Census pred letom 2000, glede rasne sestave portoriškega prebivalstva, so poznale le dve kategoriji, belce in nebelce. Kot nebelce so opredeljevali črnce, mulate, »obarvane«, ljudi mešane krvi in drugih ras. Popisovalci v Portoriku, kot tudi v ZDA, so običajno svoje informatorje ocenili na podlagi fizičnega videza kot vizualne iztočnice rasne identitete (Ruggles in drugi 1997; Torres Aguirre 2000 v Duany 2002, 250). Od leta 2000 naprej pa so bila vsa rasna vprašanja osnovana tako, da so se ljudje sami opredelili in lahko izbrali več kot le eno kategorijo in so lahko navedli svoje prednike.

Po podatkih US Censusa 2010 se je 53,1% Portoričanov, ki živijo v ZDA, označilo za belce, 8,7% za črnce, preostalih 38,2% pa za mešano raso ali kakšno drugo. Podatki so predstavljeni v Tabeli 6.7. V primerjavi z njimi so se Portoričani, ki živijo v Portoriku, kar s 73,4% opredelili kot belci, 7,3% kot črnci, ostalih 19,3% pa kot mešane rase ali kaj drugega (havajskega in aljaškega izvora, ameriški indijanci, azijati, prebivalci iz drugih pacifiških otokov, pripadniki dveh ali več ras itd.). Kaže se kar velika razlika pri opredelitvi rase med Portoričani na otoku in v ZDA.

Čeprav se je več kot polovica Portoričanov označila za belce, je portoriško prebivalstvo v veliki meri sestavljeno iz mešanih ras (med evropskimi, afriškimi in avtohtonimi predniki Tainov). Še med španskim in nato ameriškim upravljanjem je Portoriko doživel nekakšen proces »beljenja«. Zlasti na otoku so veljali zakoni, kot na primer *Regla del Sacar*, kjer so vse ljudi mešanih ras opredelili kot »bele«, v nasprotju z ZDA in njihovim *one-drop* pravilom (ki pravi, da vsaka oseba, ki ima vsaj enega prednika iz podsaharske Afrike, šteje kot »črna«).

Etnična samoopredelitev je po mnenju Landalove in Oropesa (2002, 239–249) pogosto temeljila na videzu in bi se lahko spremenila glede na jezik, izobrazbo, socialno-ekonomski položaj ali s čim drugim.

6.7 PORTORIČAN vs. PORTORIČAN

Kot smo že večkrat poudarili, večina Portoričanov živi v ZDA in ne v Portoriku. Portoričani, tako tisti v Portoriku kot tisti v ZDA, se med seboj v nekaterih pogledih razlikujejo po jezikovnih sposobnostih, kot smo že lahko videli, ali po stopnji izobrazbe, glede na to, da je poleg jezika tudi izobraževanje močen dejavnik pri oblikovanju identitete. Pogledali in primerjali bomo še nekatere socialno-ekonomske dejavnike, ki so prav tako pomembni.

Tabela 6.8: Značilnosti (socialno-ekonomske) Portoričanov

Značilnosti	Portoričani v Portoriku	Portoričani v ZDA
	v %	v %
Povprečna starost (v letih)	37	28
Izobrazba (stari 25 let in več):		
Manj kot dokončana srednja šola	27	23
Dokončana srednja šola	27	29
Višja šola / 2-letna	22	31
Diploma ali več	24	17
Povprečen letni prihodek gospodinjstva (v dolarjih)	19.200	41.400
Povprečen letni osebni prihodek (v dolarjih / starejši od 16 let):		
Vsi delavci	16.000	28.750
Polno zaposleni	22.000	41.055
Posamezniki pod ravnjo revščine	45	27

Vir: Lopez in Rohal (2014, 25).

Vsekakor obstajajo socialno-ekonomske razlike med Portoričani na otoku in tistimi v ZDA. Najbolj opazne so tiste v stopnji izobrazbe, zaslužka in praga revščine. Te neenakosti kažejo na različne razmere na otoku in v ZDA. Najprej si pogledajmo ravni izobrazbe. Največji razliki sta pri višji izobrazbi, doseglo jo je 31% Portoričanov v ZDA in 22% Portoričanov na otoku. Glede nadaljevanja šolanja in pridobitve diplome, so bolj uspešni Portoričani v Portoriku, kjer jih ima diplomo 24% v primerjavi s 17% tistih v ZDA. To je kar zanimiv podatek, če vidimo, da v ZDA zaslužijo precej več kot v Portoriku. Letni prihodek gospodinjstva je na primer še več kot enkrat večji, šolanje pa je potrebno plačati. Izobrazba je vsekakor pomembna in vpliva na položaj posameznikov v družbi. Prihodek naj bi bil odvisen od izobrazbe, vendar če pogledamo Tabelo 6.8, Portoričani v ZDA zaslužijo kar precej več v primerjavi s Portoričani na otoku. Odstopanje pa se kaže tudi pri pragu revščine, saj kar 45% Portoričanov v Portoriku živi pod njim. To je tudi glavni vzrok, zakaj toliko Portoričanov migrira v ZDA in si želi poiskati zaposlitev in s tem boljše življenje. Vse to vpliva na oblikovanje identitete in asimilacijo Portoričanov v ZDA.

7 ZAKLJUČNE UGOTOVITVE IN PREVERJANJE POSTAVLJENIH HIPOTEZ

Portoriko danes daje prednost pomenu španske dediščine, ki je rezultat štiristoletne prevlade Španije. Identificirajo se s španskim jezikom, rimokatoliško vero, za svoje pa so vzeli tudi španske kulturne običaje, čeprav se čutijo tudi vplivi avtohtone tainske in afriške kulture. Po koncu špansko-ameriške vojne je bil Portoriko dodeljen ZDA. Z dodelitvijo ameriškega državljanstva je bilo Portoričanom dovoljeno prosto gibanje na otok in z njega. Najprej so bile migracije zmerne, po 2. svetovni vojni pa so se povečale, glavni vzrok pa je bil predvsem ekonomski. Danes migracije povezujemo z globalno mobilnostjo ljudi, s tokovi kapitala, razmerji med nacionalnimi državami ter z vprašanji identitet, državljanstva, nacionalnosti, kulture, migracijske politike, multikulturalizma itd. Današnja migracijska gibanja so povezana tudi z zgodovinskim ozadjem. Ne izhajajo zgolj iz želje po boljšem življenju v novem okolju, temveč tudi iz namena, da bi boljše življenje dosegli doma. To se kaže tudi v Portoriku, saj se ljudje stalno gibajo med otokom in ZDA. Duany (2002, 218) je predstavil najbolj prepričljive argumente v povezavi z migracijami Portoričanov; trdi, da gre za krožne migrante, ki raje prečkajo kulturne prostore kot politične, zaradi česar so transnacionalni migranti in ne mednarodni. Kljub migriranju pa niso zamenjali svoje kulture z drugo, temveč so ustvarili

močne diasporne skupnosti. Tam se Portoričani zbirajo v društvih, političnih organizacijah in drugih kulturnih institucijah, da bi tako ohranili svojo identiteto sredi diaspore.

V ZDA danes živi več Portoričanov kot v Portoriku, zato je vprašanje identitete še bolj na mestu. Pri pregledu literature o migracijah Portoričanov in učinkih, ki so jih pustile na identiteti, je očitno, da je migracija Portoričanov edinstvena v primerjavi z drugimi mednarodnimi migracijskimi vzorci. Edinstvenost je v veliki meri moč pripisati otoškemu političnemu statusu in ameriškemu državljanstvu. Strokovnjaki so na nek način uspeli spremljati faktorje in preiskati, kako zabrisane meje med ozemljem in jezikom vplivajo na identiteto. Portoričani migrirajo v ZDA predvsem iz ekonomskih razlogov, na otok pa se vračajo zaradi kulturnih. Veliko krožnih migrantov pridobiva znanje angleškega jezika, istočasno pa vzdržujejo portoriško kulturo, vključno s španskim jezikom, kar še bolj kaže na hibridnost kot na asimilacijo.

Portoričani so oblikovali svoje identitete, tako na otoku kot v ZDA. Portoričani v Portoriku so razvijali kulturna in nacionalna gibanja skozi celotno 20. stoletje, med tem ko so Portoričani v ZDA razvili transnacionalne skupnosti. Portoričani, ki živijo v Portoriku, in tisti, ki živijo v Portoriku, se vsekakor razlikujejo v nekaterih pogledih, kot so jezikovne sposobnosti, stopnja izobrazbe, kažejo se tudi vedenjske razlike, še zlasti če primerjamo Portoričane iz ZDA, ki prihajajo iz velikih urbanih centrov, kot sta New York in Chicago, ter jih primerjamo s tistimi, ki prihajajo z otoka. Velikokrat se razlike prikazujejo s pretiravanji, pa vendarle so (Daniel 2000, 20). Portoričanom v ZDA, gledano iz ekonomskega vidika, gre danes veliko bolje kot tistim, ki živijo v Portoriku.

V magistrski nalogi smo preverili veljavnost hipotez, ki smo si jih zastavili na začetku. Prva hipoteza je bila, da migracije vplivajo na identiteto Portoričanov v Portoriku in v ZDA. Z dodelitvijo ameriškega državljanstva je bilo Portoričanom omogočeno prosto gibanje v ZDA in nazaj na otok. Portoričani so v velikem številu migrirali, za njih pa so značilne krožne migracije. Veliko ljudi se je tako vrnilo ali pa so ves čas na poti med ZDA in otokom. Čeprav so bile prve generacije Portoričanov bolj tradicionalne, so kasnejše združile portoriško kulturo z ameriško. Portoričani v ZDA so del portoriškega naroda, saj so ves čas neposredno povezani s Portorikom. Povezani so prav z intenzivnim in pogostim kroženjem. Ob tem se preko množičnih migracij vzpostavi tako imenovani dvosmerni kulturni tok med družbami (Duany 2003, 429). Med gibanjem z otoka v ZDA in nazaj ljudje tako prenašajo svoje kulturne prakse, izkušnje, vrednote. Vsekakor je kulturni vpliv migracij prisoten in vpliva na

oblikovanje identitet Portoričanov tako na otoku kot v ZDA. Migranti, ki so se vrnil v Portoriko, so na otok tako ekonomsko kot socialno vplivali (Rivera-Batiz in Santiago 1996). Hipotezo tako lahko potrdim, res pa je, da bi bilo potrebno na tem področju opraviti še kakšne bolj sistematske raziskave.

S številnimi migracijami so Portoričani v ZDA oblikovali močne diasporne skupnosti. Najprej je bilo to v New Yorku, kjer je še danes največ Portoričanov, kasneje v New Jerseyju, Chicagu, v zadnjih desetletjih pa na Floridi in seveda drugod po ZDA. Portoriški migranti so si v diasporah ustvarili svoje kulturno življenje, značilne so institucije (imajo svoje banke, medije, tako tiskane kot radio in TV, zasebne univerze, restavracije, itd.), ki imajo za Portoričane simboličen pomen. Diasporične skupnosti so podobne Portoriku v malem. Zaznamovano s portoriškimi običaji, navadami. Ob dnevu Portorika se po ZDA istočasno odvija ogromno parad, na katerih skozi rituale, simbole, Portoričani prikažejo svojo prisotnost kot skupnost in svojo moč kot kulturno prepoznavna skupina. Prav preko simbolov, mitov, ritualov Portoričani ohranjajo pristno portoriško kulturo in s tem ohranjajo svojo identiteto. S tem lahko potrdimo hipotezo, da močne diaspore Portoričanov v ZDA vplivajo na to, da se portoriške identitete v ZDA ohranjajo.

Če je bistvo asimilacije prevzemanje tuje kulture in načina življenja, kot pravi Klinar, potem lahko rečemo, da se Portoričani niso asimilirali z Američani, saj smo videli pri diasporah, da je vez s tradicionalno portoriško kulturo močna, Portoričani pa so tudi čustveno povezani z otokom. Klinar (1976, 141) tudi pravi, da pri prevzemanju tuje kulture migranti izgubljajo svojo lastno kulturo in nacionalno identiteto. Videli smo, da diaspore ustvarijo povezavo med ZDA in Portorikom in tako ustvarijo »zamišljeno skupnost« (Anderson 1991, 12). Pomanjkanje asimilacije je delno posledica njihovega odpora amerikanizaciji in javnega diskurza, iz katerega ta odpor izhaja. Pomemben dejavnik asimilacije je tudi jezik. Portoričani v ZDA uporabljajo več angleški jezik kot španskega, vendar zaenkrat angleščina španščine še ni zamenjala, saj 62% Portoričanov v ZDA doma govori špansko. S tem lahko potrdimo tretjo hipotezo, da se Portoričani v ZDA niso povsem asimilirali. Za hispance sicer velja, da se težko asimilirajo, čeprav smo videli, da so se Portoričani, pod vplivom španske prevlade, asimilirali s Španci, prevzeli španščino, njihovo kulturo in način življenja, kljub temu da so še vedno vidni vplivi kulture Taino in Afrike. Predvsem mlajše generacije se bodo hitreje integrirale in asimilare. Res je tudi, da je precej odvisno od okolja in od tega kako močne so diasporične skupnosti. Odvisno je tudi od tega, ali imajo ljudje namen iti nazaj v Portoriko ali

bodo ostali v ZDA. Asimilacija poteka hitreje, ko se posameznik odloči, da ne bo več vzdrževal domače kulture.

Portoriške identitete so osnovane na razlikah v jeziku, po mestu rojstva, v rasi, razredu, veri, itd. Portoričanstvo pomeni različne stvari za različne ljudi na različnih prostorih ob različnih časih. Portoričani v Portoriku sami sebe opredeljujejo kot Portoričane, in sicer je tega mnenja 69% vseh, 2,5% jih meni, da so Američani. Portoričani v ZDA s 55% sebe opredeljujejo kot Portoričane, 28% pa se jih opredeljuje kot Američani. Tu se kažejo razlike v samoopredelitvi med Portoričani. Razlike se kažejo tudi glede na mesto rojstva oziroma izvora. 92% vseh Portoričanov, ki živijo v Portoriku, se je rodilo v Portoriku, med tem ko se je kar 70,9% vseh Portoričanov, ki živijo v ZDA, tam tudi rodilo. Dejstvo, da se je večina Portoričanov v ZDA identificirala kot Portoričani, kljub temu da tam niso bili rojeni, prikazuje povezavo portoričanstva z otokom, s kulturno in družbeno dediščino. Identiteta temelji na prvobitnosti, pri čemer sta pomembna zgodovina in izvor skupine, v katero se se rodili. Za Portoričane v ZDA pa so značilne še druge opredelitve, kot so rojen v Portoriku, rojen v ZDA, Newyoričan, Diasporičan, Phillyričan itd. Med tem ko je pri Portoričanih v Portoriku značilna zgolj opredelitev za Portoričane. Tu se že kaže razlika med identitetama na otoku in v ZDA. Portoričane v Portoriku in v ZDA povezuje močna kulturna identiteta. Portoričani to povezujejo z navadami, tradicijo, glasbo, hrano, jezikom, načinom življenja, z vsem, kar predstavlja Portoriko (Morris 1995, 65–95). Portoričani v ZDA to ohranjajo z močnimi diasporičnimi skupnostmi. Kulturna identiteta se primarno vrti okoli španskega jezika in katoliške vere. Kot smo že omenili, je španski jezik tisti, katerega Portoričani v Portoriku največ uporabljajo. Videli smo tudi, da sicer Portoričani v ZDA španščine ne uporabljajo toliko, kot se uporablja na otoku, vendar je kljub temu angleščina še ni zamenjala. So pa vplivi angleškega jezika vidni na otoku, v pogosti uporabi anglicizmov in prevzetih besedah. V ZDA se vpliv vidi v mešanici angleščine in španščine, v tako imenovani špangleščini. Katoliška vera prevladuje pri Portoričanih v Portoriku in v ZDA, kljub temu pa je vse več pripadnikov protestantske vere v ZDA, in sicer 22,3%, v primerjavi z 12% v Portoriku. Ne glede na to, kje se nahajajo, v Portoriku ali v ZDA, Portoričani kažejo močan čut za nacionalno identiteto. Povezuje jih jezik, zgodovina, simboli in miti, olimpijske igre. Omenili smo že povezavo, ki jo diaspora usvarijo med ZDA in Portorikom in tako ustvarijo »zamišljeno skupnost« (Anderson 1991, 12). Še ena od razlik, na podlagi katere so osnovane identitete, je rasa. 75,8% Portoričanov v Portoriku se je opredelilo kot belce, v primerjavi s 53,1% Portoričanov v ZDA. Velikih odstopanj pri opredeljevanju za črnce oz. Afroameričane

ni bilo. Kar 38,2% Portoričanov v ZDA je kot svojo raso navedlo nekaj drugega. Kaže se kar velika razlika pri opredelitvi rase med Portoričani na otoku in v ZDA. Na podlagi vseh podatkov in analiz o identiteti lahko potrdimo četrto hipotezo, da se identitete Portoričanov, ki živijo v Portoriku, in tistih, ki živijo v ZDA, razlikujejo. Pri Portoričanih, ki živijo v ZDA, se pri posameznih opredelitvah vidijo in občutijo dominantni vplivi ZDA.

8 LITERATURA

1. Adel, R. Jaison in Richard Deitz. 2004. The Causes and Consequences of Puerto Rico's Declining Population. *Current issues in economics and finance* 20 (4): 1–8. Dostopno prek: https://www.newyorkfed.org/medialibrary/media/research/current_issues/ci20-4.pdf (5. januar 2016).
2. Ancien, Delphine, Mark Boyle in Rob Kitchin. 2009. *Exploring Diaspora Strategies: An International Comparison. January 26th-28th 2009. NUI Maynooth Workshop Report*, junij. Dostopno prek: <https://www.maynoothuniversity.ie/nirsa/diaspora/PDFs/Exploring%20Diaspora%20> (28. november 2015).
3. Anderson, Benedict. 1991. *Imagined Communities: Reflection on The Origin and Spread of Nationalism*. London: Verso.
4. Bhabha, K. Homi. 1994. *The Location of Culture*. London: Routledge.
5. Brettell, Caroline B. 2008. Theorizing Migration in Anthropology: The Social Construction of Networks, Identities, Communities, and Globalscapes. V *Migration Theory: Talking Across Disciplines*, ur. Caroline Brettell in James F. Hollifield, 113–159. London: Routledge.
6. Bučar, France. 1999. Konec nacionalne države. V *Sproščena Slovenija-obračun za prihodnost*, ur. Niko Grafenauer, 241–255. Ljubljana: Nova Revija.
7. Bučar Ručman, Aleš. 2014. *Migracije in kriminaliteta: pogled čez meje stereotipov in predsodkov*. Ljubljana: Založba ZRC SAZU.
8. Caraballo-Cueto, Jose. 2015. *Some Determination of the Puerto Rican Migration to the US in 1950-2014*. *CIDE digital* 6(1): 22–30. Dostopno prek: <http://soph.md.rcm.upr.edu/demo/images/CIDEdigital/vo6no1/CIDEvol6num1-abril-2015-01-Jose%20Caraballo.pdf> (2. januar 2016).
9. Census 2010. 2011. *Celotni podatki*. Dostopno prek: <http://2010.census.gov/2010census/data/> (23. november 2015).

10. Center for Puerto Rican Studies. Dostopno prek: [http://centropr.hunter.cuny.edu/sites/default/files/data_sheets/USSEconomicprofile2-27-12\(2010correct\)singlepg.pdf](http://centropr.hunter.cuny.edu/sites/default/files/data_sheets/USSEconomicprofile2-27-12(2010correct)singlepg.pdf) (3. januar 2016).
11. Chiappolini, Loredana. 2004. *Različne identitete in osnovnošolski otroci*. Diplomsko delo. Ljubljana: Pedagoška fakulteta.
12. CIA. 2016. Puerto Rico. Dostopno prek: <https://www.cia.gov/library/publications/resources/the-world-factbook/geos/rq.html> (3. marec 2016).
13. Cintron, Ralph, Maura Toro-Morn, Ivis Garcia Zambrana in Elizabeth Scott. 2012. *60 Years of Migration: Puerto Ricans in Chicagoland*. Chicago: the Puerto Rican Agenda.
14. Cohen, Robin. 2008. *An Introduction (Second Edition)*. London in New York: Routledge. Dostopno prek: http://prodiasporaromana.org/wp-content/uploads/2014/01/Cohen-2008-Global-Diasporas-An-Introduction-2n-Bookos.org_.pdf (28. november 2015).
15. Cohn, D`Vera, Eileen Patten in Mark Hugo Lopez. 2014. *Puerto Rican Population Declines on Island, Grows on U.S. Mainland*. Dostopno prek: <http://www.pewhispanic.org/2014/08/11/puerto-rican-population-declines-on-island-grows-on-u-s-mainland/> (5. januar 2016).
16. Collado-Schwarz, Angel. 2012. *Decolonization models for America`s last colony: Puerto Rico*. New York: Syracuse University Press.
17. Collazo, Sonia G., Camille L. Ryan in Kurt J. Bauman. 2010. *Profile of the Puerto Rican Population in United States and Puerto Rico: 2008*. Dostopno prek: https://www.census.gov/hhes/socdemo/education/data/acs/paa2010/Collazo_Ryan_Bauman_PAA2010_Paper.pdf (23. december 2015).

18. Daniel, Justin. 2000. Migration and the Reconstruction of Identity: the Puerto Rican Example. V *Politics of Identity: Migrants and Minorities in Multicultural States*, ur. Robert Hudson in Fred Reno, 3–24. Great Britain: Macmillan Press.

19. De la Garza, Rodolfo O., DeSipio Louism Garcia F.Chris, Garcia John in Falcon Angelo. 1992. *Latino Voices: Mexican, Puerto Rican, and Cuban Perspectives on American Politics*. Boulder: Westview Press.

20. Dockterman, Daniel. 2011. *Hispanics of Puerto Rican Origin in the United States*, 2009. Dostopno prek: <http://www.pewhispanic.org/files/factsheets/72.pdf> (2. februar 2016).

21. Duany, Jorge. 2002a. *The Puerto Rican Nation on the Move: Identities on the Island and in the United States*. Chapel Hill, London: The University of North Carolina Press.

22. Duany, Jorge. 2003. Nation, migration, identity: The case of Puerto Rico. *Latinos Studies* 1: 424–444.

23. Duany, Jorge. 2007. Nation and Migration: Rethinking Puerto Rican Identity in a Transnational Context. *New Directions in Latino American Cultures*: 51–63.

24. Duany, Jorge. 2008. The Puerto Rican diaspora to the United States: A postcolonial migration? Dostopno prek: http://centropr.hunter.cuny.edu/sites/default/files/past_events/Jorge_Duany_Puerto_Rican_Diaspora.pdf (30. november 2015).

25. Duany, Jorge. 2010. The Orlando Ricans: Overlapping identity discourses among middle-class Puerto Rican immigrants. *Centro Journal* 22 (1): 84.

26. Duchnesne-Winter, Juan. 2008. National Identity Politics in Puerto Rico, Beyond the Binational Colonial State. *Revista, Harvard review of Latin America* VII (3): 12–14.

27. Earnhardt, Kent C. 1982. *Development Planning and Population Policy in Puerto Rico: From Historical Evolution Towards A Plan for Population Stabilization*. Rio Piedras, P.R.: Editorial de la UPR.
28. Falcon, Angelo. 2007. The Diaspora Factor: Stateside Boricuas and the Future of Puerto Rico. *NACLA Report on the Americas* 40 (6): 28–32.
29. Fernandez, Ronald, Serafin Mendez Mendez in Gail Cueto. 1998. *Puerto Rico past and present: an encyclopedia*. Westport, Connecticut: Greenwood press.
30. *Flagspot*. Dostopno prek: <https://flagspot.net/flags/pr.html> (3. marec 2016).
31. Flores-Gonzalez, Nilda. 2001. Paseo Boricua: Claiming a Puerto Rican Space in Chicago. *Centro: Journal of the Center for Puerto Rican Studies* 13 (2): 6–23.
32. Fuson, H.Robert. 2000. *Juan Ponce de Leon and the Spanish Discovery of Puerto Rico and Florida*. Blacksburg, Virginia: The McDonald & Woodward Publishing Company.
33. Gordon, Milton. 1964. *Assimilation in American Life*. New York: Oxford University Press.
34. Green, Derek. 2008. *Puerto Rican Americans*. Dostopno prek: <http://www.everyculture.com/multi/Pa-Sp/Puerto-Rican-Americans.html> (16. december 2015).
35. Grody, Arienna. 2009. *Puerto Rican Nationalism and the Drift Towards Stateshood*. Dostopno preko: <http://www.coha.org/puerto-rican-nationalism-and-the-drift-towards-stateshood/> (3. januar 2016).
36. Hall, Stuart. 1992. The Question of Cultural Identity. V *Modernity and its Futures*, ur. Stuart Hall, David Held in Anthony McGrew, 273–316. Cambridge: Polity Press.
37. Healey, Joseph F. 2014. *Diversity and Society: Race, Ethnicity, and Gender*. California: Sage Publications, Inc.

38. Hero, Rodney E. 1992. *Latinos and the U.S. Political System: Two-Tiered Pluralism*. Philadelphia: Temple Press.
39. Hua, A. 2005. Diaspora and Cultural Memory. V *Diaspora, Memory, and Identity: A Search of Home*, ur. Vijay Agnew, 191–208. Toronto: University of Toronto Press.
40. Hutchinson, John in Anthony D. Smith. 1994. *Nationalism*. Oxford: Oxford University Press.
41. Južnič, Stane. 1993. *Identiteta*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
42. Klinar, Peter. 1976. *Mednarodne migracije: sociološki vidki mednarodnih migracij v luči odnosov med imigrantsko družbo in imigrantskimi skupnostmi*. Maribor: Založba Obzorja.
43. Klinar, Peter. 1985. *Mednarodne migracije v kriznih razmerah*. Maribor: Založba Obzorja.
44. Kobal, Darja. 2000. *Temeljni vidiki samopodobe*. Ljubljana: Pedagoški inštitut.
45. Kovačev, Asja Nina. 1996. Identiteta med individualizacijo in kolektivizacijo. *Psihološka obzorja* 5 (3): 49–67.
46. Krogstad, Jens Manuel. 2015. *Puerto Ricans leave in record numbers for mainland USA*. Dostopno prek: <http://www.pewresearch.org/fact-tank/2015/10/14/puerto-ricans-leave-in-record-numbers-for-mainland-u-s/> (5. januar 2016).
47. Landale, Nancy S. in R.S. Oropesa. 2002. White, Black, or Puerto Rican? Racial Self-Identification among Mainland and Island Puerto Ricans. *Social Forces* 81 (1): 231–254.
48. Levitt, Peggy. 2001. *The Transnational Villagers*. Berkeley: University of California Press.

49. Lie, John. 1995. From National Migration to Transnational Diaspora. *Contemporary Sociology* 24 (4): 303–306.
50. Lopez, Mark Hugo in Gabriel Velasco. 2011. *A Demographic Portrait of Puerto Ricans, 2009*. Dostopno prek: <http://www.pewhispanic.org/files/reports/143.pdf> (5. februar 2016).
51. Lopez, Mark Hugo in Molly Rohal. 2014. *Puerto Rican Population Declines on Island, Grows on U.S. Mainland*. Dostopno prek: http://www.pewhispanic.org/files/2014/08/2014-08-11_Puerto-Rico-Final.pdf (3. marec 2016).
52. Lorenzo-Hernandez, Jose. 1999. The Nuyorican's Dilemma: Categorization of Returning Migrants in Puerto Rico. *International Migration Review* 33 (4): 988–1013.
53. Lukšič-Hacin, Marina. 1995. *Ko tujina postane dom: resocializacije in narodna identiteta pri slovenskih izseljencih*. Ljubljana: Znanstveno in publicistično središče.
54. Lukšič-Hacin, Marina. 1999. *Multikulturalizem in migracije*. Ljubljana: Založba ZRC.
55. Malavet, Pedro. 2007. *America's Colony: The Political and Cultural Conflict Between the United States and Puerto Rico*. NY: New York University Press.
56. Maldonado-Denis, Manuel. 1972. *Puerto Rico: A Socio-Historic Interpretation*. New York: Random House.
57. Maldonado-Denis, Manuel. 1980. *The Emigration Dialectic: Puerto Rico and the U.S.A.*. New York: International Publishers.
58. Marquez, Carlos. 2004. *Adios, Puerto Rico; Hola, United States*. Caribbean Business. Dostopno prek: http://www.puertorico-herakd.org/issues/2004/vol8n38/CBA_diosHola.html (30. december 2015).
59. Macisco, Jr. John J. 1968. Assimilation of the Puerto Ricans on the Mainland: Socio-Demographic Approach. *The International Migration Review*, 2 (2): 21–39.

60. Medica, Karmen in Goran Lukič. 2011. *Migrantski circulus vitiosus: delovne in življenjske razmere migrantov v Sloveniji*. Koper: Univerzitetna založba Annales.
61. Medica, Karmen. 2004. Identitetna pojmovanja-med lokalnim in globalnim. *Monitor ISH* VI (1): 139–151.
62. Milharčič Hladnik, Mirjam in Marina Lukšič-Hacin. 2011. Identitet, pripadnost, identifikacije. V *Medkulturni odnosi kot aktivno državljanstvo*, ur. Lukšič-Hacin, Marina, Mirjam Milharčič Hladnik in Mitja Sardoč, 31–39. Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU.
63. Mintz, W. Sidney. 1972. Puerto Rican Emigration: A Three-Fold Comparison V *Portrait of a Society*, ur. E.Fernandez Mendez. Rio Pedras, Puerto Rico: University of Puerto Rico.
64. Morales Carrion, Arturo. 1983. *Puerto Rico, a political and cultural history*. New York: W.W. Norton & Company, Inc.
65. Morales Carrion, Arturo. 1990. *Puerto Rico and the United States: The Quest for a New Encounter*. San Juan: Editorial Academia.
66. Morris, Nancy. 1995. *Puerto Rico: Culture, Politics, and Identity*. Westport: Praeger Publisher.
67. Musek, Janek. 1997. Psihološke prvine narodne identitete in analiza slovenske samopodobe. V *Avstrija, Jugoslavija, Slovenija. Slovenska narodna identiteta skozi čas*, ur. Dušan Nećak, 174–203. Ljubljana: Oddelek za zgodovino Filozofske fakultete.
68. Musek, Janek. 1998. Evropa in bikci. V *Slovenija proti združenji Evropi*, ur. Peter Kovačič Peršin (et al), 52–59. Ljubljana: Društvo 2000.
69. *Nationalanthems*. Dostopno prek: <http://www.nationalanthems.info/pr.htm> (3. marec 2016).

70. Odishelidze, Alexander in Arthur Laffer. 2004. *Pay to the Order of Puerto Rico*. Fairfax, VA: Allegiance Press.
71. Olwig, Karen Fog in Sørensen, Ninna Nyberg. 2002. *Work and Migration. Life and Livelihoods in a Globalized World*. London & New York: Routledge.
72. Ortiz, Vilma. 1986. Changes in the Characteristics of Puerto Rican Migrants from 1955 to 1980. *The International Migration Review* 20 (3): 612–628.
73. Papastergiadis, Nikos. 2000. *The Turbulence of Migration: Globalization, Deterritorialization and Hybridity*. Cambridge: Polity Press.
74. Perez, Gina M. 2004. *The Near Northwest Side Story; Migration, Displacement, and Puerto Rican Families*. California: California University Press.
75. Perez, Gina. 2005. A gendered Tale of Puerto Rican Return: Place, Nation and Identity V *The Experience of Return Migration: Caribbean Perspectives*, ur. Robert B.Potter, Dennis Conway in Joan Philips, 183–206. UK: Ashgate.
76. Pinterest. Dostopno prek: <https://s-media-cache-ak0.pinimg.com/originals/d0/49/62/d04962bf428abcd394080c0f102e713b.jpg> (28. februar 2016).
77. Prabhu, Anjali. 2007. *Hybridity: Limits, Transformations, Prospects*. New York: State University of New York Press.
78. Prewitt Diaz, Joseph O. 1994. *The Psychology of Puerto Rican Migration*. Chester, PA: Linder Press. Dostopno prek: <http://files.eric.ed.gov/fulltext/ED387583.pdf> (03. marec 2016).
79. *Puerto Rico Electoral Commission*. Dostopno prek: <http://ceepur.org/espr/Webmaster/Paginas/Eventos-Electorales.aspx> (11. marec 2016).
80. *Puertorico*. Dostopno prek: <http://puertorico.com.pr/place/monumento-del-jibaro/> (3. marec 2016).

81. Ramos, Aaron Gamaliel. 2011. Performing Identity: The Politics of Culture in Contemporary Puerto Rico. *Pouvoirs dans la Caraïbe [En ligne]*,14. Dostopno prek: <http://plc.revues.org/249> (28. december 2015).
82. Ramos, Fernando. 1992. Out-Migration and Return Migration of Puerto Ricans V *Immigration and the Workforce: Economic Consequences for the United States and Source Areas*, ur. George J.Borjas in Richard B.Freeman, 49–66. Chicago: University of Chicago Press. Dostopno prek: <http://www.nber.org/chapters/c6905.pdf> (29. februar 2016).
83. Rasmussen, Heidi. 2010. *Puerto Rican Identities, Construction of the Puerto Rican middle class through place, education and nationalism*. Varen: Universitetet i Oslo.
84. Repič, Jaka. 2006. *"Po sledovih korenin": transnacionalne migracije med Argentino in Evropo*. Ljubljana: Oddelek za etnologijo in kulturno antropologijo, Filozofska fakulteta Univerze v Ljubljani.
85. Rivera-Batiz, Francisco L. 1989. Is There a Brain Drain of Puerto Ricans to the United States? *Puerto Rico Business Review*, 12 (June-July): 6–7.
86. Rivera-Batiz, Francisco L., Santiago, Carlos E. 1996. *Island Paradox: Puerto Rico in the 1990s*. New York: Russell Sage Foundation.
87. Rivera-Ramos, Efren. 2001. *The Legal Construction of Identity: The Judicial and Social Legacy of American Colonialism in Puerto Rico*. Washington DC: American Psychological Association.
88. Rodriguez, Clara E. 1977. *Assimilation in the Puerto Rican Communities of the U.S.: A New Focus*. New York.
89. Rosario Naval, Carmelo. 1983. *Exodo puertorriqueño : las emigraciones al Caribe y Hawaii, 1900-1915*. San Juan, P.R.: Ramallo Brothers Printing.

90. Rupel, Dimitrij. 2002. *Sožitje kot identiteta in sožitje različnih identitet*. Nastop na 5.zasedanju Foruma i prihodnosti Evrope. Državni zbor Republike Slovenije.
91. Safran, William. 1991. Diasporas in Modern Societies: Myths of Homeland and Return. *Diaspora: A Journal of Transnational Studies* 1 (1): 83–99.
92. Sanchez, Luis. 2008. *Puerto Rican's 79th Municipality?: Identity, Hybridity and Transnationalism Within the Puerto Rican Diaspora in Orlando, Florida*. Florida: State University.
93. Sandoval Sánchez, Alberto. 1997. Puerto Rican Identity Up in the Air: Air Migration, Its Cultural Representations, and Me —Cruzando el Charco. V *Puerto Rican Jam: Essays on Culture and Politics*, ur. Frances Negrón-Muntaner in Ramon Grosfoguel, 189–208. Minneapolis: University of Minnesota Press.
94. Schmidt-Nowara, Christopher. 2009. *Empire and Antislavery-Spain, Cuba and Puerto Rico, 1833-1874*. Pittsburgh: University of Pittsburgh.
95. Seda Bonilla, Eduardo. 1972. El problema de la identidad de los Nuyoricans. *Revista de Ciencias Sociales*, 16 (4): 453–462.
96. Smith, Anthony D. 1986. *The Ethnic Origins of Nations*. Oxford: Blackwell.
97. Smith, Anthony D. 1992. *National Identity*. Middlesex: Penguin Books.
98. Smith, Anthony D. 1999. *Myths and Memories of the Nation*. New York: Oxford University Press.
99. Šabec, Ksenija. 2006. Homo Europeus: *Nacionalni stereotipi in kulturna identiteta Evrope*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
100. Tišljar, Zlatko. 2012. Identitete. V *Subkulture: Identiteta, etičnost, nacionalnost*, ur. Andrej Naterer in Andrej Fištravec, 10–36. Maribor: Subkulturni azil.

101. Ule, Mirjana. 2000. *Sodobne identitete: v vrtincu diskurzov*. Ljubljana: Znanstveno in publicistično središče.
102. Vetovec, Stephen. 1999. Conceiving and Researching Transnationalism. *Ethnic and Racial Studies* 22 (2): 447–462.
103. U.S. Census Bureau. 1953. *U.S. Census of Population: 1950. Puerto Ricans in Continental United States*. Washington, DC: US Government Printing Office.
104. U.S. Census Bureau. 1963. *U.S. Census of Population: 1960. Puerto Ricans in the United States*. Washington, DC: US Government Printing Office.
105. U.S. Census Bureau. 1982. *Persons of Spanish Origin by State: 1980. Supplementary Report PC80-SI-7*. Washington, DC: US Government Printing Office.
106. U.S. Census Bureau. 2008. *American Factfinder*. Dostopno prek: http://factfinder.census.gov/home/saff/main.html?_lang=en (3. december 2015).
107. U.S. Census Bureau. 2014. Hispanic Or Latino Origin By Specific Origin: 2014 American Community Survey 1-Year Estimates. Dostopno prek: http://factfinder.census.gov/faces/tableservices/jsf/pages/productview.xhtml?pid=ACS_13_1YR_DP05&prodType=table (25. november 2015).
108. U.S. Census Bureau. 2015. 2010-2014 American Community Survey 5-year Estimates. Dostopno prek: <http://factfinder.census.gov/faces/tableservices/jsf/pages/productview.xhtml?src=CF> (27. november 2015).
109. Valič Zupan, Andreja. 2002. *Evropska, nacionalna in regionalna identiteta v Evropski uniji*. Slovenski forum o prihodnosti EU. Dostopno prek: <http://evropa.gov.si/aktualno/teme/2002-02-27/govori-clanki/govor-valic-zupan/> (3. marec 2003).
110. *Welcome to Puerto Rico*. Dostopno prek: <http://welcome.topuertorico.org/reference/holi.shtml> (28. februar 2016).

111. Whalen, Carmen Teresa in Víctor Vázquez-Hernández. 2005. *The Puerto Rican Diaspora: Historical Perspectives*. Philadelphia: Temple University Press.
112. *Worldatlas*. Dostopno prek: <http://www.worldatlas.com/webimage/countrys/namerica/caribb/puertorico/prflags.htm> (3. marec 2016).
113. Yinger, Milton J. 1985. *Assimilation in the United States: The Mexican-Americans*. Washington D.C.: Urban Institute Press.
114. Zentella, Ana Celia. 1990. Returned Migration, Language, and Identity: Puerto Rican Bilinguals in Dos Worlds/Two Mundos. *International Journal of the Sociology of Language* 84: 81–100.